

TÁJÉKOZTATÓ A KORMÁNY SZÁMÁRA

**A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
2023-BAN VÉGZETT MUNKÁJÁRÓL**

TARTALOMJEGYZÉK

1. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ.....	3
2. AZ MTA HELYE A KUTATÁS, A FEJLESZTÉS ÉS AZ INNOVÁCIÓ HAZAI ÉS NEMZETKÖZI INTÉZMÉNYRENDSZERÉBEN, FOLYAMATAIBAN.....	10
2.1. Hazai és nemzetközi kutatás-fejlesztési háttér, tendenciák.....	10
2.2. Az MTA közfeladatainak teljesítéséről.....	20
2.3. Az MTA stratégiai programjai.....	32
2.4. Az MTA nemzeti kutatási programjai.....	35
2.5. Az MTA mint a nemzet tanácsadója: szakértői, kormányzati, önkormányzati munkát segítő tevékenység.....	37
2.6. Az MTA szakértő és koordináló szerepe a magyar társadalom egészségének, egészségtudatosságának fejlesztése érdekében végzett tevékenységekben.....	39
3. AZ MTA FINANSZÍROZÁSI ÉS MŰKÖDÉSI FELTÉTELEI 2023-BAN.....	40
3.1. Az MTA fejezet főbb pénzügyi adatai.....	40
3.2. Az akadémiai vagyon.....	41
4. AZ MTA KÖZTESTÜLETÉNEK MŰKÖDÉSE 2023-BAN.....	47
4.1. Az MTA köztestülete.....	47
4.2. Az MTA 2023. évi 196. közgyűlése.....	51
4.3. Az MTA tudományos osztályainak és bizottságainak munkája 2023-ban.....	53
4.4. Elnöki bizottságok.....	68
4.5. Az MTA területi bizottságai.....	77
4.6. Középiskolai MTA Alumni Program.....	79
4.7. Tudománydiplomácia, nemzetközi kapcsolatok.....	80
4.8. Fiatal Kutatók Akadémiája.....	85
4.9. Az MTA tudománytámogató tevékenysége.....	86
5. AZ MTA INTÉZMÉNYEI.....	94
5.1. MTA Könyvtár és Információs Központ.....	94
5.2. Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia.....	101
5.3. Az MTA jóléti intézményei.....	102
5.4. Az MTA Titkársága.....	104
5.5. Az MTA Művészeti Gyűjteménye.....	105
6. TUDOMÁNY ÉS TÁRSADALOM: A KUTATÁSI EREDMÉNYEK HASZNOSULÁSÁNAK BEMUTATÁSA.....	105
6.1. A Magyar Tudomány Ünnepe.....	105
6.2. Az MTA által indított és koordinált kutatások eredményeinek közzététele a nyomtatott és elektronikus sajtóban és a közösségi médiában.....	109
7. ÖSSZEFOGLALÁS.....	112

1. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A Magyar Tudományos Akadémia elnöke az akadémiai törvénynek (MTAtv.) megfelelően évente tájékoztatja a Kormányt az Akadémia munkájáról, valamint a gazdaság fellendítése és a magyar társadalom felemelkedése érdekében elért eredményeiről.

A Magyar Tudományos Akadémia 2019-ben elfogadott megújult küldetésnyilatkozatával összhangban jelen beszámoló az Akadémia köztestülete és intézményei 2023. évi munkáját mutatja be.

Az MTA küldetése és köztestülete

A Magyar Tudományos Akadémia – Széchenyi István alapítói szándékával összhangban – **közel 200 éve folyamatosan megújulva szolgálja a nemzetet és az egyetemes tudományt.** Az Akadémia célja, hogy hozzájáruljon az ország helyzetének és biztonságának erősítéséhez, valamint a magyar nép életfeltételeinek és képességeinek javításához, tudásának gazdagításához. 2019 szeptemberétől teszi mindezt már kutatóhálózat nélkül, de továbbra is a magyar tudományosság érdekében és képviselőiben. **Az MTA hazai és külső köztestülete a magyar tudósközösség egészét reprezentálja:** az állami és a magánszektorban működő kutatóhelyek mellett a felsőoktatás tudományos minősítést szerzett oktatóit csakúgy, mint az élet más területein, akár az iparban vagy a közigazgatásban, közgyűjteményekben dolgozó, tudományos fokozattal rendelkező szakembereket. E közösségnek – a 2023. év végi adatok szerint – **az anyaországban 17 658, határon túl pedig 1876 tagja van.** A tudományos osztályoknak és – szélesebb körben – a köztestületi tagoknak fontos szerepe van az Akadémia munkájában, így az MTA stratégiai és nemzeti programjaiban, valamint rendezvényeiben. A tudományos osztályok jelentőségének megnövekedésével, a testületek elnökeinek – az Elnökség tagjaiként – meghatározó szerepe van az Akadémia minden érdemi döntésében. Nemcsak szószólói, hanem katalizátorai is tudományterületük közéletének.

Az Akadémia 2023. évi, 196. rendes közgyűlése

Az MTA 196. tisztújító Közgyűlése nagy többséggel ismét Freund Tamás neurobiológust választotta az Akadémia elnökévé, és újabb hároméves vezetői megbízatást kapott a főtitkár, Kollár László Péter építőmérnök és a főtitkárhelyettes, Erdei Anna immunológus is. „Jó úton járunk.” – mondta az elnöki ciklust lezáró 2022-es év munkájáról Freund Tamás az elmúlt időszak eredményeit és az Akadémia sorsát meghatározó legfontosabb folyamatokat is összegző beszámolójában. Újraválasztását követő zárszavában megköszönte, hogy **a Közgyűlés erős támogatást adott** a megkezdett munka folytatására és **a további tervek megvalósítására, amelyek közül kiemelkedik az MTA Székház rekonstrukciója, valamint az Akadémia és Könyvtára 200 éves jubileumának megünneplése.** Az Akadémia elnöke kiemelte, hogy „teljes nemzeti konszenzus van abban, hogy közös sorskérdés a hazai szellemi-tudományos erőforrás megsokszorozása és a tudományos teljesítmény egyre növekvő hasznosulása.”

Fő tudánypolitikai célként jelölte meg, hogy „mielőbb transzparens, hatékony, a kiválóságot elismerő, a versengést és az együttműködést egyaránt ösztönző, a kutatóközösség számára vonzó és perspektívákat nyújtó, a társadalom, a gazdaság és az állam számára hasznot hozó K+F+I-rendszer alakuljon ki Magyarországon”. Hangsúlyozta, hogy e cél elérésének egyik előfeltétele a Kormánnyal és az ELKH¹-vel folytatandó tárgyalások eredményes lezárása. **Freund Tamás**

¹ Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, amelynek új neve 2023. szeptember 1-jétől Magyar Kutatási Hálózat (angolul Hungarian Research Network, rövidítve HUN-REN).

beszédét azzal zárta, hogy **legjelentősebb feladatának továbbra is az akadémiai közösség összefogását, mozgósítását és képviselését tartja.**

A közgyűlés programjának részletes leírása „Az MTA 2023. évi 196. közgyűlése” című alfejezetben, az 51. oldalon olvasható.

Az egyéni és az intézményi kiválóság mérése

- ***az MTA doktora cím***

A Magyar Tudományos Akadémia évtizedek óta működteti az MTA doktora cím odaítélésének rendszerét az egyéni kutatói kiválóság értékelésére. Az MTA Doktori Tanácsa által odaítélt MTA doktora cím fontos szerepet játszik a magyar tudományos minősítésben: az MTA doktori saját tudományterületük legeredményesebb kutatói közül kerülnek ki, kutatásaik és tudományszervező munkájuk révén a hazai kutatás és felsőoktatás vezető szereplői. A Doktori Tanács a cím odaítélésének szigorú követelményrendszerét folyamatosan újítja meg a tudományos osztályokkal szoros együttműködésben a legmagasabb elvárásoknak megfelelően. Az **MTA Doktori Tanácsa 2023-ban 77 kutatonak ítélte oda az MTA doktora címet.**

- ***az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés***

Freund Tamás, az MTA elnökének kezdeményezésére az Akadémia 2022-ben a tudományos kiválóság elismerését kiterjesztette a tudományos intézményekre is, és az **MTA Kiváló Kutatóhely minősítés** megalapításával **új fejezetet nyitott a magyar tudományos teljesítmény értékelésében.**

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény 2019. szeptember 1-jétől hatályos módosítása nyomán a Magyar Tudományos Akadémia közfeladatává vált a tudományos tevékenységet végző intézmények felkérésre történő értékelése.

Az MTA Kiváló Kutatóhely pályázat első alkalommal 2021-ben került meghirdetésre alapkutatásokat végző kutatóhelyek számára. 2022-ben 95 kutatóhely nyerte el a minősítést.

2023 elején a Kutatóhelyeket Minősítő Tanács javaslatot dolgozott ki a pályázat kiírására vállalkozások keretei között működő kutatóhelyek számára is. Remélhető, hogy az intézményi minősítések rövidesen ugyanolyan biztos viszonyítási ponttá válnak a kutatási rendszerünkben, mint az MTA doktora cím.

Az MTA Doktori Tanácsának tevékenységéről és az MTA doktora cím odaítéléséről, valamint az MTA Kiváló Kutatóhely minősítésről részletes leírás a „Tudományos minősítési rendszer működtetése” című részben, a 21–26. oldalakon található.

A Magyar Tudomány Ünnepe 2023-ban

A Magyar Tudományos Akadémia 2023 novemberében immáron 20. alkalommal rendezte meg a hazai tudományos élet kiemelt eseményét, a **Magyar Tudomány Ünnepe** (MTÜ) programsorozatot, melynek **keretében „Tudomány: válaszok a globális kihívásokra” mottóval összesen 474 rendezvényre került sor országszerte és a határon túl.** A tudományünnepi eseményeken előtérbe kerültek a mesterséges intelligencia értelmezését, alkalmazásának lehetőségeit és hatásait elemző kérdéskörök, de továbbra is nagy érdeklődés kísérte a globális gazdasági és politikai folyamatokat, a klímaváltozást, az energetikai problémák hatásait, valamint a társadalomtudományokat érintő előadásokat.

Az MTA Székház felújítása miatt kényszerűen új helyszíneken megtartott rendezvények nézettsége az MTA YouTube-csatornáján elmaradt ugyan a 2022-es programok kiemelkedő sikerétől, de összességében így is a második legnépszerűbb, amióta a rendezvények hibrid módon zajlanak. (A

COVID világjárvány elmúltával sokan ismét a személyes részvétel mellett döntöttek.) Jóllehet a megtekintések száma visszaesett, az összes nézési idő ugyanakkor háromszor annyi volt, mint 2021-ben, ami azt mutatja, hogy a nézők jóval elkötelezettebbek lettek a tudományos tartalmak iránt. **2023. december 31-ig több mint 265 ezer emberhez jutottak így el az előadások.**

A programokról bővebb tájékoztatás „A Magyar Tudomány Ünnepe” című alfejezetben, a 105. oldalon olvasható.

Az Akadémia stratégiai programjai

Az Akadémia stratégiai tudományos kezdeményezései közül továbbra is kiválóan működik a **Közoktatás-fejlesztési Kutatási Program** (<https://mta.hu/kozoktatas-fejlesztési-kutatasi-program>), mely a hazai oktatásmódszertani kutatások egyedülálló finanszírozási forrása és szakmai műhelyeit összefogó fóruma. A Magyar Tudományos Akadémia elnöke 2021. március 24-én hirdette meg a **Közoktatás-fejlesztési kutatási pályázat**ot a korábbi Tantárgy-pedagógiai kutatási program kiterjesztett folytatásaként. A célok nem változtak lényegesen, de az új pályázati felhívás egyértelműbbé tette, hogy az MTA olyan tudományos kutatómunkát támogat, amelynek eredménye elsősorban rangos publikációkban mérhető.

Hosszú évek óta megbízható forrása a hiteles információknak a **Nemzeti Víztudományi Program** (<https://mta.hu/nemzeti-viztudományi-program>) és a **Világgazdasági Tudományos Tanács** (<https://mta.hu/vilaggazdasagi-tudományos-tanacs>) is.

A Magyar Tudományos Akadémia 2016-ban határozott a hosszú távú, stratégiai jelentőségű feladatának tekintett **Nemzeti Víztudományi Program** megkezdéséről. A program részeként indult el az MTA koordinálásával a Nemzeti Víztudományi Kutatási Program a Nemzeti Vízstratégia (Kvassay Jenő Terv) tudományos alapjainak biztosítására és a víztudományi kutatások nemzetközi élvonalba emelésére.

A **Világgazdasági Tanács** (VTT) akadémiai, egyetemi, vállalati és kormányzati szervek szakértőit tömöríti. A gazdaságpolitikának a változó politikai és gazdasági környezetben is szüksége van hosszabb távú elemzésekre, illetve szilárd szakmai alapon álló szakpolitikai tanácsokra. A VTT a szakpolitikai kérdésekhez tudományos megalapozottság igényével kíván hozzászólni, ezért feldolgozható, elemezhető témákat tűz negyedévente a napirendjére. Cél, hogy aktuális világgazdasági jellegű témák kerüljenek a Tanács elé.

A rendezvények videofelvételei a <https://mta.hu/vilaggazdasagi-tudományos-tanacs> honlapon mindenki számára megtekinthetők. A 2022. évben megvitatott témákat kötetbe szerkesztve *Trendek és Töréspontok IV.* címmel 2023. márciusban adta közre az Akadémiai Kiadó, a 2023. évi rendezvények tanulmányainak/vitáinak könyvbe való szerkesztése folyamatban van.

Tovább bővültek az Akadémia nemzeti programjai

A stratégiai jellegű kutatási kezdeményezések terén 2023-ban kétségtől a nemzeti programok beindítása és bővítése volt a leglényegesebb eredmény (https://mta.hu/mta_hirei/elindultak-az-akademia-nemzeti-programjai-112597).

A **Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program**, a **Fenntartható Fejlődés és Technológiák Nemzeti Program**, valamint a **Nemzeti Agykutatási Program 3.0** mellett 2023-ban további projektekkel bővült a nemzeti programok sora, amelyek egyúttal lehetővé tették azok megnyitását a határon túli magyar tudományosság előtt is. Így elindult

- az Erdélyi Múzeum-Egyesület „**Források és adattárak Erdély középkori és kora újkori történetéhez**” tervének, valamint

- a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola „**Kompetencia – Oktatás – Mérleg – Perspektíva**” című kutatási projektjének végrehajtása; és
- a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont vezetésével, a környező országokban működő Termini Hálózatba tömörült magyar nyelvtudományi kutatóműhelyek bevonásával megkezdődött a **nemzeti terminológiastratégia** tudományos megalapozása is.

A kutatói kiválóság támogatása: a Lendület program és a Bolyai János kutatási ösztöndíj

A 2009-től működő **Lendület program** (<https://mta.hu/lendulet/lendulet-program-105403>) a hazai fiatal kutatóbázis erősítését tűzte ki célul, nemzetközi szinten is kimagasló teljesítményű kutatók és kiemelkedő fiatal tehetségek külföldről történő hazahívásával, illetve itthon tartásával. A program két kategóriában pályázható meg: a Lendület I „Induló” kategória új, önálló kutatócsoportot alapító, fiatal kutatók hazahívását, illetve itthon tartását célzó támogatási forma ígéretes, új kutatási projektek megvalósítására. A Lendület H „Haladó” kategóriában olyanok pályázhatnak, akik új, áttörő kutatási eredményeket ígérő téma kidolgozását vagy már jól működő, kiváló kutatási projektek folytatását tűzik ki célul.

2023-at megelőzően 223 Lendület-kutatócsoport jött létre a program keretében. A 2023. évi pályázat nyerteseiként 19 pályázó alakíthatott kutatócsoportot, amelyek öt éven keresztül átlagosan évi 40 millió forint támogatással működhetnek. A Lendület-kutatások maximális futamideje 5 év.

A Lendület programról bővebb tájékoztatás a 26. oldalon olvasható.

A **Bolyai János kutatási ösztöndíj** (<https://mta.hu/bolyai-osztondij/bolyai-janos-kutatasi-osztondij-105319>) az MTA legrégebben működő, nagy elismerésnek örvendő pályázata. Célja kiemelkedő minőségű tudományos munka megírásának vagy azzal egyenértékű, kutatási témában létrehozott alkotás elkészítésének, valamint az MTA doktora cím elnyerésére irányuló felkészülésnek az elősegítése. Az ösztöndíj havi összegét a mindenkori központi költségvetésről szóló törvény (Kvtv.) rögzíti, amely összeg 2023-ban bruttó 250 000 forint volt.

Az ösztöndíjra 2023-ban minden eddigénél több, összesen 834 érvényes pályázatot nyújtottak be, ami jelzi, hogy töretlen, sőt növekvő az igény erre a támogatásra.

A Bolyai János kutatási ösztöndíjról bővebb tájékoztatás a 27. oldalon olvasható.

A **Poszt-COVID-jelenségek kutatására irányuló nagy kockázatú pályázat** (<https://mta.hu/poszt-covid-jelensegek-kutatasara-iranyulo-tamogatasi>) az MTA a COVID19-járvány okozta egészségügyi, gazdasági és társadalmi kihívásokra való tudományos válaszkeresések támogatására hozta létre és hirdette meg 2021-ben. A támogatásra áttörő, eredeti kutatási ötlettel rendelkező kutatók pályázhattak minden tudományterületről tudományos háttérüknek és életkoruknak megfelelő kutatási tervvel magyarországi kutatóhelyekről. A pályázat támogatásával 30 kutatócsoport indult, közülük 28 eredményesen zárta az első év kutatását, így 2023-ban is folytathatta a megkezdett munkát.

A poszt-COVID-kutatásokra 2022-ben és 2023-ban az MTA összesen 503 millió forintot fordított.

A pályázatról részletesebb összefoglaló „A poszt-COVID-jelenségek kutatására irányuló nagy kockázatú pályázat” című részben, a 39. oldalon olvasható.

A 2012-ben indult **Vendégkutatói program** (<https://mta.hu/vendegkutatoi-program>) célja, hogy elősegítse a magyarországi kutatómunka nemzetközi versenyképességének erősödését. Ennek érdekében a hazai kutatóintézetekben, illetve kutatóközpontokban, valamint felsőoktatási intézményekben működő kutatócsoportoknak lehetőségük nyílik arra, hogy nemzetközileg elismert, kiemelkedő hatású külföldi vendégkutatókat fogadjanak 3-6 hónapig tartó időszakra. A

program ösztönzi továbbá a közös kutatási terv megvalósítása során keletkező tudományos eredmények publikálását is. A 2023-ban meghirdetett programra 31 érvényes pályázat érkezett, amelyek közül 12 nyert támogatást.

A Vendégkutatói programról lásd még a 82. oldalon található ismertetőt.

Pályázat gyermeket nevelő kutatók támogatására

2023-ban is meghirdetésre került a gyermeket nevelő kutatók támogatását célzó pályázat (<https://mta.hu/kisgyermeket-nevelo-kutatok-tamogatasa>), két kategóriában: az I. kategóriában az MTA doktora cím megszerzéséhez szükséges értekezés megírásának támogatása, míg a II. kategóriában a kisgyermeküket nevelő kutatók reintegrációjának segítése a cél.

2023-ban a pályázati felhívásra összesen 73 érvényes pályázat érkezett: 18 az I., 55 a II. kategóriában, közülük a szakmai zsűri javaslata alapján hozott főtákarági döntés értelmében az I. kategóriában 11, a II. kategóriában 32 pályázat kapott támogatást.

A 2022-ben támogatást nyert 28 kutató közül 22 már teljesítette a pályázatban támasztott követelményeket, vagyis benyújtotta az MTA-doktori értekezését, illetve elkészítette az ígért közleményt.

A pályázatról további ismertető a „Pályázat gyermeket nevelő kutatók támogatására” részben található a 28. oldalon.

A tudományos pálya népszerűsítése – a Középiskolai MTA Alumni Program

2020-ban indította el az MTA elnöke a **Középiskolai MTA Alumni Programot**, amelynek célja, hogy a mára kutatóvá érett volt diákok segítségével, egykori alma materükhöz fűződő kapcsolatokra építve, közelebb vigye a legfogékonyabb generációhoz, a középiskolás fiatalokhoz a tudományos gondolkodás értékeit, a felfedező kutatás örömeit tudomány-népszerűsítő előadások és az azokat követő beszélgetések formájában. Az Akadémia elnöke felhívására **a köztestület több mint 1500 tagja jelentkezett a programra**, vállalva, hogy akár saját középiskolájában, akár más hazai vagy határon túli középiskolában tart előadást. 2023-ban a résztvevő kutatók összesen 151 előadást tartottak.

A **2022/23-as tanévben** az MTA első alkalommal hirdetett a programmal közösen tanulmányi csapatversenyt középiskolás diákok számára. A **klímaváltozás és fenntarthatóság** témakörében **meghirdetett verseny** nagy népszerűségének köszönhetően további több mint 150 iskola csatlakozott a programhoz, amelyben így már 273 középfokú oktatási intézmény vesz részt.

A Középiskolai MTA Alumni Programról részletesebb tájékoztatás olvasható a 79. oldalon.

A határon túli magyar kutatók és tudományos műhelyek támogatása

Az MTA kiemelt közfeladata a határon túli magyar tudomány támogatása és a képviselőivel való kapcsolattartás, aminek a Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság (MTK EB), valamint az 1997 óta működő **Domus Hungarica Scientiarum et Artium magyarországi ösztöndíjprogram** kuratóriuma (Domus kuratórium) által, a Határon Túli Magyarok Titkársága (HTMT) adminisztratív közreműködése révén tesz eleget.

2023-ban jelentős eredményeket ért el az Akadémia a határon túli magyar tudományosság ügyében. Az Akadémia 2019-es megújult küldetésében kiemelt fontosságot tulajdonított a magyar nyelvű és tárgyú tudományos kutatások támogatásának, valamint a külföldön élő kutatók bevonásának a hazai tudományos életbe, különös figyelmet fordítva az MTA külső tagjaira. A külső tagok jogainak kiterjesztése gazdagabbá és sokszínűbbé teheti az Akadémia tevékenységét, és tovább erősítheti a kapcsolatot a külföldön élő magyar tudósok és a hazai tudományos közösség között.

A határon túli nemzeti programok elindításával, amire 2023-ban összesen 275 millió forintot fordított az Akadémia, jelentősen nőtt a határon túli kapcsolattartásra és támogatásra (összesen 181,3 millió forint) szánt keret. A határon túli magyar nyelvű és tárgyú kutatások támogatása az Akadémián 1997 óta a Domus programon keresztül valósul meg. Ennek keretében 2023-ban 119 kutató részesült magyarországi, 42 fő szülőföldi ösztöndíjban, valamint 24 kutatócsoport nyert Domus szülőföldi csoportos ösztöndíjat. Emellett a program lehetőséget biztosított könyvkiadásra és nemzetközi publikációk megjelentetésére is, valamint támogatta a kutatók részvételét nemzetközi konferenciákon. Továbbá 32 határon túli magyar tudományos műhely kapott támogatást többek között működési költségekre és kiadványtámogatásra.

Az MTA közel 1900 fős külső köztestületének és 185 külső tagjának Magyarországon kívüli tevékenységét a határon túli akadémiai tanácsok (a Szlovákiai, a Vajdasági és a Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács), a Kolozsvári Akadémiai Bizottság és az Amerikai Magyar Akadémikusok Társasága szervezi.

A kutatók és tudományos műhelyek támogatásáról további információ „A határon túli magyar tudomány támogatása” című részben, a 28. oldalon található.

Az Akadémia könyvtára alap- és országos feladatai

Az Akadémia az **MTA Könyvtár és Információs Központ** (MTA KIK – <https://konyvtar.mta.hu/>) hagyományos közgyűjteményi funkcióján túl két országosan kiemelt könyvtári szakmai programot is megvalósít: vezeti a gyakorlatilag teljes hazai, sőt határon túli tudományos folyóirat-előfizetéseket kezelő, közel 8 milliárd forintos **Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Programot** (EISZ), amely az anyaországi és a külföldi magyar kutatóhelyek számára teszi lehetővé a nemzetközi tudományos publikációs adatbázisok elérését; kezeli a **Magyar Tudományos Művek Tárát** (MTMT), amely a hazai tudományosság alapvető publikációs és hivatkozási adatbázisa, valamint működteti az Akadémia központi repozitóriumát, a REAL-t. Az MTA KIK szervezeti egységeként működik az **Akadémiai Levéltár** is, amely őrzi és rendszerezi az MTA valamennyi részlegének és intézményének 1950 óta keletkezett hivatali iratanyagát. Az MTA KIK mindezekén túl komoly szerepet vállal az MTA200 programsorozat szervezésében.

Az **MTMT** a modern – a rendszerváltozást követő – időszak legteljesebb tudományos bibliográfiája, az MTA, illetve az MTA KIK, valamint az egész ország egyik jelentős nemzeti információs vagyoneleme, a nemzeti adatvagyon része, amely biztosítja a hazai kutatást leíró adatok feletti önrendelkezést. Az MTMT szervesen beépül a hazai tudományos kommunikáció rendszerébe és hatalmas adatvagyonot tartalmaz. Leképezi a hazai kutatás kapcsolatrendszerét, hálózatait, intézményrendszerét, dinamikáját, történetét. Adatai felhasználhatók az államigazgatásban, az iparban és az üzleti életben, az oktatásban, valamint az állampolgárok és a sajtó információval való ellátásában.

Az MTMT felhasználhatóságának feltételeit az MTA KIK szakembereinek tudása biztosítja. Működéséről törvény rendelkezik, azonban finanszírozása 2023-ban problémás volt.

A jelenlegi MTMT2 szoftver kiváltása néhány éven belül egy új „MTMT3” szoftverrel elkerülhetetlen annak érdekében, hogy a lehető leghatékonyabban szolgálhassa a kutatói, tudományfinanszírozói és -értékelői érdekeket.

Az MTA KIK **Tudománypolitikai és Tudományértékelési Osztálya** (TTO) a tudomány-, illetve bibliometria, valamint a kutatásértékelés és -monitoring hazai központja, amely párhuzamosan végez szolgáltatási és kutatási tevékenységet. Elsődleges feladata az MTA döntéshozatali és értékelési rendszereinek, vezetői fórumainak, szervezeteinek, intézményeinek

informálása szakszerű elemzési szolgáltatások, rendszeres vizsgálatok és adatszolgáltatás révén, de országos, illetve nemzetközi hatókörű feladatokat is ellát.

Állásfoglalás a kifogásolható közlési gyakorlatot folytató folyóiratok ügyében

Az MTA Elnöksége 2023 tavaszán bizottságot állított fel, hogy cselekvési tervet dolgozzon ki az MTA és a tudomány művelői számára egyes folyóiratok megkérdőjelezhető közlési gyakorlatával szemben.

A bizottság munkájának eredményeként készült el 2023 őszén a *Javaslatok a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek kezelésére* című kiadvány (https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2023/javaslatok_a_kifogasolható_gyakorlatot_folytato_folyoiratok_cikkeinek_kezelesere-NET.pdf). Ebben a bizottság tagjai azt javasolják, hogy a nem magyar kiadású folyóiratok esetében a kétséges gyakorlatot folytató – nem feltétlenül csak predátor jellegű – folyóiratok azonosítására a Norvégiában használt nyilvántartás „0”-s besorolású folyóirat-kategóriáit vegyék figyelembe. Ennek alapján az MTMT honlapján 2023. október 29. óta elérhető a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok aktuális listája (https://www.mtmt.hu/kifogasolható_folyoiratok). A bizottság nem kívánja korlátozni az eljáró tudományos osztályok és bizottságok döntési szabadságát abban, hogy egy adott időszakban nem megfelelőnek ítélt folyóiratban korábban (vagy utólagosan) megjelent cikkeket az egyes döntéseknél milyen súllyal vesz figyelembe. Ugyanakkor a kutatók láthatóan valóban adnak az Akadémia véleményére, ugyanis az azóta eltelt időszakban a töredékére esett vissza az ilyen folyóiratokban megjelenő publikációk száma.

MTA200 – előkészületek az Akadémia és Könyvtára 200 éves évfordulójának megünneplésére

A Magyar Tudományos Akadémia 2025-ben ünnepli alapításának 200. és a Székház megnyitásának 160. évfordulóját, valamint egy évvel később, 2026-ban az Akadémiai Könyvtár fennállásának 200 éves évfordulóját. Az Akadémia vezetése mindent megtesz annak érdekében, hogy az ünnepre méltó körülmények között kerüljön sor, és hogy ebből az alkalomból is felhívják a társadalom figyelmét a Tudós Társaság napjainkban is követendő céljaira.

Az MTA Székháza az évforduló alkalmából megújul, a 2023 júliusában megkezdett felújítása több szakaszban történik. Az első ütemben a teljes tetőszerkezet, a Díszterem és a harmadik emeleti termek teljes körű felújítása, új képtári szárny kialakítása, valamint a Székház homlokzati nyílászárói egy részének restaurálása, cseréje valósul meg. A Díszterem teljes restaurálásával helyreáll annak eredeti állapota.

Tudománytér

A Magyar Tudományos Akadémia és Budapest Főváros Önkormányzata 2022 augusztusában **nyilvános pályázatot hirdetett köztéri alkotás létrehozására** abból a célból, hogy – 2025-ben a Magyar Tudományos Akadémia fennállásának 200. évfordulójára emlékezve – a megújuló Széchenyi téren, az MTA Székház előtti térrészen az Akadémia történetiségéhez méltó jelet állítsanak. A kezdeményezés sikerét jelzi, hogy összesen 65 különféle műfajú pályamű érkezett be, amelyek többségében magas szakmai színvonalon jelenítették meg a tudomány szellemiségét.

A megvalósításra kiválasztott pályamunka, a *Határtalan történet a 200. évfordulót 200 darab tardosi mészkőlap alkotta idővonal által tervezi megjeleníteni*, amely a Székház tengelyében a főlépcsőtől indulva a füves területbe fut. Az egyes lapok tartalmát az adott év Akadémiával kapcsolatos fontos eseménye adná.

A jövőben várható átalakítások és a Széchenyi tér tulajdonosváltásával kapcsolatos helyzet miatt az eredeti tervek szerinti határidőre nem készülhet el a jel, azonban van lehetőség arra, hogy legalább egy része megvalósuljon, és ünnepélyesen átadható legyen a 200. évforduló alkalmából 2025 májusában. A térnek a felújítással és a forgalommal jelenleg nem érintett részén készülhet el a *Határtalan történet* idővonalának körülbelül 11 méteres utolsó szakasza a körforgalom által határolt zöld területen. A kiválasztott terv abból a szempontból is lényeges az Akadémia számára, hogy az idővonal mentén, az egyes évfordulókhoz rendszeresen események szervezése tervezhető.

Az Akadémia és Könyvtára 200 éves évfordulójának megünneplését előkészítő munkákról, valamint a pályázatról bővebben az „MTA Székház Rekonstrukciós Szakértői Elnöki Bizottság” munkáját bemutató, „Az MTA Székház rekonstrukciójának előkészítése”, illetve „Tudománytér” című részekben olvasható információ a 72. és a 74. oldalakon.

Pénzügyi feltételek

A 2023-as év a Magyar Tudományos Akadémia és az MTA fejezet intézményei számára költségvetési, gazdálkodási szempontból az előző évekhez hasonlóan zajlott. Az Akadémia elnöke a 2023. évi, 196. közgyűlésen elhangzott beszámolójában kiemelte, hogy **a pénzügyi feltételek egy-egy pontja külön-külön is nagymértékben befolyásolja az Akadémia jövőbeni működését. Ilyen ügy a kutatóhálózati ingatlanok sorsa, a Székház-felújítás második ütemének állami, kormányzati támogatása, az Akadémia korábbi támogatott kutatócsoportjainak esetleges visszatérése az akadémiai ernyő alá.** Freund Tamás biztosította a Közgyűlést, hogy az Akadémia vezetése érdekelt mindezen kérdések rendezésében, és igyekszik miniszteri, kormányzati tárgyalásain minden alkalommal ezeket napirenden tartani annak érdekében, hogy méltányos, működőképes megoldást találjanak.

A pénzügyi feltételekről részletesebb összefoglaló „Az MTA finanszírozási és működési feltételei 2023-ban” című 3. fejezetben, a 40. oldaltól olvasható.

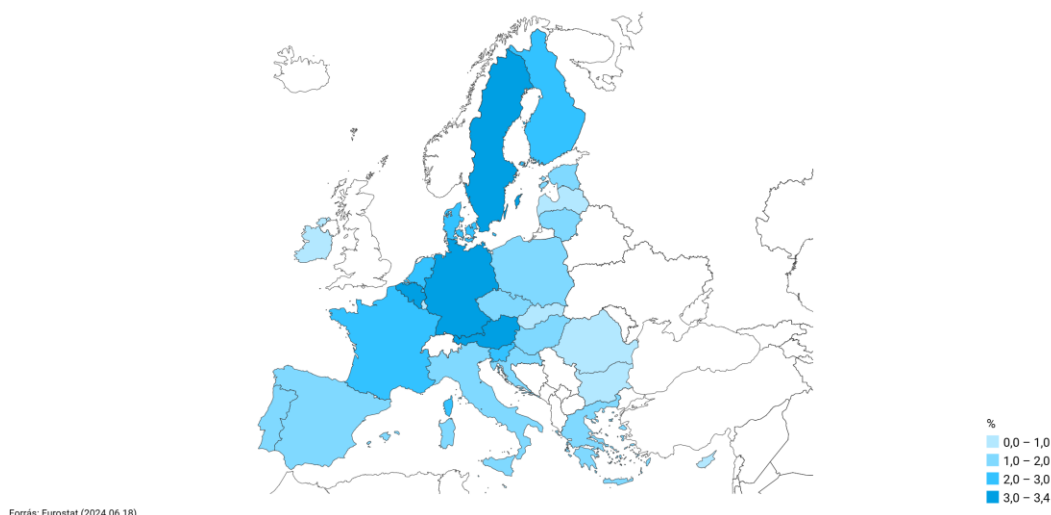
2. AZ MTA HELYE A KUTATÁS, A FEJLESZTÉS ÉS AZ INNOVÁCIÓ HAZAI ÉS NEMZETKÖZI INTÉZMÉNYRENDSZERÉBEN, FOLYAMATAIBAN

2.1. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI KUTATÁS-FEJLESZTÉSI HÁTTÉR, TENDENCIÁK

(Készült a Központi Statisztikai Hivatal 2023. évi kutatás-fejlesztési jelentése, a Magyar Nemzeti Bank 2023. évi versenyképességi jelentése és a HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat háttéranyaga alapján.)

A kutatás-fejlesztés támogatása az Európai Unióban

A kutatás és fejlesztés támogatása az Európai Unió egyik stratégiai prioritása. Ennek érdekében a K+F-ráfordítások hányadának növelését tűzték ki célul minden tagállam számára. Az Európai Unió 2000-ben elfogadott lisszaboni döntésében fogalmazta meg azt a célkitűzést, amely szerint egy évtized alatt a tagállamok K+F-ráfordításait a bruttó hazai termék (GDP) 3%-áig emelik fel, ezáltal lehetővé téve a kontinens versenyképességének megőrzését. **A kutatás-fejlesztésbe investált összegek nagysága a stratégia által megkívánt szintet a tagállamok döntő részében, így Magyarországon sem éri el.**

1. ábra: A K+F-ráfordítás GDP-hez mért aránya az Európai Unióban, 2022

(Forrás: <https://ksh.hu/s/helyzetkep-2023/#/kiadvany/kutatas-fejlesztes-es-innovacio/>)

A 2022-es adatok alapján a K+F-ráfordítás GDP-arányosan átlagosan 2,24%-ot tett ki az Európai Unióban, és lényegében nem változott az egy évvel korábbihoz képest. A legmagasabb arányt Belgium és Svédország érte el 3,43, illetve 3,4%-kal, míg a legalacsonyabbat Románia 0,46%-kal. Magyarország a V4-országokon belül Szlovákiát megelőzve a 3., az Európai Unióban pedig a 17. helyet foglalta el 1,39%-kal.

A Magyar Nemzeti Bank Versenyképességi jelentése² szerint 2023-ban Magyarország a kutatás-fejlesztés és innováció területén 33,7 ponttal a 19. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében. **2022-höz képest 0,2 ponttal emelkedett hazánk teljesítménye**, amelynek szintje meghaladja a másik három visegrádi ország (V3) átlagát (32,2 pont), azonban alacsonyabb az EU (45,5 pont) és az Észak TOP5³ (65,5 pont) átlagnál.

A **2023. évi Európai Innovációs Eredménytábla**⁴ szerint Magyarország összesített eredménye az uniós országok átlagának 75 százalékát érte el, ezzel hazánk a 21. helyen áll a tagországok rangsorában, a mérsékelten innovatív országok csoportjának utolsó helyén. A régiós országok közül Csehország előzi meg hazánkat, míg Szlovákia és Lengyelország mögöttünk végzett. 2018 és 2023 között Magyarország összesített indexben elért eredménye évről-évre javult, azonban relatív versenyképességi pozíciónk összességében stagnált.

A K+F-ráfordítások Magyarországon

Hazánkban az erre a célra fordított nemzetgazdasági források az elmúlt évtizedben jelentősen, a GDP arányában a 2011. évi 1,18 százalékról 2021-re 1,65 százalékra emelkedtek, alulról megközelítve az Európai Unió átlagát (1,74 százalék). Ez az érték elmaradt a kormányzati szakpolitikában 2020-ra kitűzött 1,8 százalékos és az MNB Versenyképességi programjában szereplő 2 százalékos céltól. Régiós összevetésben hazánk megelőzi Lengyelországot (1,43 százalék) és Szlovákiát (0,93 százalék), azonban Csehországtól (2,00 százalék) való lemaradásunk nem csökken.

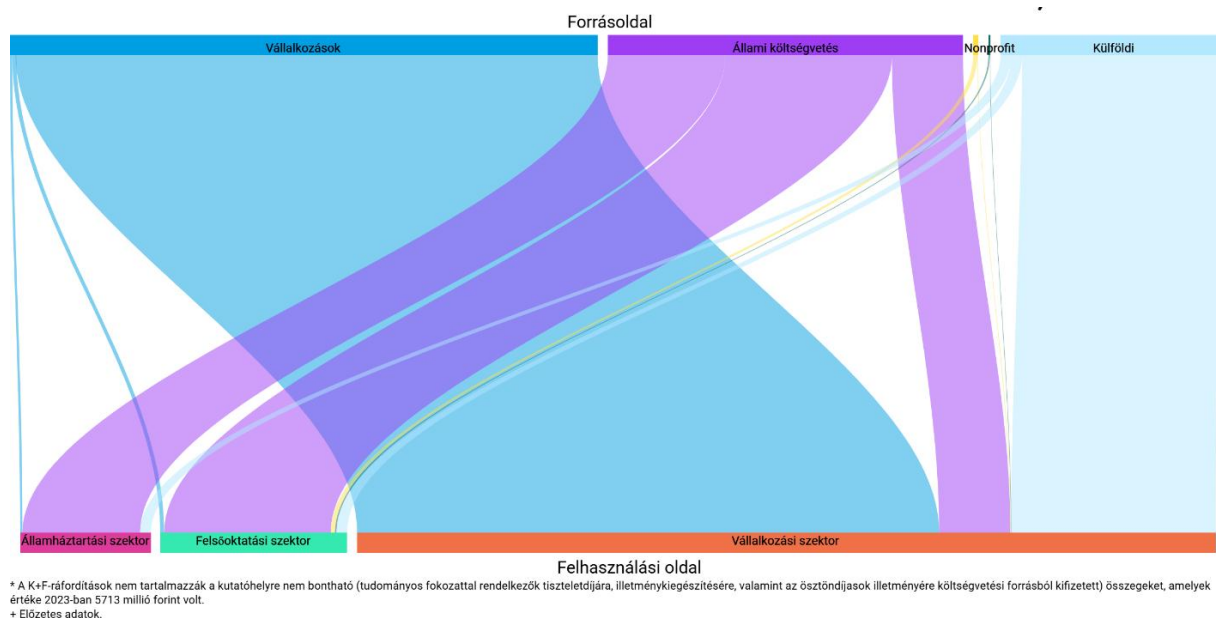
² <https://www.mnb.hu/kiadvanyok/jelentesek/versenykepességi-jelentes/versenykepességi-jelentes-2023>

³ Észak TOP5 = Dánia, Észtország, Finnország, Hollandia, Svédország

⁴ Európai Bizottság, Kutatási és Innovációs Főigazgatóság, *Európai Innovációs Eredménytábla 2023: összefoglalás*, Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2023, <https://data.europa.eu/doi/10.2777/461191>

A nemzetgazdaság K+F intenzitásának bővülése döntően a vállalati szektor ráfordításainak növekedéséből adódott az elmúlt években, míg a felsőoktatás és az állam esetében stagnált, vagy időszakosan csökkent a K+F-ráfordítások szintje. A kormányzat 2021–2030 időszakra vonatkozó K+F+I-stratégiája célként jelöli meg, hogy a magyar K+F-ráfordítások 2030-ra ériék a GDP 3 százalékát. Ennek érdekében jelentősen növelni szükséges az állami és a felsőoktatási szektorban a ráfordítások szintjét, ami ellensúlyozhatja az üzleti szektor konjunkturális ingadozásait is.

Az EU és a tagállamok számára rendkívüli kiadásokat okozott az orosz–ukrán háború, amely hatással volt a költségvetési kiadásokra, azok szerkezetére. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által közölt előzetes adatok alapján (<https://ksh.hu/s/helyzetkep-2023/#/kiadvany/kutatas-fejlesztes-es-innovacio/>) **2023-ban a kutatás-fejlesztésre fordított összeg** nemzetgazdasági szinten 1032 milliárd forint volt, ami **a GDP 1,38%-át tette ki**. A K+F-ráfordítások 73%-át (750 milliárd forintot) a vállalkozási kutatóhelyeken, 16%-át (163 milliárd forintot) a felsőoktatásban, 11%-át (114 milliárd forintot) pedig az államháztartási szektorba tartozó kutató-fejlesztő intézetekben és egyéb költségvetési kutatóhelyeken költötték el. A K+F-ráfordítások összege 12%-kal haladta meg a 2022. évit. 2023-ban a K+F-ráfordítások 85%-át K+F-költségként számolták el, míg 14%-át kutatás-fejlesztési tevékenységhez kapcsolódó beruházásokra és immateriális javak beszerzésére fordították.

2. ábra: A K+F-ráfordítások forrásainak és felhasználásának áramlása szektorok szerint, 2023

(Forrás: <https://ksh.hu/s/helyzetkep-2023/#/kiadvany/kutatas-fejlesztes-es-innovacio/>)

A K+F-ráfordítások forrásainak szerkezete nagyjából a 2000-es évek közepe óta fokozatosan a vállalkozói finanszírozás irányába tolódott el. Az előzetes adatok alapján **2023-ban a vállalkozásoktól származó ráfordítások összege az átlagosnál jobban**, 24%-kal (513 milliárd forint) **emelkedett** az előző évhez képest, a kutatás-fejlesztési tevékenység felét ebből a forrásból finanszírozták. A két évtizede még domináns államháztartási források 2023-ban az előző évhez képest kissé (0,8%-kal) csökkentek, a K+F-ráfordítások 31%-át (316 milliárd forint) biztosították. A külföldről származó K+F-ráfordítások összege 197 milliárd forint volt, aránya a 2022. évihez képest némiképp mérséklődött (19%-ra). A 2023. évi K+F-ráfordítások 0,4%-a a felsőoktatásból, 0,2%-a nonprofit szervezetektől származott.

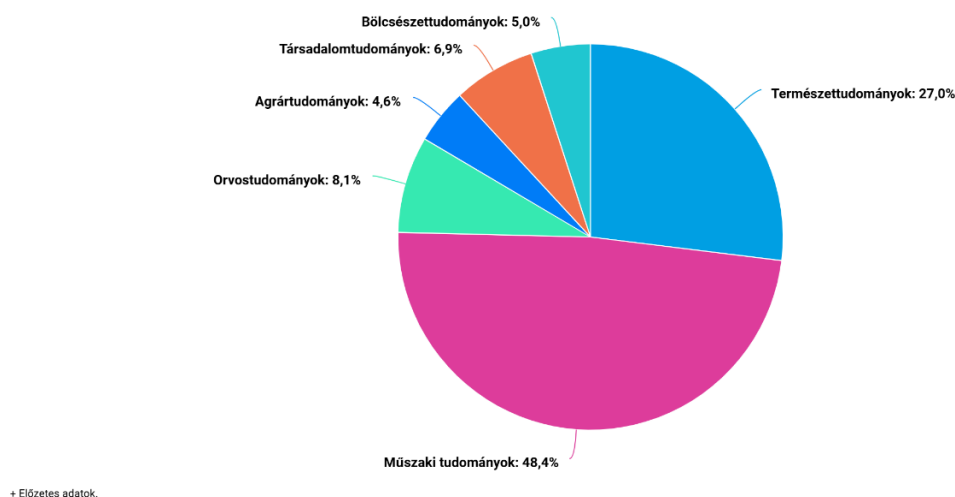
A K+F-tevékenységet végző vállalkozások koncentrációja – az előzetes adatok alapján – 2023-ban továbbra is igen magas volt. A top 100 vállalkozás költötte el a vállalkezási szektor K+F-ráfordításának a 76, a teljes nemzetgazdaságának az 53%-át, és ezek foglalkoztatták az országos K+F állományi létszám 35, valamint a kutatók 38%-át, illetve a vállalkezási szektor dolgozóinak 63, a kutatóinak 71%-át.

A K+F-ráfordítások az egyes tudományterületeken 2023-ban

A KSH előzetes adatai alapján 2023-ban a **műszaki tudományok** területén emelkedett a legdinamikusabban a K+F-ráfordítások összege: az előző évhez hasonlóan a teljes K+F-ráfordítás 57%-át (586 milliárd forint) adták. A műszaki tudományokon belül a legtöbbet a **gyógyszeripari** (14%), valamint a **villamos-, elektronikai és informatikai mérnöki tudományok** (15%) területén fordítottak kutatás-fejlesztésre. A második legjelentősebb tudományágat változatlanul a **természettudományok** képviselték, az itt folyó kutatásokra felhasznált összeg (259 milliárd forint) az átlagosnál jobban nőtt, ennek ellenére a teljes K+F-ráfordításon belüli aránya (25%) nem változott. Az **orvostudományok területén kevesebbet fordítottak kutatás-fejlesztésre, mint 2022-ben**, így a teljes kutatás-fejlesztési ráfordításon belüli aránya 8,6-ről 7,4%-ra mérséklődött. További három tudományág 2023-ban együttesen mindössze 10%-át használta fel a nemzetgazdasági szintű K+F-ráfordításoknak: az agrár- és a társadalomtudományok aránya egyaránt 4% körüli értéket képviselt, a bölcsészettudományoké pedig ennél is kisebb súlyú volt.

A kutatás-fejlesztéssel foglalkozók létszáma

Az előzetes adatok szerint 2023-ban a kutatás-fejlesztéssel foglalkozók teljes létszáma meghaladta a 88 ezer főt, ebből az állományban foglalkoztatottak száma (belső létszám) **megközelítette a 73 ezer főt**. A belső létszám 4,9%-kal csökkent egy év alatt, ami főleg a vállalkezási szektorban, illetve minimálisan az állami szektorban realizálódott. Ennek ellenére a teljes K+F-létszám 47%-a, ezen belül az állományi foglalkoztatottak 55%-a a versenyszféra kutatóhelyein dolgozott.

3. ábra: A kutatás-fejlesztéssel foglalkozók tényleges állományi létszáma tudományterületek és nemek szerint, 2023

(Forrás: <https://ksh.hu/s/helyzetkep-2023/#/kiadvany/kutatas-fejlesztes-es-innovacio/>)

A tényleges állományi létszámon belül a nők és a férfiak tudományterületenkénti megoszlása az előző évekhez hasonlóan alakult, a legtöbben a műszaki és a természettudományok területén

dolgoztak. Szektoronként azonban más és más tudományterület dominált: az állami szektorban dolgozók 45%-a természettudományi, a vállalati szektorban tevékenykedők 65%-a műszaki, a felsőoktatásban foglalkoztatottak pedig jellemzően orvos- és társadalomtudományi területen dolgoztak (22 és 22%).

Az egy főre jutó (számított teljes K+F-létszámmal számolva) K+F-ráfordítás összege az előző évi 14,7 millió forintról 17,7 millió forintra emelkedett, így 2023-ban folytatódott a K+F-tevékenység korábban tapasztalt koncentrálódása.

A kutatás-fejlesztéshez kapcsolódó publikációs tevékenység keretében megjelent tudományos cikkek száma meghaladta a 37 ezret, csaknem kétharmadát idegen nyelven publikálták.

2020–2023-ban lassult a szabadalmak számának bővülése

A KSH adatai szerint, 2022 végén közel **36 ezer szabadalom** volt érvényben Magyarországon. A hazánkban hatályosított európai szabadalmak száma 2010 óta meghaladja a nemzeti úton megadottakét, dinamikus bővülésük 2020–2022-ben azonban jelentősen lassult – minden bizonnyal a világjárvány okozta helyzetben. A hazánkban hatályos szabadalmi oltalmakon belül a korábbi évekhez hasonlóan 2022-23-ban is a legtöbb (az összes 34%-a) gyógyszeripari szabadalom volt.

A HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat

A magyar tudományos élet alappillérét jelentő és 2019-ig az MTA fenntartásában működött központi finanszírozású, független kutatóhálózat, az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (ELKH) neve 2023. szeptember 1-jével Magyar Kutatási Hálózatra, angolul Hungarian Research Network-re (HUN-REN) változott. A névváltoztatás célja, hogy a hálózat könnyebben felismerhető legyen a hazai és nemzetközi kutatási közösségekben, elősegítve a magyar kutatási eredmények hatékonyabb kommunikációját és Magyarország nemzetközi elismertségének növelését. A hálózattal az Akadémia sok ügyben együttműködik: az MTA tartja fenn és biztosítja a kutatási célú ingatlanokat. A HUN-REN kutatói közül sokan tagjai az MTA köztestületének, annak munkájában fontos szerepet játszanak.

Az ELKH/HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat 2023-ban 11 kutatóközpontból, 7 önálló kutatóintézetből és a Támogatott Kutatócsoportok Irodájából (TKI), valamint az irányító szerv szerepét betöltő HUN-REN Központból állt.

1. táblázat: Az ELKH/HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat kutatóhelyei (2023)

1.	Agrártudományi Kutatóközpont (ATK)
	Mezőgazdasági Intézet
	Növényvédelmi Intézet
	Talajtani Intézet
2.	Állatorvostudományi Kutatóintézet (ÁTKI)
3.	Atommagkutató Intézet (ATOMKI)
4.	Balatoni Limnológiai Kutatóintézet (BLKI)
5.	Bölcsészettudományi Kutatóközpont (BTK)
	Archeogenomikai Intézet
	Filozófiai Intézet

	Irodalomtudományi Intézet
	Moravcsik Gyula Intézet
	Művészettörténeti Intézet
	Néprajztudományi Intézet
	Régészeti Intézet
	Történettudományi Intézet
	Zenetudományi Intézet
6.	Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont (CSFK)
	Földrajztudományi Intézet
	Földtani és Geokémiai Intézet
	Konkoly Thege Miklós Csillagászati Intézet
7.	Energiatudományi Kutatóközpont (EK)
	Atomenergia-kutató Intézet
	Energia- és Környezetbiztonsági Intézet
	Műszaki Fizikai és Anyagtudományi Intézet
8.	Földfizikai és Űrtudományi Kutatóintézet (FI)
9.	Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet (KOKI)
10.	Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont (KRTK)
	Közgazdaság-tudományi Intézet
	Regionális Kutatások Intézete
	Világgazdasági Intézet
11.	Nyelvtudományi Kutatóközpont (NYTK)
	Általános és Magyar Nyelvészeti Intézet
	Lexikológiai Intézet
	Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet
	Történeti Nyelvészeti és Uralisztikai Intézet
12.	Ökológiai Kutatóközpont (ÖK)
	Evolúciótudományi Intézet
	Ökológiai és Botanikai Intézet
	Vízi Ökológiai Intézet
13.	Rényi Alfréd Matematikai Kutatóintézet (Rényi Intézet)

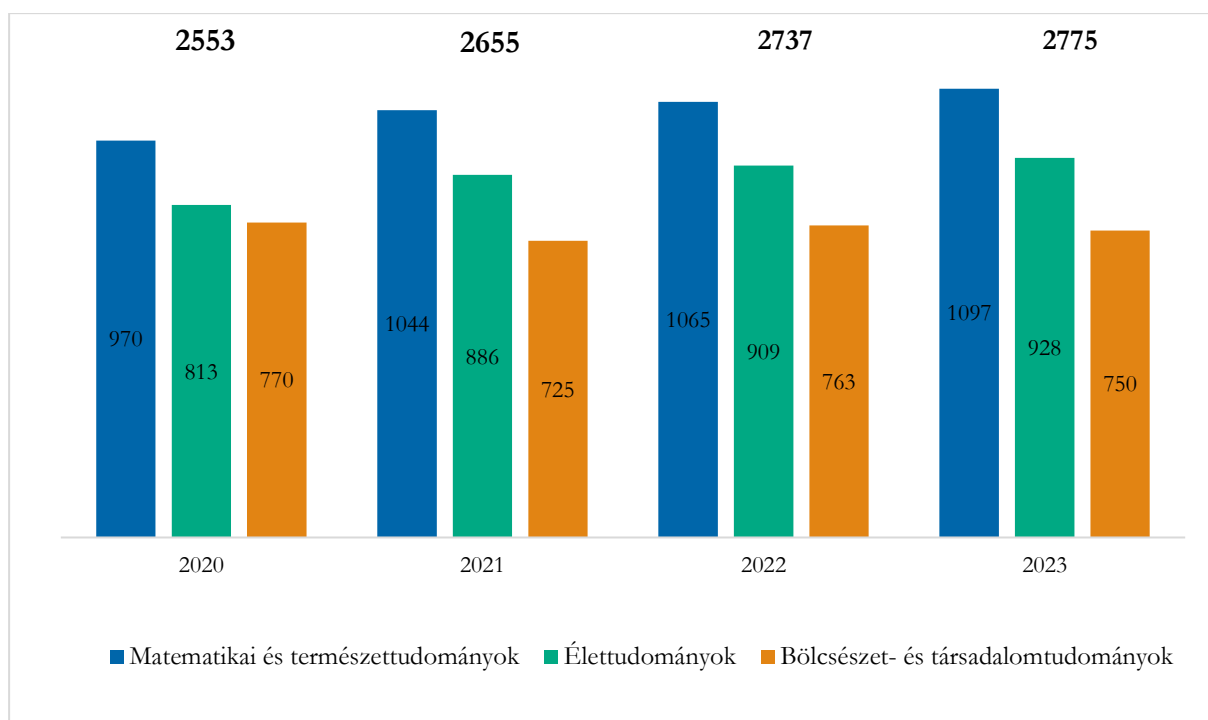
14.	Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézet (SZTAKI)
15.	Szegedi Biológiai Kutatóközpont (SZBK)
	Biofizikai Intézet
	Biokémiai Intézet
	Genetikai Intézet
	Növénybiológiai Intézet
16.	Társadalomtudományi Kutatóközpont (TK)
	Jogtudományi Intézet
	Kisebbségkutató Intézet
	Politikatudományi Intézet
	Szociológiai Intézet
17.	Természettudományi Kutatóközpont (TTK) ⁵
	Anyag- és Környezetkémiai Intézet
	Molekuláris Élettudományi Intézet ⁶
	Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet
	Szerves Kémiai Intézet
	Agyi Képző Központ
	Szerkezetkutató Központ
18.	Wigner Fizikai Kutatóközpont (Wigner FK)
	Részecske- és Magfizikai Intézet
	Szilárdtestfizikai és Optikai Intézet
19.	Támogatott Kutatócsoportok Irodája (TKI)

2023-ban a kutatóközpontok és önálló kutatóintézetek kutatói átlagléttszáma³ 2775 fő, a női kutatók száma 1032 fő volt.

A 2022-es évhez képest a matematikai- és természettudományok területén 3,0%-os, amíg az élettudományok területén 2,1%-os létszámnövekedés történt, ami beleillik az e tudományterületeken évek óta folyamatosan tartó létszámbővülési tendenciába. A bölcsészet- és társadalomtudományok területén 1,7%-os létszámcsökkenés következett be, ami a kutatói létszám enyhe visszaesését mutatja ezen a tudományterületen (4. ábra).

⁵ 2023. november 28-án a Természettudományi Kutatóközpont Enzimológiai Intézetének neve hivatalosan Molekuláris Élettudományi Intézetre változott.

⁶Az átlagléttszám a havi átlagos létszámadatok egyszerű számtani átlaga, vagyis éves átlagszámítás esetén 12-vel kell elosztani a havi átlagos létszámadatok összegét.

4. ábra: A kutatói átlagléttszám (fő) változása a 2020–2023 közötti időszakban, tudományterületenként

(Forrás: HUN-REN Központ)

A támogatott kutatócsoporti pályázatok szakmai felügyeletét és finanszírozását a HUN-REN Központ, a támogatott kutatócsoportokkal kapcsolatos adminisztrációs feladatokat a TKI látta el. A TKI a 2023-as év során összesen 116 kutatócsoportot működtetett: a matematikai és természettudományok területén 43, az élettudományok területén 52, a bölcsészet- és társadalomtudományok területén pedig 21 HUN-REN támogatott kutatócsoport végezte kutatásait. A kutatócsoportokban foglalkoztatottak összléttszáma 505 fő, a központi iroda léttszáma pedig 25 fő volt.

Az egyes csoportok átlagos léttszáma a tudományterületek szerinti megoszlást követve a következőképpen alakult:

- Bölcsészet- és társadalomtudományok: 5,0 fő
- Élettudományok: 4,2 fő
- Matematikai és természettudományok: 4,3 fő

A kutatónők aránya a bölcsészet- és társadalomtudományi és az élettudományi területen a fele, a matematikai és természettudományi területen az egyharmada a teljes kutatói léttszámnak, a 35 év alatti kutatók aránya pedig minden tudományterületen kb. egyharmada a teljes léttszámnak, ami rendkívül fontos a kutatói utánpótlás képzésének szempontjából.

A HUN-REN és az MTA közötti együttműködés részleteit a Tájékoztató további fejezeteiben mutatjuk be.

Együttműködés a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Művészeti Akadémia között

Stratégiai együttműködés jött létre a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Művészeti Akadémia között. Az aláírt szándéknyilatkozat szerint az MTA és az MMA együttműködik a

kiemelkedő hazai és egyetemes magyar tudományos és művészeti eredmények megszületésének elősegítése, széles körű megismertetése, valamint a kulturális élet gazdagítása érdekében. A területi bizottságok székházai 2023 tavaszától a Magyar Művészeti Akadémia Regionális Munkacsoportjainak is otthont adnak. Ugyanakkor a Magyar Művészeti Akadémia a Magyar Tudományos Akadémia székházának rekonstrukciója idején az MTA közgyűléseinek és egyéb rendezvényeinek helyet biztosít a Vigadóban.

Science Europe

Az MTA mint kutatási tevékenységet végző szervezet 2011-ben alapító tagja volt a kutatási szervezetek brüsszeli érdekképviselőjeként működő **Science Europe-nak** (SE). Az SE a legjelentősebb európai kutatást finanszírozó és kutatást végző szervezeteket tömörítő szövetség, amely kulcsszerepet tölt be az európai és világszintű tudományos témák alakításában. A kutatóhálózat 2019-es leválasztásának következményeként az MTA kénytelen volt kilépni a szövetségből, ahova három év után, **2022 májusában kutatásfinanszírozó intézményként tért vissza.** (Az SE másik magyar tagja a kutatási tevékenységet végző HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat.)

Az SE tagjaként megismerhetővé és adaptálhatóvá válnak a tudomány-menedzsmenttel, valamint a tudományos kutatások és kutatók értékelésével kapcsolatos munkacsoporti tevékenységek, törekvések és ajánlások. Az SE egyik célkitűzése, hogy az Európai Kutatási Térség tudománypolitikájának meghatározó szerveként működjön, így különös figyelmet fordít a nyílt tudomány, a kutatásértékelés, a kutatói karrier fejlődése, a kutatási infrastruktúrák, a határokon átnyúló együttműködések, a zöld és digitális átmenetek, az akadémiai szabadság és a kutatói kiválóság ügyére.

Az Európai Bizottság kezdeményezésére és az SE aktív közreműködésével született meg 2022 júliusában a **kutatásértékelés reformjáról szóló Coalition for Advancing Research Assessment (CoARA)⁷ megállapodás**, mely talán az eddigi legreményteljesebb jele a valódi változásnak. 2023 végéig több mint 600 szervezet írta alá ezt a San Franciscó-i *nyilatkozat a kutatás értékeléséről* (DORA)⁸, a *Leideni Kiáltvány*⁹ és a *Metric Tide*¹⁰ elveire épülő nemzetközi egyezményt, amelynek célja, hogy világméretűvé váljon.

2023 végéig 10 magyar intézmény írta alá a CoARA megállapodást¹¹, amelynek értelmében az aláíró tagok a kutatásértékelési rendszerük reformját (10 kötelezettségvállalás alapján) tervezik a kutatás minőségének és hatásának maximalizálása érdekében. Ez megköveteli, hogy az értékelést elsősorban minőségi megítélésre alapozzák, amelyben a szakértői értékelés központi szerepet játszik, és amelyet a szcientometriai mérőszámok felelős használata támogat.

2022 telén megalakult a CoARA Magyar Nemzeti Fejezet, amelynek társelnökei a HUN-REN Központ és az MTA Titkárságának munkatársai. A munkacsoport 2023-ban 3 ülést tartott.

⁷ Coalition for Advancing Research Assessment: <https://coara.eu/agreement/the-agreement-full-text/>

⁸ Declaration on Research Assessment (DORA), <https://sfidora.org/about-dora/>

⁹ Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L., de Rijcke, S. and Rafols, I., 2015, Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. *Nature*. 520, pp. 429–431.

¹⁰ Wilsdon, J., et al. (2015). *The Metric Tide: Report of the Independent Review of the Role of Metrics in Research Assessment and Management*. DOI: 10.13140/RG.2.1.4929.1363

¹¹ Magyar Tudományos Akadémia, HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Debreceni Egyetem, Magyar Rektori Konferencia, Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem, Andrásy Egyetem

(<https://coara.eu/agreement/signatories/?category%5B0%5D=hungary#signatories>).

Az MTA csatlakozott a Közép-európai Tudományos Partnerséghez (CEUS)¹² is, aminek révén a lengyel, az osztrák, a cseh és a szlovén kutatásfinanszírozó szervezetekkel közösen dolgoz ki együttműködési lehetőségeket a kiválósági pályázatokkal kapcsolatban.

Az SE közgyűlésein, a CEUS ülésein és a Globális Kutatási Tanács (Global Research Council) regionális ülésein az Akadémiát az MTA főtitkára képviseli.

Az ALLEA nyilatkozata az európai kutatás és innováció jövőjéről

Az ALLEA (All European Academies, a Tudományos és Bölcsészettudományi Akadémiák Európai Szövetsége), amelynek több tudományos bizottságába delegált szakértőket az MTA, 2023 év végén nyilatkozatot tett közzé az EU soron következő kutatási és innovációs keretprogramját (FP10-et) illető elképzeléseiről. A dokumentum az európai kutatás és innováció reformját vetíti előre, és olyan jövőképet vázol fel, amelyben Európa a globális verseny terén, illetve a kutatás és innováció terén vezető szerepet tölt majd be. **Elérendő célokként a következőket jelöli meg: a kutatás és innováció ösztönzése, a kutatási együttműködés szorosabbá tétele, a tehetséggondozás, a sokszínűség és befogadás erősítése, valamint a kutatási pályázatokhoz kapcsolódó folyamatok racionalizálása.**

Magyar egyetemek részvételének felfüggesztése a Horizont Európa és az Erasmus+ programokban

Az Európai Unió pénzügyminiszteri tanácsa 2022. decemberben az Európai Bizottság javaslatára döntött úgy, hogy összeférhetlenségi problémák miatt kizárja az Erasmus+ és a Horizont Európa programokból azt a 21 magyar egyetemet, amelyek az elmúlt években alapítványi fenntartásúvá váltak. A döntés negatív hatásai 2023-tól érvényesülnek. **A felfüggesztésnek nagyon súlyos, hosszú távú következményei lehetnek a teljes hazai kutatási és felsőoktatási közösségre nézve, és a magyar tudományos közösség viaszorulhat az Európai Kutatási Térségből.** Az EU megfelelő szervei és Magyarország Kormánya párbeszédet folytatnak az akadályok mielőbbi elhárítása és ezáltal a felfüggesztés kivezetése érdekében azért, hogy minden magyar kutatóhely ismét teljes- és egyenjogú, diszkriminációmentes résztvevője legyen az európai kutatási térségnek. A problémát mások mellett a Fiatal Kutatók Akadémiája is jelezte.

¹² A Közép-európai Tudományos Partnerséghez (Central European Science Partnership, CEUS) tartozó kutatásfinanszírozó szervezetek: Narodowe Centrum Nauki (NCN), Fond zur Förderung der wissenschaftlichen Forschung (FWF), Grantová agentura České Republiky (GAČR), Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), Magyar Tudományos Akadémia (HAS).

2.2. AZ MTA KÖZFELADATAINAK TELJESÍTÉSÉRŐL

Az Akadémia közfeladatai a Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény 3. §-a alapján:

Az MTA támogatja a tudományok művelését és a tudományos kutatások végzését, támogatja a tudományos könyv- és folyóirat-kiadást; tudományos minősítési rendszert működtet, melynek keretében a Magyar Tudományos Akadémia doktora, továbbá a Magyar Tudományos Akadémia levelező és rendes tagja címet adományoz, valamint felkérésre tudományos tevékenységet végző intézményt értékeli; a világban folyó és a hazai tudományos kutatások eredményeit és irányait rendszeresen értékeli, és ezzel kapcsolatosan javaslatokat fogalmaz meg; az Országgyűlés vagy a Kormány kérésére a kompetenciájába tartozó kérdésekben kinyilvánítja szakmai véleményét; segíti a magyar nyelv fejlődését és a tudomány magyar nyelven történő művelését; őrködik a tudományos közélet tisztaságán, a tudományos kutatás és a tudományos véleménynyilvánítás szabadságán; megállapodásokat köt és kapcsolatokat tart fenn hazai, külföldi és nemzetközi tudományos intézményekkel és szervezetekkel, különösen akadémiákkal, felsőoktatási intézményekkel és az Európai Unió tudományos szervezeteivel; kapcsolatot tart a külföldön élő magyar nyelvű és tárgyú tudományos kutatások művelőivel, támogatja a határon túli magyar tudományosságot; tudományos programokat és konferenciákat szervez, pályázatokat ír ki; szorgalmazza és segíti a tudományos kutatások eredményeinek társadalmi és gazdasági hasznosítását; felsőoktatási intézményekkel és közgyűjteményekkel kötött megállapodás alapján ezen intézményekben tudományos kutatócsoportokat tarthat fenn, valamint közreműködhet az oktatásban és a felsőoktatási intézményekben folyó doktori (PhD) képzésben; a tudományos utánpótlást ösztöndíjrendszer fenntartásával segíti, amelynek fedezete az Akadémia költségvetésében elkülönítetten szerepel; kiemelkedő tudományos eredményeket elérő kutatók részére – saját forrásaiból vagy egyetemleges közérdekű kötelezettségvállalás alapján – határozott időre tudományos ösztöndíjat, díjakat alapíthat; tudományos osztályokat alakít, amelyek a tudományos szakmai autonómia alapegységei, és az Alapszabályban meghatározott módon egyéb testületeket (tudományos bizottságokat, területi bizottságokat stb.) hoz létre; az e tevékenységet alapfeladatként ellátó, az MTA Könyvtár és Információs Központ mint akadémiai költségvetési szerv közreműködésével tudományos művek (tudományos alkotás, tudományos publikáció, doktori értekezés és annak tézisei, MTA doktora értekezés és annak tézisei) adatait tartalmazó nemzeti tudományos bibliográfiai adatbázist működtet; elősegíti a fiatal kutatók tudományos életpályájának kialakítását; közreműködik a kutatók és a társadalom közötti kapcsolat erősítésében. Az Akadémia feladata a tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról szóló 2014. évi LXXVI. törvény (42/B. § (5) bekezdésben, 46. § (1) bekezdésében és 2. mellékletében meghatározottak szerinti főhivatású kutatóhálózat elhelyezését, valamint a kutatóintézeti hálózat működtetését szolgáló, a Magyar Tudományos Akadémia tulajdonában és ezen kutatóhelyek használatában lévő vagyonelemek használati jogának a KFItv.-ben meghatározottak szerinti biztosítása. Az Akadémia elnöke kétévenként beszámol az Országgyűlésnek az Akadémia munkájáról, és ennek érdekében rendszeresen felméri és értékeli az egyes tudományágak hazai eredményességét és nemzetközi megítélését. Az Akadémia elnöke évente tájékoztatja a Kormányt az Akadémia munkájáról, valamint a magyar társadalom és gazdaság fellendítése érdekében elért eredményeiről.

Tudományos minősítési rendszer működtetése

• *Az MTA Doktori Tanácsának tevékenysége*

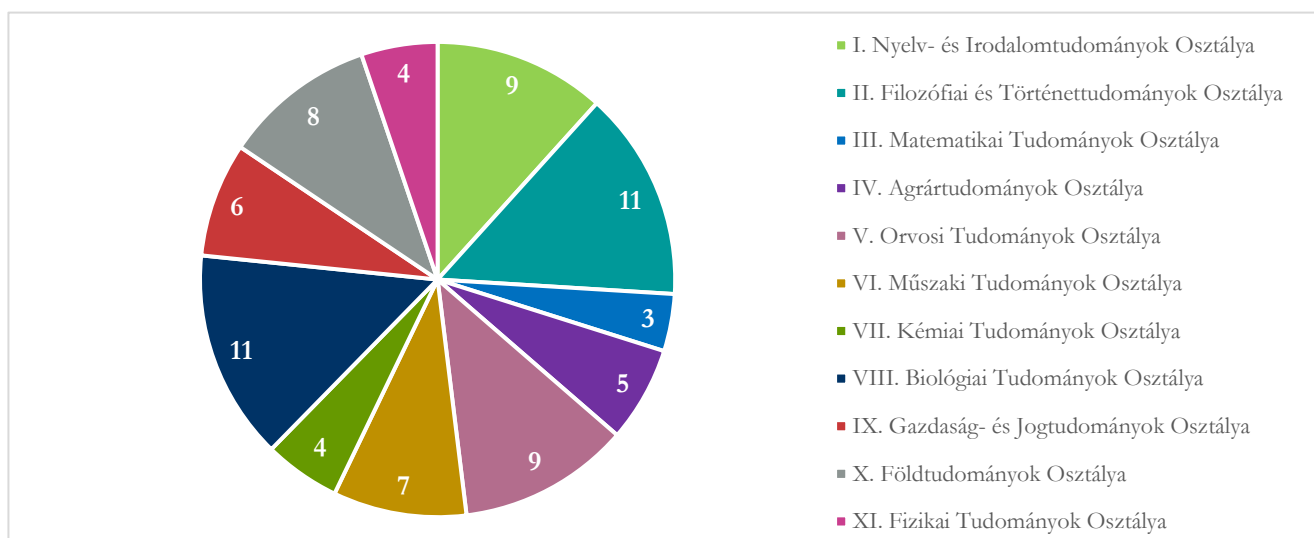
Az Akadémiai törvény előírásai szerint a tudományos minősítés az Akadémia kiemelt közfeladata. A törvény ugyanabban a paragrafusban ad felhatalmazást az Akadémiának az MTA doktora cím odaítélésére és akadémikusok választására (1994. évi XL. tv. 3. § c.).

A Doktori Tanács elsődleges feladata a Magyar Tudományos Akadémia doktora (MTA doktora) cím megszerzésére vonatkozó eljárás szakmai, tudományetikai és ügyrendi felügyelete, az eljárás egyes szakaszaiban esedékes döntések meghozatala és a cím odaítélése a cím megszerzésének feltételeit teljesítő személyek számára. A Doktori Tanács feladata továbbá az MTA Alapszabálya és a Doktori Szabályzat szerinti érdemtelenység esetén a cím visszavonása.

Az MTA Doktori Tanácsának 22 tagja van, a tagokat a tudományos osztályok jelölik, osztályonként egy főt az Akadémia hazai tagjai közül és egy főt a köztestületnek MTA doktora címmel rendelkező nem akadémikus tagjai közül. A tudományos osztályok osztályonként két póttagot (egy akadémikust és egy MTA doktort) is jelölnek. A tagokat és a póttagokat három évre választják, és a tagok legfeljebb egy alkalommal választhatók újra.

A jelenlegi akadémiai ciklusban (2023–2026) működő Doktori Tanácsot az MTA 196. Közgyűlése 2023. május 9-én választotta meg. A testület első ülésén, 2023. május 19-én a Doktori Tanács elnökének Kamarás Katalint, az MTA rendes tagját, társelnöknek Hoffmann Istvánt, az MTA levelező tagját, titkárának Nyitray Lászlót, az MTA doktorát választotta meg.

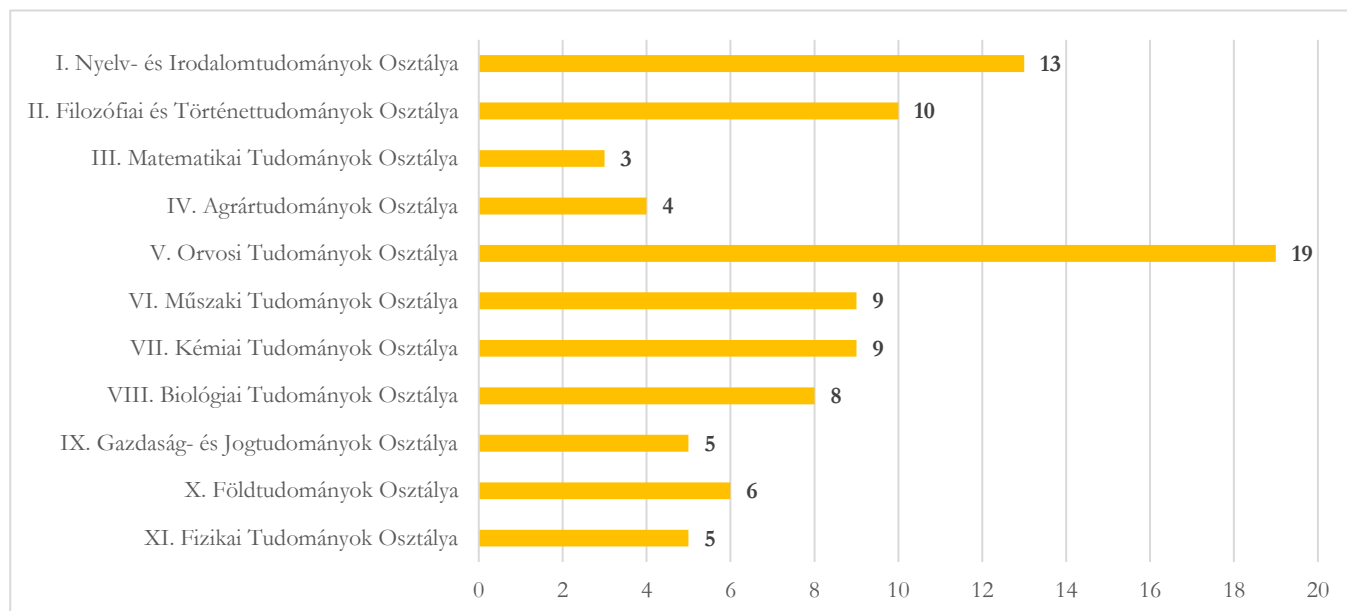
Az év során a testület **247 döntést hozott** a doktori pályázati eljárásokra vonatkozóan. 2023-ban a Doktori Tanács **77 kutatónak ítélte oda az MTA doktora címet (5. ábra)**. Közülük 17 nő és 60 férfi: a nők aránya 22%. Ez igen öröndetes növekedés, mert az összes MTA doktora közül csak mintegy 17% a nők aránya. A címet szerzettek száma az elmúlt 10 évet tekintve évente átlagosan 76 fő.

5. ábra: A 2023-ban MTA doktora címet szerzők száma tudományos osztályok szerint
(Forrás: MTA)

A Doktori Tanács 2023-ban 94 esetben engedélyezte, 1 esetben pedig elutasította a bírálati eljárás lefolytatását, 81 esetben járult hozzá a védés kitűzéséhez, és 20 egyéb ügyet tárgyalt. Az év során 10 pályázó a Doktori Tanács döntése előtt visszavonta a pályázatát.

2023-ban 91 fő nyújtott be MTA doktora pályázatot (6. ábra).

6. ábra: A 2023-ban benyújtott MTA doktora pályázatok száma tudományos osztályok szerint
(Forrás: MTA)

2023. december 31-én összesen 141 doktori eljárás volt folyamatban, minthogy a doktori pályázat átlagos átfutási ideje körülbelül másfél év.

2. táblázat: Folyamatban lévő MTA doktora pályázatok (2023)

Tudományos osztályok	Folyamatban lévő MTA doktora pályázatok	
	fő	%
I. Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya	16	11,43
II. Filozófiai és Történettudományok Osztálya	19	13,57
III. Matematikai Tudományok Osztálya	9	6,43
IV. Agrártudományok Osztálya	7	5,00
V. Orvosi Tudományok Osztálya	24	17,14
VI. Műszaki Tudományok Osztálya	13	9,29
VII. Kémiai Tudományok Osztálya	12	8,57
VIII. Biológiai Tudományok Osztálya	12	8,57
IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya	10	7,14

X. Földtudományok Osztálya	10	7,14
XI. Fizikai Tudományok Osztálya	9	6,43
Összesen	141	100

2023 végére 2572 fő rendelkezett MTA doktora címmel vagy az azzal egyenértékű tudomány doktora tudományos fokozattal.

A Doktori Tanács 2023. évi ülésein, az egyedi ügyek tárgyalása mellett, folyamatosan foglalkozott a doktori eljárás és az eljárás lebonyolításának általános kérdéseivel, szabályozási hátterével, továbbá az év során **4 döntést hozott** nem pályázati eljárásokra vonatkozó, egyéb, döntően **szabályozati ügyekben**. A Tanács kiemelten fontosnak tartja, hogy a doktori eljárásokban a habitusvizsgálat ne csak a számszerű megfelelést vizsgálja, hanem **ténylegesen minőségi értékelést** adjon a jelöltekről. A Doktori Tanács együttműködésben a tudományos osztályokkal és a Magyar Nyelv a Tudományban Elnöki Bizottsággal évek óta foglalkozik a magyar tudományos szaknyelv ápolásának kérdéseivel, mert a Doktori Tanács az MTA küldetése alapvető követelményének tekinti **a tudományok mindenkori legteljesebb körének magyar nyelven való művelését**. A magyar tudományos nyelv ápolásának elsősorban azt kell jelentenie, hogy a legújabb diszciplínákban is megőrizzük a magyar nyelvet a tudományos publikációk, általánosabban a tudományos kommunikáció és a tudományos pályára felkészítő oktatás nyelveként. Ezt a követelményt a Doktori Tanács érvényesnek tekinti a saját működési területén, az akadémiai doktori értekezésekre vonatkozóan is. Ez azonban nem jelentheti a magyarnyelvűség merev, abszolút szabályként értelmezését, mivel ez sok területen jelentősen lassíthatná a cím megszerzését a fiatal kutatónemzedékek számára. A szabályozás alaphelyzetnek a magyar nyelvű értekezést tekinti, és kivételesnek az idegen nyelven írott munkát (csak megfelelő eljárással, az érintett tudományos osztály támogatásával szerezhető meg hozzá a jogosultság, az egyes osztályok belső rendjének megfelelően). Az idegen nyelvű értekezésekhez azonban magyar nyelvű összefoglaló téziseket kell készíteni, amivel a pályázó bizonyítja, hogy a tárgyalt témát képes tudományos szöveggént a szükséges terminológiával magyar nyelven is megformálni. Ebbe az irányba mutat az a kezdeményezés is, hogy a *Magyar Tudomány* folyóirat évente különszámot jelent meg az új MTA doktorokról. A kiadvány kiemelt célja, hogy az Akadémia új doktorai és kutatásaik kapjanak nagyobb figyelmet a tudományos közéletben, és értekezésüknek a különszámban közzétett, magyar nyelvű kivonatával is járuljanak hozzá a magyar szaknyelv fejlesztésének ügyéhez. Ennek érdekében a **Doktori Tanács arra ösztönzi a pályázókat, hogy** e kivonatok szövegében – természetesen a racionális kereteken belül – **törekedjenek a magyar szakkifejezések használatára**, amivel a továbbiakban kutatótársaik munkáját, az oktatást és az igényes tudománynépszerűsítést is segítik.

A 2022-ben címet szerzett MTA doktorokat bemutató különszám 2024. januárjában jelent meg a Doktori Tanács Titkársága koordinálásában.

A Doktori Tanács működését a Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény, az MTA Alapszabálya és Ügyrendje, a Közgyűlés által 2018. május 7-én elfogadott Doktori Szabályzat, valamint a Doktori Tanács – Elnökség által jóváhagyott – Eljárási Szabályzata és Ügyrendje szabályozza. A doktori eljárást – összhangban a fentiekkel – meghatározó módon befolyásolja a tudományos osztályoknak a doktori eljárásra vonatkozó ügyrendje, illetve az osztályok speciális követelményrendszere. Az ügyrendeket az Elnökség, a doktori minimumkövetelményeket a Doktori Tanács hagyja jóvá.

2023-ban nem érkezett ügyrendi kifogás, így az **Ügyrendi Bizottság elé 2023-ban sem került beadvány**, ahogy az előző években sem.

A Doktori Szabályzatban hangsúlyozottan szerepel a **doktori eljárások nyilvánosságának növelése**. Ennek biztosítéka, hogy az eljárás legfontosabb dokumentumait (doktori mű, tézisek, hivatalos bírálói vélemények, a pályázó válaszai a bírálóknak, a bírálóbizottság összetétele és értékelése) a Doktori Tanács Titkársága az eljárás különböző fázisaiban közzé teszi az MTA honlapján, együttműködve az MTA Könyvtár repozitóriumának üzemeltetőivel. Ennek eredményeként a doktori eljárások elektronikus anyaga egy részének hosszú távú, nyilvánosan hozzáférhető tárolása is biztosítva van.

- ***Az egyéni kiválóság mérése: az MTA doktora cím***

A Magyar Tudományos Akadémia – az 1994. évi XL. törvényben meghatározott közfeladatai között – tudományos minősítési rendszert működtet, amelynek keretében az MTA doktora, valamint a Magyar Tudományos Akadémia levelező és rendes tagja címet adományoz. Az MTA doktora címre 1995 óta lehet pályázni, a korábbi tudományos minősítési rendszerben megszerzett „tudomány doktora” fokozat egyenértékű az MTA doktora címmel.

A Magyar Tudományos Akadémia Alapszabálya szerint az MTA doktora címet az Akadémia annak ítélheti oda, aki tudományos fokozattal rendelkezik, az általa művelt tudományterületen a tudományos fokozat megszerzése óta is eredeti tudományos eredményekkel gyarapította, tudományterületének mértékadó hazai és nemzetközi tudományos körei előtt ismert és elismert, kiemelkedő tudományos kutatói munkásságot fejt ki, és tudományos eredményeit doktori műben foglalja össze.

Az MTA doktora cím független, magasan kvalifikált szakértők által végzett, nemzetközi követelményeket integráló, országosan egységes minőségbiztosítást nyújt.

A tudományos minősítési rendszer működtetése keretében **az MTA Doktori Tanácsa 2023-ban 77 fő részére ítélte oda az MTA doktora címet**. Az MTA új doktoraival együtt a címmel, valamint a korábbi, tudomány doktora fokozattal rendelkező kutatók száma 2023. december 31-én 2572, közülük 2122 férfi, 450 nő.

Az MTA új doktorainak tudományterületenkénti megoszlása csaknem azonos: 26-an a matematikai és élettelen természettudományok művelői közül kerültek ki, ugyancsak 26-an a bölcsészeti- és társadalomtudományok, 25-en pedig az élettudományok területének képviselői.

A címet 2023-ban elnyerők közül egy kutató még a 40. életévét sem töltötte be. Tízén 61 év felettiek. A legtöbben – 30-an – a 46 és 50 évesek közötti korosztályból kerültek ki.

A legtöbben, 50-en valamelyik hazai felsőoktatási intézményben dolgoznak. Kutatóintézetből 8-an, más intézményekből 19-en lettek 2023-ban az MTA doktorai.

- ***Az intézményi kiválóság mérése: az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés***

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény 2019. szeptember 1-jétől hatályos módosítása nyomán **az Akadémia közfeladatává vált a tudományos tevékenységet végző intézmények felkérésre történő értékelése**. Az értékeléshez szükséges minősítés szempontjait az Elnökség által felkért, a „Magyar Tudományos Akadémia által Kiválónak Elismert Kutatóhely” (MTA Kiváló Kutatóhely) minősítés adományozását előkészítő, pályázatokat értékelő elnökségi bizottság dolgozta ki. Az MTA Kiváló Kutatóhely minősítéssel kapcsolatos feladatok megvalósítására az MTA 194. Közgyűlése létrehozta a Kutatóhelyeket Minősítő Tanácsot (továbbiakban: KMT, röviden Tanács), amelyben biztosított a tudományos osztályok teljes körű képviselete. Az Alapszabály 2021. május 17. napjától hatályos módosítása rendelkezik a Tanács működéséről. Az alapkutatást végző intézmények (egyetemek, kutatóintézmények) számára első ízben 2021-ben meghirdetett pályázat lezárására 2022-ben került sor.

A KMT feladatai 2023-ban két részre oszlottak. Egyfelől a Tanács iránymutatása mellett az MTA Titkársága internetes pályázati felületet fejlesztett, amely jelentősen megkönnyíti az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés megszerzésére készített pályázatok beadását és értékelését.

Az internetes felület fejlesztése két irányban történt. Elkészült a pályázati felület az egyetemi és kutatóintézeti kutatóhelyek számára az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés megszerzésére szolgáló pályázathoz a korábban lezajlott pályázati feltételek és szempontok beépítésével. Ezzel párhuzamosan a vállalkozások keretei között működő kutatóhelyek számára is létrejött a pályázati felület, ahol az értékelési szempontok hangsúlyosabban fókuszálnak a létrehozott szellemi tulajdonra és annak hasznosítására.

Másfelől a **KMT 2023 elején javaslatot dolgozott ki a vállalkozások keretei között működő kutatóhelyek esetében is a tudományos minősítés megvalósításának feltételeire és kritériumaira**, valamint megkezdte az egyetemek és kutatóintézetek minősítése esetében a bölcsész tudományterület értékelése során felmerült észrevételek alapján a szempontrendszer finomhangolását. Az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés első pályázatának megtervezésekor már felmerült, hogy a minősítésre ne csak az MTA korábbi kutatóhálózatának tagjai, valamint a magyarországi egyetemek kutatóhelyei pályázhassanak, hanem a hazánkban székhellyel rendelkező vállalkozások keretei között működő kutatóhelyek is megmérethessék tudományos teljesítményüket.

A tudományos világban láthatóan nem kis fejlődést okoz, hogyan lehet objektív módon, azonos vagy legalábbis összevethető szempontok szerint megítélni a kutatómunka, a kutatók, illetve a kutatóhelyek kiválóságát. Korunkban a kutatók kiválóságának értékelésénél egyre inkább előtérbe kerül az elvégzett kutatómunka szakmai, társadalmi és gazdasági hatásának nemzetközi szakértők bevonásával történő értékelése, melyben a számokkal jellemezhető paramétereknek (pl. a publikációk, a szabadalmak számának vagy a közlemények idézettségének számainak) csak támogató szerepe van. A kutatóhelyek értékelési rendszerének kidolgozaskor a KMT tagjai szem előtt tartották ezeket a nemzetközi irányokat, azonban nagyszámú kutatót foglalkoztató kutatóhelyek esetében az objektivitás érdekében a bírálói vélemények mellett nagyobb súlyt helyeztek a számszerű paraméterekre. Arra törekedtek, hogy az egyetemek, kutatóközpontok és kutatóintézetek értékelési rendszerével összevethető szempontok alapján értékeljék a vállalatok és vállalkozások keretei között működő kutatóhelyek tevékenységét is, azonban az értékelési szempontok súlyozásánál figyelembe vették e területek eltérő sajátosságait. A leglényegesebb különbség talán az volt, hogy utóbbi kutatóhelyek értékelésekor lényegesen nagyobb hangsúlyt kapott a létrehozott szellemi tulajdon, illetve az ezen alapuló termék mennyisége, valamint ezek hasznosulása. Fontosnak tartották ugyanakkor, hogy az anyagi sikerek mellett a vállalatok és

vállalkozások keretei között működő kutatóhelyek értékelésénél is megjelenjenek a tudományos eredményesség és a társadalmi szerepvállalás szempontjai is.

A KMT javaslatára az MTA elnöke 2023. június 16-án meghirdette az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés megszerzésére irányuló pályázatot a vállalkozások keretei között működő kutatóhelyek részére. Az elnyert minősítés – ahogyan az egyetemek és az alapkutatásokat végző kutatóhelyek esetében is – határozott időre, öt évre szól, és újabb eredményes pályázat esetén újra elnyerhető.

A pályázatok értékelése 2023. év végén megkezdődött.

Kiváló kutatók és a magas szintű kutatói utánpótlás támogatása

• Lendület program

2023-ban a Lendület programra fordított 3,6 milliárd forint támogatásból 1,8 milliárd forint kutatóintézetekben, és úgyszintén 1,8 milliárd forint egyetemeken hasznosult.

Az évente indítható új Lendület-kutatócsoportok támogatási kerete a 2020. évi mélypontot követően 2023-ban 835 millió forintra emelkedett.

2023-ban összesen 77 Lendület-kutatócsoport kapott támogatást. A befogadó kutatóhelyeket tekintve, 34 kutatócsoport a kutatóhálózat intézményeiben, 42 egyetemeken, 1 pedig egyéb kutatóhelyen működik.

2023-ban – a benyújtott 108 pályázatból – 19 kutató alapíthatott Lendület-kutatócsoportot.

A pályázatok 25 százaléka a bölcsészet- és társadalomtudományok, 37 százaléka az élettudományok, 38 százaléka pedig a matematikai és természettudományok területéről került benyújtásra.

A pályázók többsége (69) Induló kategóriában pályázott, de számos pályázatot nyújtottak be Haladó kategóriában is (39). A befogadó kutatóhelyek tekintetében az egyetemi és kutatóhálózati befogadók helyre pályázók aránya $\frac{2}{3}$ (69) – $\frac{1}{3}$ (39) arányban oszlott meg. A 19 nyertes közül 10 az Induló (önálló kutatói pályát kezdő 40 év alattiak) kategóriában, 9 a Haladó (sikeres önálló kutatói pályát folytatók) kategóriában nyert támogatást és kezdhette el a Lendület program keretében a kutatásait. A 2023-ban induló Lendület-kutatócsoportok közül 4 a bölcsészet- és társadalomtudományok, 8 az élettudományok és 7 a matematikai és természettudományok témakörében végzi alapkutatását. Kutatóhálózati kutatóhelyen 12 kutató alapíthatott önálló kutatócsoportot, 7 pedig egyetemen. 2023-ban a nyertes kutatócsoportvezetők csaknem fele (9) nő, míg a pályázók közt a nők aránya 26% volt.

A kutatóhálózathoz tartozó kutatóhelyek közül 2023-ban a legtöbb aktív kutatócsoport a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpontban (10 kutatócsoport), a HUN-REN Szegedi Biológiai Kutatóközpontban és a HUN-REN Természettudományi Kutatóközpontban (6-6 kutatócsoport), az egyetemi Lendület-kutatócsoportok közül a legtöbb az Eötvös Loránd Tudományegyetemen (16 kutatócsoport), a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen (11 kutatócsoport) és a Szegedi Tudományegyetemen (9 kutatócsoport) működött.

A 2023-ban záróbeszámolót benyújtó Lendület-kutatócsoportok közül 14 „eredményes: kiváló”, 1 pedig „eredményes: jó” minősítéssel fejezte be működését.¹³ 1 kutatócsoport záróbeszámolójának értékelése még folyamatban volt, 4 kutatócsoport pedig hosszabbítást kérve 2024-ben nyújtotta be.

¹³ A záró szakmai beszámoló és a hároméves szakmai beszámoló minősítése „eredményes: kiváló”, „eredményes: jó”, „eredményes: megfelelő” és „nem eredményes” lehet. Az éves szakmai beszámolók minősítése „eredményes” vagy „nem eredményes” lehet.

A meghatározóbb hároméves szakmai beszámolót benyújtó 6 futó kutatócsoport – egy kivétellel, amelyik „eredményes: jó” minősítést kapott – „eredményes: kiváló” minősítéssel szerepelt. 2 kutatócsoport hároméves értékelése még folyamatban volt, és 1 szüneteltetés miatt 2024-ban nyújtja majd be hároméves beszámolóját. Az éves beszámolót benyújtó 32 kutatócsoport mindegyike „eredményes” minősítést szerzett, 17 éves beszámolóinak értékelése pedig 2023 év végén még folyamatban volt.

- **Bolyai János kutatási ösztöndíj**

A Bolyai János kutatási ösztöndíj kuratóriuma az ösztöndíjat 1998. évi megalakulása óta – tizenegy tudományterületi kollégium közreműködésével – évente egyszer, így 2022-ben 25. alkalommal hirdette meg és ítélte oda. Az ösztöndíj célja valamilyen tudományos munka megírásának vagy azzal egyenértékű, kutatási témában létrehozott alkotás elkészítésének, valamint az MTA doktora cím elnyerésére irányuló felkészülésnek az elősegítése. A pályázat valamennyi tudományterületen, illetve tudományágban benyújtható. **2023-ban 834 érvényes pályázat érkezett** az MTA Titkárságára, **és az ösztöndíjat 156 pályázó nyerte el**, ami 20,6% nyeresi arányt jelent.

3. táblázat: A Bolyai János kutatási ösztöndíj 2023. évi nyerteseinek megoszlása munkahely és befogadó intézmény között

intézménytípus	eredeti munkahely	befogadó intézmény
kutatóhálózat	65	68
felsőoktatási kutatóhely	85	84
egyéb kutatóintézmény	6	4
összesen:	156	156

A kuratórium az ösztöndíjban részesülők tudományos tevékenységét is folyamatosan figyelemmel kíséri és értékeli. Az ösztöndíjasok éves és záró kutatói jelentésekben adnak számot munkájukról, amelyeknek fő szempontjait a kuratórium határozta meg. 2023-ban összesen **457 ösztöndíjas kutató – éves vagy záró – jelentését minősítették** a kuratórium által felkért szakértők az alábbi eredménnyel:

4. táblázat: A Bolyai-ösztöndíjasok munkájának szakértők általi minősítése

minősítési fokozat ¹⁴	éves	záró	összesen
kiemelkedő	127	82	209
jó	126	59	185
megfelelő	46	15	61
nem megfelelő	0	1	1
összesen	299	158	4657

A kuratórium 2023-ban **tizennégy Bolyai-plakettet** ítelt oda a legkiválóbb eredményeket elért ösztöndíjasoknak.

¹⁴ Az elsőéves jelentések értékelése „megfelelő” vagy „nem megfelelő” minősítésű lehet. Emiatt magas a „megfelelő” minősítések száma (a 178 megfelelt minősítésű éves kutatói jelentésből 155 elsőéves).

Pályázat gyermeket nevelő kutatók támogatására

A Magyar Tudományos Akadémia a gyermeket nevelő kutatók tudományos munkájának elősegítése érdekében 2023-ban is két kategóriában hirdetett pályázatot: az I. kategóriában, az MTA doktora cím megszerzéséhez szükséges értekezés megírásának támogatása; a II. kategóriában, a tudományos eredmények publikálásának támogatása a cél. A pályázat keretében az I. kategóriában bruttó 2 400 000 forint, a II. kategóriában 1 200 000 forint összegű vissza nem térítendő ösztöndíj-támogatás nyerhető el, melyet a kedvezményezett egy év alatt vehet igénybe, választhatóan három, négy, hat, nyolc vagy tizenkét hónapos támogatási időtartammal, az időtartamnak megfelelő hónaponkénti bontásban.

2023-ban a pályázati felhívásra összesen 73 érvényes pályázat érkezett: 18 az első, 55 a második kategóriában került benyújtásra. A szakmai zsűri javaslata és a 65 millió forint támogatási keret alapján az MTA főtitkára által meghozott döntés szerint, az első kategóriában 11, a második kategóriában 32 pályázat kapott támogatást.

A 2022-ben támogatást nyert 28 kutató közül 22-en már teljesítették a pályázatban támasztott feltételeket, vagyis benyújtották az MTA doktori értekezésüket, és elkészítették az ígért közleményeiket.

A határon túli magyar tudomány támogatása

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény a 2009. évi módosítások során a közfeladatok sorába emelte a határon túli magyar tudományosság ügyét a következő megfogalmazásban: az MTA „**kapcsolatot tart** a külföldön élő magyar nyelvű és tárgyú tudományos kutatások művelőivel, **támogatja** a határon túli magyar tudományosságot”.

Kapcsolattartó feladatát az 1996-ban létrehozott Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottságon (MTK EB) keresztül látja el, a határon túli magyar tudományosság támogatási rendszerében pedig 1997 óta a Domus-kuratórium működik közre. Az MTA Titkárság Köztisztviselői Igazgatóságán belül a Határon Túli Magyarok Titkársága (HTMT) 1999 óta segíti az MTK EB munkáját, és működteti a Domus-ösztöndíjprogramot.

A magukat magyarnak (is) tartó vagy magyarul tudó, magyar témákkal foglalkozó, tudományos fokozattal rendelkező, a világ bármely pontján élő és dolgozó kutatók alkotják az Akadémia külső köztestületi tagságát, amely 2023 év végén 1876 főt számlál a 185 külső tag mellett.

A 2011-ben indított **Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság hírlevele** közel 3000 kutatóhoz jut el minden hónap közepén. Célja, hogy az elektronikus hírközlés lehetőségeit felhasználva széles körben, rendszeresen és gyorsan ismertté tegye a magyar nyelvű és tárgyú tudományos kutatások határainkon kívül élő művelőinek tudományos eredményeit és természetesen magukat a magyar tudósokat. Az MTK EB eddig megjelent havi hírlevelei elérhetők az MTA honlapján: <http://mta.hu/magyar-tudomanyosság-kulfoldon/hirlevel-105577>

Az MTK EB hírlevél mellett a Határon Túli Magyarok Titkársága heti két alkalommal **szemlét készít** a Kárpát-medence és a diaszpóra jelentős közéleti, kulturális és tudományos híreiről. A sajtószemle szintén elérhető a világhálón: <https://mta.hu/magyar-tudomanyosság-kulfoldon/sajtószemle-106484>

Az Akadémia a külföldi magyar tudósok, kutatók munkájának elismerésére **Arany János-díjat és Arany János-érmet** alapított. Arany János-érmet 2002 óta, Arany János-díjakat 2004 óta ítél oda az MTK EB. Eddig 166 jeles határon túli magyar tudós részesült Arany János-elismerésben.

A **támogatást szolgálja** az 1997-ben indított **Domus pályázati rendszer**, ösztöndíjak és intézményi támogatások odaítélésével.

A **Domus-ösztöndíjpályázatok** egyrészt a határon túli, magukat magyarnak is valló kutatók magyarországi munkáját, másrészt a környező országokban élő köztestületi tagjaink szülőföldi tudományos tevékenységét segítik ösztöndíjak odaítélésével, hazai befogadó intézmények és témavezetők bevonásával, magyarországi ösztöndíjak esetében junior és senior, szülőföldi ösztöndíjak esetében senior és csoportos kategóriában.

Ennek keretében **2023-ban 119 kutató részesült magyarországi, 42 fő pedig szülőföldi ösztöndíjban, valamint 24 kutatócsoport nyert Domus szülőföldi csoportos ösztöndíjat.** Emellett a program lehetőséget biztosított könyvkiadásra és nemzetközi publikációk megjelentetésére is, valamint támogatta a kutatók részvételét nemzetközi konferenciákon.

Az Akadémia pályázati úton intézményi támogatásokat is nyújt a Kárpát-medencei magyar tudományos szervezetek legjobbjainak, részben működési kiadásokra (23 millió forint), részben konferencia- és kiadvány-támogatásokra (10 millió forint). 2023-ban összesen 3 Kárpát-medencei tudományos civil szervezet kapott támogatást.

A külső köztestületi és a külső tagok Magyarországon kívüli tevékenységét az Akadémia által fenntartott határon túli akadémiai tanácsok (a Szlovákiai, a Vajdasági és a Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács), a Kolozsvári Akadémiai Bizottság és az Amerikai Magyar Akadémikusok Társasága szervezi.

A határon túli magyar kutatók vendégházában, a **Domus 'Collegium Hungaricum'**-ban 2014 óta folyamatosan működő **Domus Café** keretében magyarországi és határon túli magyar kutatók kötetlen formában ismertetik legújabb kutatási eredményeiket, könyvbemutatókat tartanak. A Domus Cafék célja, hogy a világ különböző pontjairól érkező ösztöndíjasok megismerkedhessenek egymással, lehetőség legyen a régiók egymás közötti tudományos kapcsolatainak ápolására.

Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT)

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény 2015. évi módosítása rendelkezései szerint a nemzeti bibliográfiai adatbázisnak (MTMT) minden közpénzből készült tudományos publikáció bibliográfiai adatát tartalmaznia kell. Az adatbázis működtetése az MTA közfeladata, amelyet az MTA Könyvtár és Információs Központon keresztül lát el.

Az MTMT finanszírozásának rendezetlensége az adatbázis 2023. évi működésére is rányomta a bélyegét, ami elsősorban a feladatok tervezhetőségét és a fejlesztések megvalósítását vetette vissza. **A folyamatos működést az MTA, illetve az MTA Könyvtár és Információs Központ vezetésének, valamint az MTMT Osztály és a SZTAKI erőfeszítéseinek köszönhetően sikerült 2023-ban is biztosítani.**

2023-ban a működtetett adatbázisban a közlemények állománya megközelítette a 2 és fél milliót a több mint 120 ezer új tétellel. Az idézéskapcsolatok száma majdnem 11 és fél millió, amiből a gyarapodás a beszámolási évben meghaladta az 1 milliót – ennek a fele a Web of Science adatbázisból automatikus átvétellel került be az MTMT-be. Emellett több mint 80 ezer azonosított szerző van az adatbázisban, mely 2023-ban több mint 5 ezer újabb szerzővel bővült.

2023-ban sikerült az adatbázis két lecserélésre szoruló éles szervere helyére újakat beszerezni.

Az MTMT irányító testületei, az MTMT Koordinációs Tanács és az MTMT Tudományos Testület a beszámolási évben 2-2 alkalommal ülésezett. Emellett e testületek kijelölt tagjai és külső szakértők bevonásával az MTA főtitkára három tematikus ad hoc bizottságot hozott létre 2023-ban. E bizottságok munkájának eredményeként elfogadták, hogy

- a gyermekvállalással kapcsolatos karriermegszakítás legyen feltüntetve az MTMT-ben;
- legyen lehetőség az MTMT-ben a művészi tevékenység kiválasztására a regisztráció során;
- legyenek jelölve az adatbázisban a norvég tudományos folyóiratregiszter nulla szintre beállított folyóiratait; frissítsék a folyóiratlistát (ennek elvégzése után a folyóiratlista tételeinek száma 7344-re csökkent); jelöljék meg a kifogásolható folyóiratokat az adatbázisban az MTMT2 szoftver fejlesztésével.

Az MTMT 2023-ban is széles körű adatszolgáltatást biztosított. Az MTMT2 szoftver nyilvánosan és jelszavasán elérhető felületein, valamint az MTMT alkalmazásprogramozási felületén (API) gépi kommunikációval is elérhető adatszolgáltatások biztosításán felül az MTMT Osztály tovább bővítette a <https://support.mtmt.hu/> oldalon elérhető adatszolgáltatások körét, többek között az intézményi affiliációk ellenőrzésére szolgáló lekérdezéssel.

Az MTMT Osztály folyamatosan kiszolgálta az egyedi adatigényléseket a kutatásértékelési infrastruktúra szereplői (Országgyűlés, KIM, NKFIH, MTA), az adatszolgáltató intézmények és a kutatók felé, beleértve az MTA Könyvtár és Információs Központ Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztályát is.

A HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat éves jelentése előtt megtörtént a hálózat minden intézményéhez és támogatott kutatócsoportjához affiliált, a jelentésben meghatározott időszak publikációjának és idézettségének ellenőrzése is. Ez a társszerzők révén jelentősen növelte a teljes 2022-es évi publikációk ellenőrzöttségét.

5. táblázat: MTMT adatbázis – statisztika

MTMT adatbázis – statisztika	2019.01.01. – 2019.12.31.	2020.01.01. – 2020.12.31.	2021.01.01. – 2021.12.31.	2022.01.01. – 2022.12.31.	2023.01.01. – 2023.12.31.
<i>Szerzők</i>					
Összes szerző	63 139	67 219	71 795	75 405	81 435
Nyilvános szerzők	53 237	58 146	62 887	67 590	73 708
Közleménnyel rendelkező	52 510	56 363	60 303	63 617	64 404
<i>Adminisztrátorok</i>					
Összes adminisztrátor	3 320	3 485	3 839	4 100	4 372
Aktív adminisztrátor	1 751	1 787	1 998	2 096	2 232
<i>Közlemények</i>					
Összes közlemény	1 978 099	2 097 716	2 219 586	2 326 758	2 476 324
Folyóiratcikk	911 770	970 513	1 035 952	1 090 304	1 164 191
Könyvrészlet	431 038	461 430	493 389	517 591	556 181
Könyv	195 206	201 558	204 550	209 126	215 444
Egyéb konferenciaközlemény	124 180	127 505	131 020	133 863	135 772
Egyéb konferenciakötet	72 717	72 442	65 812	64 948	63 967
Oltalmi formák	6 820	7 010	7 503	7 675	8 015

Disszertáció	20 668	22 718	24 664	26 049	28 411
Egyéb	174 786	186 259	201 987	215 654	232 474
Alkotás	40 335	47 500	53 562	60 336	70 386
Kutatási adat	578	780	1 147	1 212	1 533
<i>Idézők</i>					
Összes idézőkapcsolat	7 208 453	8 225 132	9 140 396	9 882 830	11 497 422
Független	5 881 975	6 736 590	7 486 515	8 113 734	9 497 347
Függő	1 243 834	1 437 831	1 593 165	1 691 966	1 972 692
Nem vizsgált	82 644	50 711	70 716	77 130	27 383
<i>Teljes tudományos közlemények</i>					
Közlemények száma	1 224 780	1 290 895	1 360 726	1 433 204	1 497 002
Független idéző közlemények	5 823 626	6 503 652	7 223 106	8 210 250	9 139 246
Függő idéző kapcsolatok	1 230 766	1 400 123	1 541 637	1 731 945	1 918 383
Teljes tudományos művek aránya az összesből	61,92%	61,54%	61,31%	61,00%	60,45%

Elektronikus Információszolgáltatás (EISZ)

A 2001 óta működő Elektronikus Információszolgáltatás (EISZ) Nemzeti Program a 1079/2012. (III.28.) számú kormányhatározat alapján a hazai felsőoktatási, kutatási és közgyűjteményi körből álló előfizetők számára 2012 óta nemzeti licenc vásárlásával biztosít hozzáférést az elektronikus tudományos tartalmakhoz az MTA Könyvtár és Információs Központon keresztül.

A 2022. évi XXV. törvény Magyarország 2023. évi központi költségvetéséről 11 § (2) alapján a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal – a korábbi évekhez hasonlóan – 2023-ban is 1950 millió forintot biztosított éves elszámolási rendszerű pályázati támogatás keretében az országos elektronikus információszolgáltatási program támogatására. A pályázati forrást az EISZ Programtanács által jóváhagyott beszerzési és költségvetési terv szerint használták fel. Ezenfelül a Magyar Tudományos Akadémia központi költségvetéséből egy milliárd forinttal támogatta a program megvalósulását. A tagintézményektől önrészként 4 458,225 millió forint folyt be a program finanszírozására. A megfelelő tervezésnek köszönhetően 2023-ban nem kellett árfolyamvesztéssel számolni. A tagintézmények többletbefizetését 2023. negyedik

negyedében visszafizette az MTA Könyvtár és Információs Központ, a központi kereten lévő maradványt pedig a Programtanács jóváhagyásával beforgatta a 2024. évi költségvetésbe. A bevételek 92%-át az elektronikus tartalmak beszerzésére fordították. A fennmaradó összeget a bérék, járulékok, ügyvédi díjak, a Közbeszerzési Hatóságnak fizetett eljárási díjak, a COMPASS (a Magyarországon elérhető elektronikus tudományos tartalmak keresőfelülete) fenntartási és fejlesztési díjai, könyvvizsgálat, nemzetközi tagdíjak, banki költségek, postai díjak, kiküldetések és az általános költségelszámolás tették ki.

A Programtanács, amely a tagintézmények érdekképviselői és döntéshozói testülete, 2023-ban három alkalommal ülésezett vegyes formában (online és személyes részvételi lehetőséggel).

Az EISZ Titkárság összefoglalót készített a 2018 óta folyamatosan bővülő Read & Publish-szerződésekről, az Open Access-kvóták kihasználtságáról. Az EISZ működésére vonatkozó rész megtalálható az MTA Könyvtár és Információs Központ éves jelentésében. A 2023. évi itt: https://konyvtar.mta.hu/download/dokumentumok/evi_jelentes/eves_jelentes_2023_v5.pdf
Az EISZ-re vonatkozó rész az 51. oldalon kezdődik.

Az összes éves jelentés itt érhető el: https://konyvtar.mta.hu/index.php?name=v_1_5_2

2023-ban az MTA KIK 131 intézménnyel kötött éves szerződést elektronikus információszolgáltatásra, ezenfelül 34 határon túli intézménynek biztosított magyar nyelvű hozzáférést tudományos tartalmakhoz.

A 2023. évi adatbázis-előfizetések előkészítése kettős igényfelméréssel készült. A tagintézeteknek először 2022. februárban kellett igényfelmérő ívet kitölteni. Ezek összegzését követően az EISZ Igazgatóság munkatársai indikatív árajánlatot kértek a szolgáltatóktól, majd ezek alapján újabb igényfelmérés következett, amelynek eredményét a Programtanács 2022. júliusban tartott ülésén tárgyalta meg. A 2023. évi beszerzési és költségvetési terv két változatban készült. A végleges tervet a Programtanács november 6-i ülésén fogadta el.

2023-ban az MTA KIK 14 szolgáltatóval kötött előfizetői szerződést nyílt hozzáférésű folyóiratban publikációk megjelenésére, így a konzorciumban részt vevő tagintézményeknek nem kellett költeni külön publikációs díjra. Hat kiadó korlátlan számú folyóiratcikk megjelenését biztosította. A számítások szerint ez 2500 millió forint (!) megtakarítást jelentett a tagintézmények számára. Az EISZ-konzorciumok Read & Publish-szerződéseinek köszönhetően 2023-ban 3220 nyílt hozzáférésű magyar tudományos közlemény jelent meg, ami 288-cal több, mint az előző évben. Emellett 73 nyílt hozzáférésű magyar nyelvű tudományos könyv jelenhetett meg a magyar szakkönyvkiadókval kötött szerződések keretében.

2023. november 14-én, a Magyar Tudomány Ünnepe programsorozathoz kapcsolódóan immár hatodik alkalommal került megrendezésre a „Focus on Open Science”-konferencia. Az EISZ Titkárság 2023. november 15-én vendégül látta a közép-kelet európai (román, cseh, horvát és szlovén) konzorciumok vezetőit.

2.3. AZ MTA STRATÉGIAI PROGRAMJAI

Közoktatás-fejlesztési Kutatási Program

A Magyar Tudományos Akadémia elnöke 2021. március 24-én hirdette meg a Közoktatás-fejlesztési kutatási pályázatot a korábbi Tantárgy-pedagógiai Kutatási Program kiterjesztett folytatásaként. A pályázat alapelveit, céljait tekintve nem változott lényegesen, de a szöveg pontosítása mellett bekerültek a kiírásba az Elnökség által kijelölt prioritások. Az új szövegben egyértelműbbé vált, hogy az MTA olyan tudományos kutatómunkát támogat, amelynek eredménye elsősorban rangos publikációkban mérhető.

A pályázatokat bíráló bizottság javaslata alapján, az MTA elnökének döntése nyomán az Akadémia az MTA Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programjának keretében 2021-ben a beérkezett 46 érvényes pályázat közül összesen 20 kutatócsoport pályázatát támogatja négy éven keresztül, évi 200 millió forint összegben.

2022-ben az MTA elnöke 70 millió forint összeggel megemelte a program éves keretét, így egy újabb pályázati kiírás **új pályázatok beadására** adott lehetőséget, de ezúttal már **angol nyelven**. 14 pályaműből hét pályázat nyert el újabb négy évre támogatást zenepedagógia, írás-olvasás,

természettudományok, nyelvfejlődés témakörökben a szociokulturális hatások vizsgálata mellett. Ennek megfelelően 2023-ban 27 kutatócsoport folytatta a szakmódszertani kutatásokat a közoktatás területén az MTA Közoktatás-fejlesztési Kutatási Program támogatásával az ország területén (Budapest, Debrecen, Pécs, Szeged, Esztergom).

Csapó Benő, az MTA doktora 2016 óta vett részt a kutatási programban, 2020 óta Freund Tamás felkérésére ő vezette és újíttotta meg a Patkós András akadémikus által megkezdett, a közoktatás fejlesztését célzó kutatást. Csapó Benő 2023. júniusban tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halála miatt Freund Tamás, az Akadémia elnöke Bozó László akadémikust kérte fel a program vezetésére, társelnöknek pedig Kárpáti Andreát, aki hosszú éveken keresztül dolgozott együtt Csapó Benővel, és szintén részt vett a programban a kezdetektől.

A kutatócsoportok őszi beszámolóján a szakmai bírálóbizottság elkötelezett volt abban, hogy Csapó Benő szellemiségében értékelje a 27 kutatócsoport beszámolóját, és szigorúan számonkérje a minimumfeltételként előírt publikációs követelményeket. A beszámolók alapján két kutatócsoport munkájának a megszüntetését javasolta a bírálóbizottság, három kutatócsoport pedig 2024. március végéig haladékot kapott a hiányzó követelmények pótlására, ennek hiányában ezen kutatócsoportok támogatásának megszüntetését fogják javasolni.

A Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programban 2022–2023-ban összesen 27 kutatócsoport kapott évi 270 millió forint támogatást. A kutatási programban összesen 417 kutató, ebből 176 PhD-hallgató, 9 MTA doktora és 3 akadémikus, valamint 564 pedagógus vesz részt, több mint 400 közoktatási intézmény bevonásával. A programban szereplő iskolák/óvodák negyede fővárosi, háromnegyede pedig vidéki intézmény. A kutatásba bevont korosztály a 3–18 év közötti diákok. 2021–2023 között a programban összesen 101 tudományos közlemény született, ebből 13 db D1, 51 db Q1 (de nem D1) és 37 db Q2 besorolású.

2023. december 19-én értékelték a PISA (Programme for International Student Assessment) legfrissebb felméréseinek eredményét a Közoktatási Elnöki Bizottság rendezvényén, amelyen mindhárom előadó a Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programban vesz részt, és ketten kutatócsoport-vezetők is.

Nemzeti Víztudományi Program

A Magyar Tudományos Akadémia 2016-ban határozott a Nemzeti Víztudományi Program megkezdéséről. A program részeként javaslatot tett arra, hogy az MTA koordinálásával induljon el a Nemzeti Víztudományi Kutatási Program a Nemzeti Vízstratégia (Kvassay Jenő Terv) tudományos alapjainak biztosítására, és a víztudományi kutatások nemzetközi élvonalba emelésére. Az Elnökség 53/2019. (IX. 24.) számú határozatában kijelentette, hogy a víztudományi programot az Akadémia hosszú távú, stratégiai jelentőségű feladatának tekinti.

A Víztudományi Program 2023-ban korábbi szakmai tapasztalataival erősen támogatta az MTA elnökének újonnan indított Fenntartható Fejlődés és Technológiák Nemzeti Program Fenntartható Technológiák alprogramjának víztudományban érintett kutatásait, továbbá közreműködött a Víztudományi és Vízbiztonsági Nemzeti Laboratórium munkájában is. Hazánk stratégiai fontosságú kutatási területeit lefedő tizenhét nemzeti laboratórium egyikeként **2022-ben kezdte meg munkáját** az ország vízgazdálkodással, vízzel kapcsolatos tudományokkal foglalkozó intézményeit, egyetemeit, állami szereplőit tömörítő **Víztudományi és Vízbiztonsági Nemzeti Laboratórium**. Az első év munkájának eredményeiről nagyszabású víztudományi konferencián számoltak be az egyes területek vezetői a veszprémi Pannon Egyetemen.

Az MTA Nemzeti Víz tudományi Programja az Irányító Testület szervezésében/közreműködésével 2023-ban is több szakmai rendezvényen képviseltette magát:

- Hazai vízkészletek fenntarthatóságával kapcsolatos kutatások (MTA Székház, 2023. június 6.)
- **Tiszta Ivóvíz zárókonferencia** (MTA KIK, 2023. október 18.)

A Víz tudományi Kutatási Program 2018-ban 1 milliárd forint NKFIH-támogatással indult első projektje, a „**Tiszta ivóvíz – a biztonságos ellátás multidiszciplináris értékelése a forrástól a fogyasztóig**” (<https://tiszaivovizprogram.hu/>) elnevezésű Nemzeti kiválósági program zárókonferenciáján a Fővárosi Vízművek, mint az egyik konzorciumi partner a kutatási eredményeken túl beszámolt arról is, hogy az új kutatási eredményeket a gyakorlatban már alkalmazzák a főváros ivóvízellátásában, sőt az ismereteiket megosztják több hazai üzemeltetővel is. Ezek alapján 2024. őszéig a Fővárosi Vízművek elvégzi a projekt eredményei alapján a vízbiztonsági terv veszélyelemzésének felülvizsgálatát:

- A Duna részletesebb vízminőségi eredményeinek integrálása
- Morfológiai eredmények beemelése a kockázatelemzésbe
- Vízhozamok és elérhető kapacitások aspektusa
- Vízugyűjtőről elérhető eredmények integrálása
- Mikroszennyezők és klórozási melléktermékek monitoringja
- Egyesített hidraulikai modell eredmények
- Az eredmények a fogyasztók számára is elérhetőek lesznek NNGyK irányításával
- Belső hálózattal kapcsolatos kockázatok kommunikálása

A konzorcium tagjai: Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Miskolci Egyetem, HUN-REN Ökológiai Kutatóközpont, Fővárosi Vízművek és a Nemzeti Népegészségügyi Központ

- Magyar Tudomány Ünnepe – Tudomány és Parlament (Józsa János, az MTA rendes tagja, az MTA Nemzeti Víz tudományi Program elnöke részvételével, 2023. november 6.)
- MTÜ Plusz – Kihívások a felszín alatti vízkészletek fenntartható hasznosításában (Szűcs Péter, a Miskolci Egyetem rektorhelyettese, az MTA levelező tagja előadása, 2023. november 7.)

Világ gazdasági Tudományos Tanács

A Világ gazdasági Tudományos Tanács 2017-ben alakult újjá, és azóta is folyamatosan működik. A gazdaságpolitikának a változó politikai és gazdasági környezetben is szüksége van hosszabb távú elemzésekre, illetve szilárd szakmai alapon álló szakpolitikai tanácsokra. Ezért a Magyar Tudományos Akadémia úgynevezett közszolgálati funkciói között, a politikai szempontoktól mentes szakmai tanácsadást is végez. A VTT **a szakpolitikai kérdésekhez tudományos megalapozottság igényével kíván hozzászólni**, ezért feldolgozható, elemezhető témákat tűz negyedévente a napirendjére. Cél, hogy aktuális világ gazdasági jellegű témák kerüljenek a Tanács elé. Így a 2023. évi első találkozó témája a makrogazdasági populizmus és/vagy a populizmus politikai gazdaságtana volt. Második ülésen a digitális ill. digitalizálódó piacokról, ún. üzleti platformokról, valamint azok európai verseny – és piacsabályozásáról volt szó, gondoljunk itt a mindenkit érintő Microsoft, Apple, Mastercard ügyekre, szabadalmi licencek, mobilfizetési szolgáltatások verseny- és piaci szerepek szabályozására. Folyamatosan követik a szakértők a Brexit hatását, következményeit és tanulságait mind az Európai Unióra, mind az Egyesült Királyságra. A Tanács decemberi ülésén a nemzetközi nagyvállalatok és gazdasági hálózataik/üzlethálózatok működését, eredményességét, hatását vizsgálta a gazdasági, társadalmi és politikai környezetre. A

rendezvények videofelvételei a <https://mta.hu/vilaggazdasagi-tudomanyos-tanacs> honlapon mindenki számára megtekinthetők. A 2022. évben megvitatott témákat kötetbe szerkesztve *Trendek és Töréspontok IV.* címmel 2023. márciusban adta közre az Akadémiai Kiadó, a 2023. évi rendezvények tanulmányainak/vitáinak könyvbe való szerkesztése folyamatban van.

2.4. AZ MTA NEMZETI KUTATÁSI PROGRAMJAI

A stratégiai programok mellett az akadémiai kutatásfinanszírozás másik, tematikus alapon működő pillérét alkotják az alapos előkészítés után 2022-ben indult nemzeti programok, melyek 2023-ban további, a határon túli területekre is kiterjesztett projektekkel bővültek.

• A 2022-ben indult nemzeti programok

2022-ben három nagy nemzeti kutatási program indult el: a **Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program 4 alprogramja**, a **Fenntartható Fejlődés és Technológiák Nemzeti Program** Fenntartható Fejlődés alprogramja és a **Nemzeti Agykutatási Program 3.0.** Ezek a programok a magyar társadalom, gazdaság és kultúra számára nemzetstratégiai jelentőségű tématerületeken működnek, és kiemelkedő hazai tudományos munkával szolgálgják jelenünket és jövőnket. Működésük időtartama négy év, összes támogatásuk 8,6 milliárd forint. A programok szervesen kapcsolódnak az akadémiai küldetéshez, a kutatási előzményekhez és az akadémiai testületek tevékenységéhez. A nemzeti programok előkészítői figyelembe vették a tématerületen működő akadémiai, illetve akadémiai részvételű programok (pl. Nemzeti Víz tudományi Program, Nemzeti Agykutatási Program), a korábbi MTA- és MTA által támogatott kutatóhelyek, akadémiai testületek (Magyar Nyelv a Tudományban Elnöki Bizottság, Fenntartható Fejlődés Elnöki Bizottság, Elnöki Bizottság az Egészségért), az érintett tudományos osztályok és bizottságok tapasztalatait és eredményeit. 2023-ban határon túli programokkal bővültek a nemzeti programok.

Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program

Ez a nemzeti program a Magyar Tudományos Akadémia alapítóinak szándékát és az Akadémia 192., rendkívüli Közgyűlése által megújított küldetési nyilatkozatában foglaltakat valósítja meg. A nyilatkozat 2. pontja szerint: „Az Akadémia őrzi és ápolja a magyar nyelvet, gondozza a nemzet tudományos és kulturális örökségét.” A 2022 év végén indult 4 alprogram: ***Magyar Nemzeti Helynévtár Program, A magyar nyelv digitális támogatása a magyar tudományosság szolgálatában, A magyar nyelv digitális fenntarthatósága*** (az alprogram az alábbi négy projekt keretében végzett kutatásokra és fejlesztésekre irányul: 1. projekt: *Magyar Nemzeti Szövegtár 3.0*, 2. projekt: *Helyesírási tanácsadó portál 2.0*, 3. projekt: *A magyar nyelv nagyszótára archivális cédlagyjűteményének digitalizációja*, 4. projekt: *Obi-ugor nyelvek elemzett korpusza és tudásbázisa*), ***Álhírek, áltudományos nézetek nyelvészeti azonosítása.***

Fenntartható Fejlődés és Technológiák Nemzeti Program

A legszélesebb értelemben vett „technológiák” fenntarthatósági kérdései az élet szinte minden területén komoly kihívásként jelentkeznek. A hagyományos energiahordozók és a nyersanyagok szűkössége, a jól detektálható jelenkori éghajlatváltozás, valamint ezek közvetlen és közvetett következményei különösen aktuálissá és minden tekintetben megkerülhetetlenné teszik a programban kitűzött tudományos célok megvalósítását, valamint az eredmények társadalmi, gazdasági és nemzetstratégiai hasznosításának elősegítését. A program épít az Akadémia 2016 óta működő Nemzeti Víz tudományi Programjának tapasztalataira és eredményeire.

Nemzeti Agykutatási Program 3.0

Az idegrendszeret érintő betegségek világszerte a fogyatékoság és munkaképtelenség vezető okai, aminek éves költsége Európában közel 800 milliárd euróra becsülhető. Mivel az idegrendszeri

károsodás okai rendkívül heterogének, az alapvető idegrendszeri működés megértése nélkül nem képzelhető el az idegrendszeri betegségek hatékony terápiája sem. A közelmúltban bekövetkezett óriási technológiai fejlődés az idegtudományok területén lehetővé teszi mind az egészséges idegrendszer működésének megértését, mind az idegrendszeri betegségekben kulcsszerepet játszó patomechanizmusok azonosítását. A Nemzeti Agykutató Program (NAP) 3.0 célja – a korábbi sikeres NAP-programokra is építve –, hogy a hazai neurobiológiai kutatások terén kiváló műhelyek együttműködésével, a legmodernebb technológiák alkalmazásával feltárja az idegrendszer működési alap- és betegségmechanizmusainak eddig ismeretlen aspektusait, ezzel elősegítve az idegrendszeri kórképek patomechanizmusainak preklinikai, transzlációs és klinikai vizsgálatát és új terápiás célpontok kijelölését.

A NAP 1.0 és 2.0 idején a támogató az NKFIH, azaz egy minisztérium alá rendelt kormány szerv volt. A Kormánnyal történt megegyezés alapján az NKFIH szerepét a NAP 3.0 idejére az Akadémia veszi át. **A NAP 3.0 kutatási témái és megközelítési módszerei a korszerű agykutatás szinte minden területét megjelenítik.** A gerinctelen fajok neurobiológiájától a szinapszisok, idegsejtek és neuronhálózatok működésének megértésén, a preklinikai gyógyszerkutatás számos területén, a viselkedéstudományok széles tárházán át a klinikai neurológiai kutatásokig az agykutatás különböző aspektusait a világ legkiválóbb kutatói közé tartozó neurobiológusok képviselik. Mind a témák újszerűsége, mind az alkalmazott legmodernebb megközelítési módszerek révén a NAP 3.0 Konzorcium továbbra is **a nemzetközi tudományos világ élvonalában** fogja tartani a magyar agykutatást.

- **A 2023-ban határon túli területekre is kiterjesztett nemzeti programok**

„Források és adattárak Erdély középkori és kora újkori történetéhez” című projekt

2023-ban, amikor a határon túli területeket is sikerült bevonni az Akadémia nemzeti programjainak körébe, elsőként az Erdélyi Múzeum-Egyesület Jakó Zsigmond Kutatóintézetének „Források és adattárak Erdély középkori és kora újkori történetéhez” című projektje kapott támogatást. A négy évre szóló évi 100 millió forintos kutatási támogatásból az intézet munkatársai **Erdély középkori és fejedelemségségi történetének legjelentősebb forrásait tárják fel** és teszik közzé, illetve adattárakkal és kismonográfiákkal járulnak hozzá ezen korszakok alaposabb megismeréséhez. A forrásközlés lényegi eleme, hogy a főként latin nyelvű források magyar nyelvű kivonatainak közzétételével hozzáférhetővé válnak a nyelvi és paleográfiai ismereteket nélkülöző történészek és érdeklődők számára is.

Magyar Terminológiai Adatbázis

2023 végén további két határon túli nemzeti programot indított el az Akadémia. Szintén évi 100 millió forintos akadémiai támogatással és a budapesti HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont koordinálásával hozta létre a **Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat** – a Kárpát-medence magyar lakta területein tevékenykedő nyelvészek virtuális kutatóhálózata – az ingyenesen hozzáférhető 8 nyelvű digitális oktatásterminológiai adatbázissal közös **Magyar Terminológiai Adatbázist**. A kutatóhálózat tagjai: a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet (Kolozsvár, Sepsiszentgyörgy, Románia); a Gramma Nyelvi Iroda (Somorja, Szlovákia); a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont (Beregszász, Ukrajna); az Imre Samu Nyelvi Intézet (Alsóőr, Ausztria); a Verbi Nyelvi Kutatóműhely (Szabadka, Szerbia); valamint a Glotta Nyelvi Intézet (Eszék, Horvátország).

„A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás strukturális és minőségi változásai az orosz–ukrán háború körülményei között” című projekt

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola „A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás strukturális és minőségi változásai az orosz–ukrán háború körülményei között” elnevezésű nemzeti programját

évi 75 millió forintos támogatással két kutatócsoport végzi. **Az oktatáskutató csoport** céljai közé tartozik egy olyan koncepció kidolgozása, amely a magyar nyelvű tanulás kihívásaira keres megoldási lehetőségeket. Kárpátalján a magyar tannyelvű iskolákban tanuló diákok képességeinek független tesztelése 2022-ig nem történt meg, ezt a hiányosságot hivatott pótolni kutatásuk, melyben évenként kétszer tervezik a diákok kompetenciájának vizsgálatát. **A gazdaságtudományi kutatócsoport** a vállalkozások, a lakosság vagyoni, jövedelmi helyzetének feltérképezésével, a helyzetelemzés alapján tervezi meghatározni a problémás, de fejleszthető beavatkozási területeket, valamint olyan fejlesztési területeket jelöl ki, amelyeken keresztül a gazdaságpolitika, a társadalom és a privát szféra helyben (Kárpátalja), országos szinten (Ukrajna) és országok közötti struktúrák (magyar-ukrán, EU-ukrán) kohézióján keresztül tudja növelni a gazdasági hatékonyságot és a társadalom megtartását e régióban.

2.5. AZ MTA MINT A NEMZET TANÁCSADÓJA: SZAKÉRTŐI, KORMÁNYZATI, ÖNKORMÁNYZATI MUNKÁT SEGÍTŐ TEVÉKENYSÉG

Az Akadémia köztestületi tagjainak tudása a nemzet és a mindenkor kormányzat rendelkezésére áll. Az Akadémia a kormányzattal, a hazai kutatási, fejlesztési és innovációs rendszerrel, az oktatási rendszerrel és a társadalommal kialakított széles körű együttműködésre alapozva valósítja meg az akadémiai törvényben is megjelenített, valamint az Akadémia megújult küldetésében és az MTA elnökének programjában kiemelt szerepet kapott tanácsadói, a döntéshozatali támogató szakpolitikai tevékenységét. Az Akadémia ennek érdekében vesz részt, és van jelen a tudománypolitikai testületekben.

Az Akadémia közvetíti a tudományos kutatások eredményeit a társadalom számára. Az Akadémia kommunikációs csatornáin és rendezvényein – melyek közül kiemelkedő jelentőségű az évente megrendezésre kerülő Magyar Tudomány Ünnepe eseménysorozat – bemutatja a tudomány eredményeit és módszereit, ösztönzi a kritikai gondolkodást. Ezáltal **biztos tájékoztatási pontokat kínál** a döntéshozók, valamint a szélesebb közönség számára is, és olyan események, rendezvények segítségével, mint amilyenekre a Középiskolai MTA Alumni Program keretében nyílik lehetőség, vonzóvá teszi a kutatói hivatást. A tudományos módszertan és eredmények széles körű megismertetése révén **harcol az áltudományok és a tudománytalan nézetek ellen.**

Mindezen célok érdekében az Akadémia bővítette tudományos osztályainak feladatkörét, ami egyúttal az egyes szakterületek jobb megismerését is szolgálja a „nemzet tanácsadója” koncepciójának jegyében.

Ez a tevékenység az utóbbi négy évben vált különösen sokrétűvé. Az Akadémia mind saját kezdeményezésre, mind külső, így kormányzati megkeresésre nagyon aktív a tanácsadásban: a döntéshozók és **a kormányzati műhelyek objektív és hatékony tájékoztatására**, a velük való konzultálásra összpontosít, és törekszik elkerülni a formális, a döntések pusztá legitimálására vagy a tiltakozásra korlátozódó szerepvállalást. Az Akadémia feladata, hogy a tudomány minden eszközét felhasználva szakmai érvekkel alátámasztott, hiteles információhoz juttassa a döntéshozókat.

Az Akadémiának a tudományos tanácsadás rendszerének kidolgozásával és működtetésével megbízott köztestületi igazgatója a minisztereken és megbízottjaikon keresztül jól működő, eredményes kapcsolatot alakított ki szinte valamennyi tárccával, mindenekelőtt a Belügyminisztériummal és a Miniszterelnökséggel, ahol több felelős döntéshozóhoz kérték ki az MTA tudományos, szakmai véleményét. A tanácsadásban, a regionális tervezés készülő kormányzati és önkormányzati dokumentumainak véleményezésében továbbra is fontos szerepe van az Akadémia tudományos osztályainak és bizottságainak. E tevékenységek közé sorolhatók a Filozófiai és Történettudományi Osztály önkormányzatok és egyesületek megkeresése alapján tett

állásfoglalásai, ajánlásai közterület-elnevezési és névhasználati kérelmeik ügyében. Az Agrártudományok Osztálya intenzív kapcsolatot tart a szakhatóságokkal a mikotoxinok, a földminősítés, az aszály, az öntözés- és vízgazdálkodás, valamint az élelmiszer-biztonság témakörében. Az Orvosi Tudományok Osztálya a COVID-pandémia elmúltával továbbra is segíti elemzéseivel a Kormány nemzeti poszt-COVID-stratégiájának kidolgozását. A Műszaki Tudományok Osztálya, a Nemzeti Víz tudományi Programmal és a Fenntartható Fejlődés Elnöki Bizottsággal együtt, rendszeresen végzi természetes folyóvizeink, tavaink fejlesztési programjainak értékelését. Az Akadémia fontos törekvése, hogy érdemben járuljon hozzá az ország energiapolitikai stratégiájának tudományos megalapozásához. Ez számos diszciplínát érintő, sokrétű feladat, amelynek bázisát a Műszaki Tudományok Osztálya és tudományos bizottságai adják. A Kémiai Tudományok Osztálya és a Fizikai Tudományok Osztálya kezdeményezésére indították el a nagy tudományos infrastruktúrák fenntartásának és elérhetőségének áttekintését a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatallal és a Kulturális és Innovációs Minisztériummal együttműködve. A Filozófiai és Történettudományok Osztálya és a Műszaki Tudományok Osztálya kezdeményezésére a Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya támogatásával javaslatot készítettek a hazai műemlékvédelem megújítására.

A közoktatás és az egészségpolitika területén közvetlen kapcsolat alakult ki a Belügyminisztérium és az Akadémia között. Függetlenségük fenntartása mellett az Akadémia szakértői miniszteri megkeresésre az államtitkári értekezletek állandó meghívottaiként teszik a tárca számára közvetlenül elérhetővé az akadémiai testületekben, műhelyekben felhalmozott tudást, tapasztalatot.

Az **MTA Nyelvhelyességi Tanácsadó Testület** hatósági megkeresésre a gazdasági reklámok és az üzletfeliratok esetében ad szakvéleményt a törvény előírása szerint. A HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont leválasztása következtében a testület szervezeti háttérét az MTA Titkárság Köztestületi Igazgatósága biztosítja.

Az MTA Nyelvhelyességi Tanácsadó Testület működéséről további információk a 70. oldalon találhatóak.

A Magyar Tudományos Akadémia alapításának közelgő kétszázadik évfordulója nagyszerű alkalmat teremtett arra, hogy a köztestület megerősítse, és a jelenkori kihívásoknak megfelelően alakítsa a legfontosabb alapítói szándékot: a magyar nyelv megőrzését és ápolását. Az Akadémia Elnöksége 2023 őszén **nyilvános vitafórumot** indított a **magyar tudományos nyelv használatáról** a köztestület több mint 19 000 tagjának bevonásával, így a teljes magyar nyelvű tudományos közösség lehetőséget kapott a véleménynyilvánításra.

Az Akadémia vitafórumának koordinálását elnökként Prószéky Gábor nyelvész, az MTA doktora vezeti, a testület társelnöke Borsos Balázs néprajzkutató, az MTA levelező tagja. A koordináló testületet Csanád Máté fizikus, az MTA doktora, Csépe Valéria pszichológus, az MTA rendes tagja, É. Kiss Katalin nyelvész, az MTA rendes tagja, Mindszenty Andrea geológus, az MTA doktora és Solymosi Katalin növénybiológus, az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) habilitált adjunktusa alkotják. A fórumon megfogalmazott javaslatokról a koordináló testület összefoglalót készített, amelyet az Elnökség a 2024. évi, 197. közgyűlés plénuma elé terjesztett.

Az Akadémia természetesnek és szükségesnek tartja a politikai közéleti vitákat, de nem vesz részt bennük, és befolyásolni sem kívánja eredményüket. Kivételes esetekben azonban tudós tagjai és testületei kezdeményezésére **állásfoglalásokat tesz közzé fontos társadalmi kérdésekben**. Ezeknek az állásfoglalásoknak a tartalmát mindig a tudományos helytállóság és időszerűség határozza meg. 2023-ban mind a tudományos közösség, mind a közvélemény figyelmét felkeltette az elsősorban elektromos járművek előállításához szükséges akkumulátorok gyártásának hazai helyzete, ezért az **MTA Fenntartható Fejlődés Elnöki Bizottsága** (FFEB) a már működő és tervezett üzemek környezeti, gazdasági és társadalmi hatásainak összetett kérdéskörében

fogalmazott meg észrevételeket és ajánlásokat a döntéshozók felé: <https://mta.hu/fenntarthato-fejlodes/az-mta-fenntarthato-fejlodes-elnoki-bizottsaganak-ffeb-allasfoglalasa-a-magyarorszagon-jelenleg-mukodo-telepites-alatt-allo-es-jovoben-telepitendo-akkumulatorgyarak-ugyeben-113218>

A **Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia** a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem rektori pályázatával kapcsolatban adott ki közleményt (<https://mta.hu/szima/a-szechenyi-irodalmi-es-muveszeti-akademia-vezetosegenek-kozlemenye-a-liszt-ferenc-zenemuveszeti-egyetem-rektori-palyazat-113057>).

Az **MTA Elnöki Bizottság az Egészségért** (EBE) a nemzetközi tudományos fórumok és a szakirodalom figyelemmel kísérésével tudományos elemzéseket végez a 21. századi egészségügy aktuális témáiról a célból, hogy ajánlásokat fogalmazzon meg a szakpolitika és a döntéshozók, valamint a társadalom számára az egészséget, egészségügyet érintő kérdésekről.

Az állásfoglalások, közlemények megjelentetése előtt nyilvános vitaüléseken a terület hazai vezető szakemberei tartanak referátumokat. 2023. február 28-án „A daganatos betegségek előfordulása Magyarországon” címmel rendeztek vitaülést. A szimpóziumon elhangzott előadások a következő linkre kattintva olvashatók:

https://mta.hu/tudomany_hirei/a-daganatos-betegsegek-elofordulasa-magyarorszagon-112977

2.6. AZ MTA SZAKÉRTŐ ÉS KOORDINÁLÓ SZEREPE A MAGYAR TÁRSADALOM EGÉSZSÉGÉNEK, EGÉSZSÉGTUDATOSSÁGÁNAK FEJLESZTÉSE ÉRDEKÉBEN VÉGZETT TEVÉKENYSÉGEKBEN

2023-ban már nem kellett számolni a COVID19-járvány hatásaival, de az Akadémiának a jövőben is kötelessége részt vállalni a poszt-COVID-helyzet elemzésében, valamint a gazdasági, társadalmi változásokra való felkészülést segítő stratégia kialakításában.

Nemzeti programként a kormánnyal együttműködésben folytatódik a nemzeti poszt-COVID-stratégia és pandémiás terv tudományos megalapozása.

A poszt-COVID-jelenségek kutatására irányuló nagy kockázatú pályázat

A Magyar Tudományos Akadémia elnökének döntése alapján az MTA főtitkára a poszt-COVID-jelenségekkel kapcsolatos nagy kockázatú kutatások támogatására írt ki pályázatot. Nagy kockázatú pályázatoknak tekintendők a nemzetközi gyakorlat szerint az olyan tudományos áttöréssel, jelentős, kimagasló eredményekkel kecsegtető kutatások és megoldások, amelyeknél a kutatási célok megvalósítása valamely oknál fogva komoly kockázatot jelenthet.

A pályázat **célja olyan kutatások támogatása, amelyek a koronavírus (COVID19) okozta poszt-COVID-jelenségek miatt fellépő egészségügyi, gazdasági, társadalmi, kulturális stb. problémák feltárására és megoldására keresnek válaszokat.**

Áttörő, eredeti kutatási ötlettel rendelkező kutatók pályázhattak minden tudományterületről tudományos háttérüknek és életkoruknak megfelelő kutatási tervvel magyarországi kutatóhelyekről. A kutatási témának olyan, a poszt-COVID-jelenségekkel foglalkozó kérdést kellett felvetnie, amelynek megoldása szokatlan megközelítést mutat, és áttörő, hiánypótló eredményt ígér.

A teljes támogatási időszak maximum 2 év.

A poszt-COVID-kutatásokra 2022-ben és 2023-ban az MTA összesen **503 millió forintot** szánt. A kétéves kutatások során a második év kutatásainak a támogatására csak az első kutatási év sikeressége esetén kerülhet sor. A 2021. június 29-én meghirdetett pályázat első etapjának 10 nyertese között a céloknak megfelelően orvostudományi és biológiai, állam- és jogtudományi, gazdaságtudományi, politikatudományi, valamint pszichológiai témák kutatói is megtalálhatók. A

nyertesek e csoportja 2021. december 1-jével, míg a nyertesek második köre 2022. április 1-jével kezdhette meg a kutatómunkát.

A COVID19-járványhelyzet és az abból fakadó jogi kihívások a jogtudomány számára is feladatként jelölték ki a jelenség mélyreható vizsgálatát. A HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete az MTA Poszt-COVID-pályázata keretében 2022. április 1. és 2024. március 31. közötti kétéves ciklusban megvalósuló projektben vizsgálja a koronavírus-járvány és a jogrendszer kapcsolatát.

3. AZ MTA FINANSZÍROZÁSI ÉS MŰKÖDÉSI FELTÉTELEI 2023-BAN¹⁵

3.1. AZ MTA FEJEZET FŐBB PÉNZÜGYI ADATAI

A 2023. év a Magyar Tudományos Akadémia és az MTA fejezet intézményei számára költségvetési, gazdálkodási szempontból az előző évekhez hasonlóan zajlott. A fejezet 2023. évi költségvetése biztosította az MTA és intézményei számára a szakmai feladatellátás forrásait, de az évközi jogszabályi változások és a helyzethez való alkalmazkodás számos esetben új működési és gazdálkodási feladatmegoldást tett szükségessé.

Az MTA 2023. évi költségvetési adatainak elemzése alapján a következő főbb megállapítások tehetők:

- Az MTA fejezet **2023-as, az Országgyűlés által jóváhagyott költségvetési támogatása 21 156,4 millió forint** volt, mely az előző évi szinthez képest minimális, 1%-os növekedést mutat. Ebből az MTA fejezet irányítása alatt maradó költségvetési szervek (intézmények) támogatása 12 708,0 millió forint, a fejezeti kezelésű támogatás összege pedig 8 448,4 millió forint. A fejezeti kezelésű előirányzatok fejezeti kezelésű támogatásként döntően pályázati úton elnyerhető támogatásként kerülnek felosztásra. A fejezet **tervezett kiadása 30 566,4 millió forint volt, míg tervezett saját bevétele az előző évhez képest 20,0%-kal emelkedett és 9 410,0 millió forintra nőtt.**
- A **tényleges** felhasználási adatok alapján 2023-ban a fejezet **kiadása 29 291,7 millió forint** volt, amelyhez **16 173,5 millió forint** költségvetési támogatást használt fel. **14 220,2 millió forint** **tényleges saját bevétele** 51,1%-kal magasabb a tervezettnél.
- A fejezet **2023. évi összesített alaptevékenységi maradványa** (a tárgyévben fel nem használt pénzeszköz) **2 696,4 millió forint**, teljes mértékben intézményi maradvány volt.
- A fejezet irányítása alatt lévő intézményekben **foglalkoztatottak átlagléttszáma 2023-ban 492 főt tett ki.**

¹⁵ Az MTA fejezetre vonatkozó pénzügyi és gazdasági adatok forrása az MTA 2023. évi költségvetéséről és vagyoni helyzetéről szóló, a Közgyűlés által elfogadott beszámoló.

*6-7. táblázat: Az MTA fejezet – költségvetési törvényekben jóváhagyott –
2021-2023. évi előirányzatai*

adatok millió forintban

	2021. év (terv)*	2022. év (terv)	2023. év (terv)	Index, % (2023/2022)
Kiadás	17 134,4	28 765,7	30 566,4	106,2
Költségvetési támogatás	10 235,8	20 941,8	21 156,4	101,0
Bevétel	6 898,6	7 823,9	9 410,0	120,2

* A terv azonos az eredeti előirányzat fogalmával

adatok millió forintban

	2021. év (tény)	2022. év (tény)	2023. év (tény)	Index, % (2023/2022)
Kiadás	20 464,1	27 072,4	29 291,7	108,2
Költségvetési támogatás	10 655,0	16 019,6	16 173,5	100,9
Bevétel	9 853,5	11 676,7	14 220,2	121,8
Előző évi maradványok igénybevétele	926,1	1 101,3	1 594,4	144,8
Finanszírozási bevételek (bérmegelevezés)*	130,8	–		–
Finanszírozási kiadások* (bérmegelevezés)		130,8		

*Finanszírozási bevételek/kiadások (bérmegelevezés): a központi, irányító szervi támogatásként érkezett finanszírozási előleg 2021 decemberében, ami a 2022. január elején esedékes személyi kiadások fedezete (december havi bér).

Az Akadémia a tervezett 21 156,4 millió forint költségvetési támogatást a központi költségvetéstől az év során megkapta, azonban ez az évközi kormányzati többlettámogatásokkal (+589,0 millió forint) és az államháztartás más fejezetébe megállapodással átcsoportosított támogatásokkal (– 5 571 9 millió forint) **16 173,5 millió forintra módosult**. A más fejezetbe átcsoportosított támogatások döntő részét az ELKH (2023. szeptember 1-től HUN-REN Magyar Kutatási Hálózat a neve) intézményei kapták (Lendület program, Posztdoktori támogatások, Nemzeti programok, Poszt-COVID-pályázat stb.), de megállapodás alapján támogatás került át a Kulturális és Innovációs Minisztérium és a Belügyminisztérium intézményeihez is.

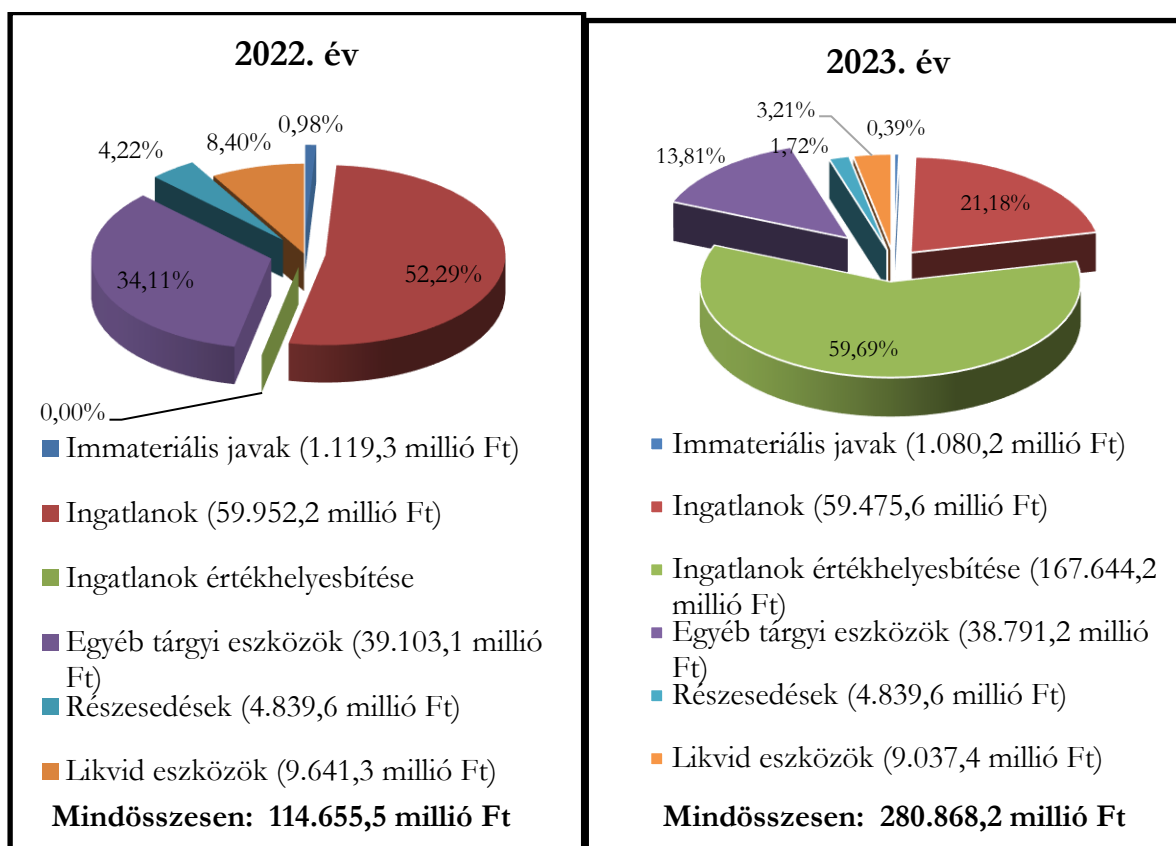
3.2. AZ AKADÉMIAI VAGYON

Az MTA vagyonának összetétele

Az MTAtv. 23. § értelmében az MTA vagyonába tartozik az állami vagyonról szóló törvény alapján az Akadémiának átadott vagyon: az ingatlanok, az immateriális javak, a tárgyi eszközök, a pénzeszközök, a befektetések és a részesedések is.

Az akadémiai vagyon 2023. évi alakulását összehasonlítva a 2022. évivel, a két év között minimális eltérés látható.

Az egyes vagyonelemek 2023. évi arányának a 2022. évihez viszonyított változását a teljes vagynon belül az alábbi diagrampár szemlélteti:

7. ábra: Az MTA vagyonának összetétele (%) és bruttó értéke (millió forint) 2022. december 31-én és 2023. december 31-én
(Forrás: MTA)

A továbbiakban is az akadémiai vagyon részét képezik a kutatóközpontok, kutatóintézetek használatába adott vagyonelemek, a köztestületi költségvetési szervek kezelésében lévő vagyonelemek, valamint az MTA Vagyonkezelő Kft. által kezelt részesedések és az MTA fejezet pénzeszközei is.

Az értébecslések alapján 2023-ban az ingatlanok értéke érték helyesbítéssel korrigálásra került, ami jelentősen megváltoztatta a vagyonelemek összetételét.

A korábban az Akadémia által irányított, 16 köztestületi költségvetési szervből álló kutatóhálózat a kutatás, fejlesztés és innovációs rendszer intézményrendszerének és finanszírozásának átalakításához szükséges egyes törvények módosításáról szóló, 2019. évi LXVIII. számú törvénnyel hatályba lépő, 2014. évi LXXVI. törvényt (a továbbiakban KFI tv.) módosító rendelkezések alapján, „működési formaváltás” címén más irányító szerv irányításával működik 2019. szeptember 1. napjától. Eltérő megállapodás hiányában az Akadémiát 2019. szeptember 1-jétől törvényi kötelezettség terheli a főhivatású kutatóhálózat elhelyezését és működtetését szolgáló vagyonelemek használatának ingyenes biztosítására. Ezért a kutatóközpontok és kutatóintézetek által használt ingó és ingatlan vagyonelemeket az MTA, a törvényi kötelezettségre hivatkozással a kutatóközpontok és kutatóintézetek ingyenes használatába adta. **A kutatóhálózat az ingatlanok**

használatáért sem bérleti, sem használati díjat nem fizet. Az ingatlanok karbantartása és felújítása a használó kutatóközpontok, kutatóintézetek kötelezettsége.

A szétválás révén 2019 óta már 19 kutatóintézet közül 2023-ban is több kezdeményezett felújítási és beruházási munkát akadémiái tulajdonú ingatlanon. Az MTA Titkársága a kutatóhálózat felújítási engedély iránti megkereséseit mind pénzügyi, mind műszaki szempontból kellő körültekintéssel megvizsgálta, és szakmai egyeztetések lefolytatása után, a konszenzusos megoldás elérését követően a vagyongazdálkodásért felelős szervezeti egység intézkedett a belső engedélyeztetési folyamatok lefolytatásáról. Az intézetek és az MTA intézményei részére 2023 során több mint 30 tulajdonosi hozzájárulás, működéshez szükséges nyilatkozat, okirat került kiadásra.

A kutatóközpontoktól, kutatóintézetektől kapott kérelmek, adatszolgáltatások alapján a törvényi szerződéssel átadott ingatlanok közül több vonatkozásában megállapítható, hogy néhány esetben az eredeti szándék, elképzelés ellenére nem kapcsolódnak közvetlenül a kutatói feladatokhoz, azokat nem tudják kutatási célra hasznosítani, működésükhöz nem szükséges.

A 2019. évi szétválást követően **az MTA ingatlanvagyonát két módon használhatják az intézetek: törvényi szerződés alapján ingyenesen vagy polgári bérleti szerződés alapján.** A szétválás óta eltelt évek gyakorlata alapján a használati módokhoz kapcsolódva több koncepcionális kérdés merült fel, melyekre az ELKH/MKH/HUN-REN Titkárságával/Központtal és a kutatóhelyekkel közösen keresi az MTA a megoldást. A polgári bérleti szerződés alapján használt ingatlanok esetén **a bérleti díj meghatározásának és a költségek viselésének megfelelő arányára kell hosszú távon, az MTA tulajdonosi érdekeit nem csorbító módon megoldást találni.** Az elmúlt évek során egyes intézetek a korábbi MTA-munkavállalók érdekeire hivatkozva minimális, a piaci árak töredékét (harmadát, negyedét) jelentő bérleti díjat tartottak elfogadhatónak, míg az ingatlanok állapotának biztosításában, felújítási igényeikben olyan elvárásokat támasztanak, amelyek piaci bérleti díj mellett is csak kiegészített MTA-forrásból lennének biztosíthatók. Ez a konstrukció már középtávon sem tartható fenn, az ingatlanvagyon állagának romlását és az MTA vagyonának felélését eredményezné.

Az ingatlanhasználati ügyek terén a HUN-REN Központ és az MTA közös finanszírozásával megvalósult infrastruktúrafejlesztések, mint például a vácrátóti Nemzeti Botanikus Kert felújítása, jelentős előrelépést jelentenek. Ezek a fejlesztések nemcsak a környezet szépítését, hanem a tudományos kutatások támogatását is szolgálják.

Lakóingatlanok és üdülők polgárjogi szerződések alapján maradtak a kutatóhálózat használatában, továbbra is a piaci árnál jelentősen kedvezőbb bérleti díjért, ezzel is támogatja az Akadémia a kutatókat. A korábbi években alkalmazott alacsony bérleti díj azonban nem nyújtott kellő fedezetet az ingatlanok állagmegőrzésére, felújítására. Ezért az Akadémia megemelte a 2023. évre vonatkozó bérleti díjakat, amelyek azonban a piaci árhoz képest még így is jelentős kedvezményt biztosítanak. A bérleti díjból származó bevétel az intézetekkel történő egyeztetés, közösen elfogadott koncepció alapján az adott intézet által használt ingatlan felújítására kerülhet allokálásra. 2023-ban a HUN-REN Balatoni Limnológiai Kutatóintézet által használt lakásokat újították fel, mintegy 80 millió forint értékben.

A további akadémiái ingatlanok közül néhány a lehetőségekhez képest nincs optimálisan kihasználva, hasznosítása nincs megoldva, üresen áll, ezért felújítások hiányában állapotuk folyamatosan romlik.

Külső tanácsadó cég bevonásával a Köztisztviselői Igazgatóság koordinációjában és felügyeletével **2022-ben elindult az MTA teljes vagyonára vonatkozó értékbecslés elkészítése,** valamint a vagyoneértékelési stratégia meghatározása, amelyek alapján átdolgozásra került az MTA

vagyongazdálkodási stratégiája. A Köztisztviselői Igazgatóság által elfogadásra javasolt vagyongazdálkodási stratégia alapján lesz lehetőség a vagyongazdálkodás operatív feladatainak konkrét meghatározására, és az egyes vagyonelemek, ingatlanok ennek megfelelően kerülhetnek besorolásra, hasznosításra, kezelésre. A megújított Vagyongazdálkodási irányelveket és a Vagyongazdálkodási és vagyonhasznosítási szabályzatot 2023-ban a Közgyűlés elfogadta.

A tanácsadó cég által elkészített, az összes MTA-tulajdonú ingatlanra vonatkozó értékbecslés alapján 2023 végén a Gazdasági Igazgatóság elindította az ingatlanvagyon könyv szerinti értéke értékhelyesbítésének egyeztetését az intézetekkel és az új adatok átvezetését a nyilvántartásokba. A bruttó könyv szerinti érték alapján a nyilvántartásokban 59,9 milliárd forint értékben szerepelnek az ingatlanok; a külső tanácsadó cég által a teljes ingatlanállományra egységes koncepció mentén elvégzett értékbecslés összesített adatai szerint a 2022. II. félév állapotának **megfelelően az MTA ingatlanvagyonának aktuális értéke mintegy 227,1 milliárd forint.**

2023 során bizonyos esetekben szükségessé vált jogi eljárás kezdeményezése az ingatlanokra vonatkozó jogi helyzet tisztázása végett, és ezáltal az MTA vagyoni érdekeinek biztosítása. Ezen ügyek a Jogi és Igazgatási Főosztállyal és a Köztisztviselői Igazgatósággal közös kezelése folyamatban van.

A 2023-as és a jövőbeni feladataink egyike az ingatlanok vagyongazdálkodási szempontból hatékonyabb kezelésének kidolgozása és az új stratégia ismerete alapján elfogadtatása a döntéshozókkal.

2023-ban sem ingatlanvásárlás, sem ingatlanértékesítés nem történt.

Köztisztviselői ingatlan hasznosítása

Azon ingatlanok esetében, ahol a szerződés lejáratát az lehetővé teszi, külső Fél részére történő hasznosításkor a Gazdasági Igazgatóság és a Vagyongazdálkodási és Közbeszerzési Osztály törekszik a jelentősebb, **piaci árszínthez igazodó** új bérleti szerződés megkötésére.

Az MTA, mint tulajdonos meghosszabbította és egyben módosította bérleti szerződését a Szántódi Kemping, Szabadidő és Sport Egyesülettel, az MTA-ra vonatkoztatva sokkal előnyösebb feltételekkel: a korábbi éves bérleti díj közel hatszorosán sikerült új szerződést megkötni, ugyanazon bérlettel. Mindezek mellett az ingatlant érintő hosszú távú sikeres gazdálkodás, vagyonmegőrzés és gyarapítás érdekében új hasznosítási koncepció kerül kidolgozásra.

Az MTA tulajdonában álló, a HUN-REN Balatoni Limnológiai Kutatóintézet által használt ingatlanokhoz kapcsolódóan jelentős felújítási munkálatok valósultak meg: Tihany, Klebelsberg Kunó utca 16. (Lóczy-ház) fsz. 3., I. em. 2.; Klebelsberg Kunó utca 18/A., melléképületi lakás; Klebelsberg Kunó utca 20. tetőtér; 22., tetőtér és a 23. számú lakások teljes felújítása megtörtént, a lépcsőházi burkolatok felújításával. A felújítás pénzügyi fedezetét a BLKI-tól befolyó bérleti díjak adták.

A Gazdasági Igazgatóság és a Vagyongazdálkodási és Közbeszerzési Osztály megkezdte a Magyar Tudományos Akadémia tulajdonát képező és az MTA Üdülési Központ (MTA ÜK) használatában lévő üdülők elmaradt, szükséges felújításainak felmérését és előkészítését. Az MTA vezetősége jóváhagyta a balatonvilágosi üdülő felújításának megkezdését, amelynek első üteme 2024 tavaszán indult el.

A Balatonalmádiban lévő üdülő, a Györgyi-villa és a Grofcsik-villa felmérése is megtörtént.

Nyilvános árverési pályázat alapján elindult az MTA gazdálkodásához nem illeszkedő Victor Hugo Irodaház hosszú évek óta húzódó értékesítési folyamata. Az értékesítésből befolyó bevételt az MTA tulajdonában maradó ingatlanok felújítására, illetve állagmegőrzésére fordították.

Az Ukrajnát sújtó háború sajnálatos következményeinek enyhítésére az MTA is szerepet vállalt a határon túli akadémikusok és családtagjaik megsegítésében. Az Akadémia egy szabadon álló, budapesti, II. kerületi, 4 lakásos, újonnan berendezett ingatlant biztosított 4 család részére, méltányos bérleti díjért.

Több év után sikerült megkötni az Akadémia Mátra-hegységben lévő, erdőművelésben nyilvántartott ingatlanainak erdőkezelési szerződését, mely az érintett ingatlanok tekintetében megkönnyíti az erdőkezeléssel kapcsolatos ügyek intézését.

Beruházási és Felújítási Pályázat

Az akadémiai költségvetési szervek hatékony működésének nélkülözhetetlen feltétele az Akadémia tulajdonában és az akadémiai költségvetési szervek használatában lévő ingatlanok állapotának megfelelő szinten tartása.

A Magyar Tudományos Akadémia elnöke 2023-ban Beruházási és Felújítási Pályázatot írt ki a fejezeti kezelésű előirányzaton rendelkezésre álló **1 150 millió forint** keretösszegben.

A pályázatra az MTA Létesítménygazdálkodási Központ (MTA LGK) 54 tétellel, mindösszesen 2 446 millió forint összegben pályázott, az MTA Területi Akadémiai Bizottságok Titkársága (MTA TABT) pedig 20 tétellel, mindösszesen 256 millió forint összegben. Az MTA Üdülési Központ és az Akadémiai Óvoda és Bölcsőde (MTA AOB) nem nyújtott be pályázatot.

8. táblázat: Beruházási és felújítási feladatokra biztosított akadémiai támogatás intézményi kör szerinti megoszlása

adatok millió forintban

Intézmény	2022. év		2023. év	
	millió forint	%	millió forint	%
Jóléti intézmények (Akadémiai Óvoda és Bölcsőde, Üdülési Központ)	99,1	9,6	0	0
MTA Létesítménygazdálkodási Központ	678,6	65,6	1 050,0	91,3
Területi Akadémiai Bizottságok Titkársága	256,7	24,8	100,0	8,7
Összesen	1 034,4	100,0	1 150,0	100,0

Az MTA LGK, az MTA ÜK, az MTA TABT és az MTA AOB 2023-ban mindösszesen 568,8 millió forint rezsitámogatásban részesült, amit az érintett intézmények végül nem vettek igénybe, mivel **központi költségvetési forrásból 530,3 millió forint támogatást** kaptak.

A kutatóhálózati intézmények az irányító szervük részéről pályázat útján nem, csak egyedi döntéssel jutottak támogatáshoz az általuk használt ingatlanok felújítására. A kutatóhálózati intézményekkel kötött szerződések alapján a használó köteles az ingatlanok értékét megőrizni, az ingatlanok/ingatlanrészek üzemeltetéséről, állagmegóvásáról és karbantartásáról gondoskodni. Az ingatlanok számviteli törvény szerinti évenkénti értékcsökkenését maximum ötéves időszakonként összevonva köteles az általa használt ingatlan aktuális felújítására fordítani, amennyiben a központi költségvetésből ilyen címen a forrás rendelkezésére áll. A kutatóhálózatnak használatra **átadott ingatlanok értékcsökkenésének összege 2023-ban 538,7 millió forint** volt.

Az MTA kiemelt jelentőségű beruházásai, felújításai

Az MTA Székház rekonstrukciójának előkészítése

A köztestületi tulajdonban lévő és az Akadémia irányítószerveinek, reprezentatív termeinek és közgyűjteményeinek helyet adó épületegyüttes az átadása óta eltelt közel 160 évben eleget tett a funkcióinak, de a mai kor igényeit már nem szolgálja ki megfelelően. **Átfogó rekonstrukciós program az épület megépítése óta nem volt.** A szakszerűtlen és hiányos karbantartási munkák, a természetes elhasználódás, a talajvízmozgás, az árvíz okozta vízbetörések, az időjárási kitérttség, a háborús sérülések, az elektromos és gépészeti rendszerek elavulása, a változó társadalmi elvárások az épületegyüttes állapotát és fenntarthatóságát kritikus szintre rontották.

Az Akadémia elnöke az MTA tagjaiból és neves szakértőkből létrehozta a **Székház Rekonstrukciós Szakértői Elnöki Bizottság**ot (SZREB), mely megállapította, hogy az épületegyüttes teljes rekonstrukciója és jelentős belsőépítészeti átalakítása szükséges. A Székház és a Könyvtár terei és küldetése együtt kezelendő, így a rekonstrukció magában kell foglalja a két épület funkcionális egységgé alakítását.

A fentiek alapján a Magyar Tudományos Akadémia döntött a Székház és a Könyvtár épületének átfogó rekonstrukciójáról. A Kormány egyetértésének és támogatásának fontos bizonyítéka, hogy megalkotta a 22/2020.(II. 19.) rendeletét az MTA Székház és Könyvtár épületegyüttese felújításával és bővítésével összefüggő közigazgatási hatósági ügyek nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánításáról és a beruházás kiemelten közérdekűvé nyilvánításáról, valamint módosította az egyes közérdeken alapuló kényszerítő indok alapján eljáró szakhatóságok kijelöléséről szóló 531/2017.(XII. 9.) Korm. rendeletét. Ezzel lehetővé vált a speciális beépítési szabályok alkalmazása és a rekonstrukcióval összefüggő közigazgatási hatósági ügyek legmagasabb szakmai szintű elbírálása. Ugyanakkor ez a kormányrendelet a beruházás anyagi támogatásáról nem rendelkezett.

Az Akadémia fennállásának 200 éves jubileumára tekintettel a felújítás kivitelezését két ütemben tervezték. Az engedélyes tervek mindkettőre rendelkezésre állnak. A Székházat érintő I. ütem megvalósítása az Akadémia saját forrásából 2023. júliusában megkezdődött, és a 2025-ben sorra kerülő ünnepi eseményekig befejeződik. A beruházás II. ütemének előkészítése 2024–2026-ban végezhető el. Maga az effektív kivitelezés 2027 legelején indulhat el. Ennek legfontosabb feltétele, hogy a Kormány tervezni és támogatni tudja a beruházás megvalósítását, különös tekintettel az MTA saját forrásaiból elő nem teremthető beruházási és a beruházáshoz kapcsolódó költségekre.

Az Akadémia készül a Székház előtti tér rendezésére is, ahol a mostani parkoló helyett egy közösségi tér kaphatna helyet, amelyre az Akadémia történetiségéhez méltó **köztéri alkotást** állítana. Ennek megvalósítására az MTA **nyilvános pályázatot** hirdetett.

A pályázatról és a nyertes pályaműről további információ a Tudománytér című részben, a 74. oldalon olvasható.

A felújítás választott vezetői irányítás, köztestületi felügyelet alatt folyik. Az MTA elnöke, a főtitkárral egyeztetve, 2023. augusztus 1-jétől a köztestületi igazgatót bízta meg a Székház-rekonstrukció akadémiai irányításával. Az igazgató feladata az MTA bonyolítóinak, műszaki ellenőreinek, a Székház üzemeltetőjének, a tervezőnek, a kivitelezői konzorciumnak és a bevont külső szakértőknek a koordinálása, a vezetői információ biztosítása. A független akadémiai szakértői felügyeletet is biztosítani kell. A köztestületi felügyelet és tájékoztatás biztosításáról a főtitkár elnökletével működő Székház Rekonstrukciós Szakértői Elnöki Bizottság gondoskodik. A munkálatokról minden vezetői fórumon és elnökségi ülésen tájékoztatás hangzik el.

Az MTA Székház Rekonstrukciós Szakértői Elnöki Bizottság munkájáról bővebben a 72. oldalon lehet olvasni.

Stratégiai jellegű nagyberuházások

Az akadémiai tulajdonú ingatlanokon több stratégiai jellegű nagyberuházás évek óta nem tudott elkezdődni, tekintettel arra, hogy sem az MTA, sem az ELKH Titkárság (2023. szeptember 1-től HUN-REN Központ a neve) költségvetésében nem állt rendelkezésre anyagi forrás:

- A HUN-REN Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont csillebérci székhelyén évek óta tervezett központi kutatóépület, új kutatópark esetében jogilag bejelentésre került az építési munka megkezdése az illetékes hatósághoz, azonban a kutatóépület építése forrás hiányában még nem kezdődött meg.
- A HUN-REN Agrártudományi Kutatóközpont számára átadott összesen 6 milliárd forint támogatási keretösszegeből 4,27 milliárd forint továbbra is rendelkezésre áll. Az MTA, a HUN-REN Központ és az ATK vezetőségének közös egyeztetése alapján egy új fejlesztési terv kerül elfogadásra, a fennálló keretösszeg eredeti koncepcióhoz illeszkedő megfelelő felhasználása érdekében.
- A HUN-REN Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet új kutatóépületét módosított tervek alapján tervezik megépíteni, a közbeszerzési eljárás 2023-ban elindult.

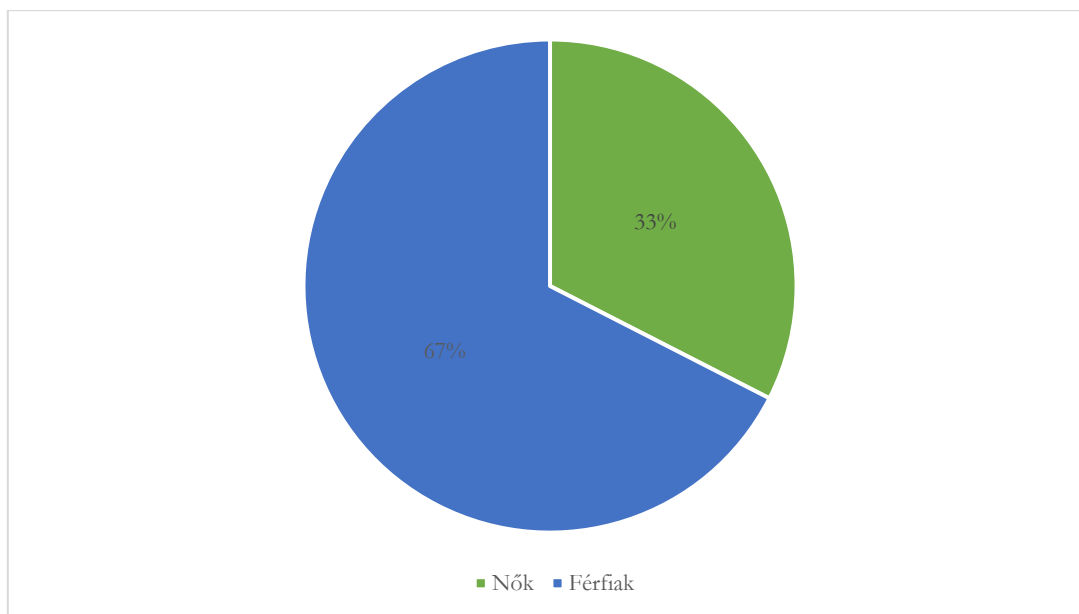
Az MTA Üdülési Központ, tekintettel a jogszabályi előírásokra, 2022 során megkezdte egyes üdülők (Erdőtarcsa, Mátrafüred, Vári Vendégház (Akadémia Panzió)) „szakmai szálláshely” minősítési eljárását, melynek pozitív hatása már 2023-ban jelentkezett: az érintett üdülők kihasználtsága emelkedett. 2023-ban a balatonalmádi és a mátrafüredi üdülő „turista szálláshely” szakmai minősítése történt meg.

4. AZ MTA KÖZTESTÜLETÉNEK MŰKÖDÉSE 2023-BAN

4.1. AZ MTA KÖZTESTÜLETE

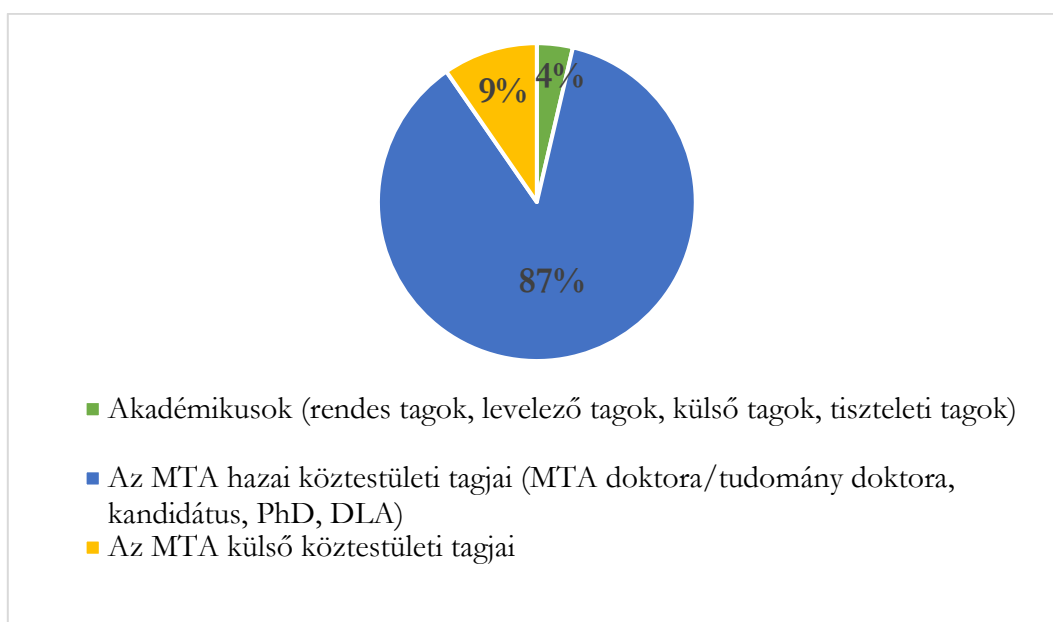
Az MTA köztestülete akadémikusokból (rendes tag, levelező tag, külső tag, tiszteleti tag) és az MTA szabályai szerint felvételt nyert, tudományos fokozattal rendelkező, nem akadémikus tagokból áll. 2023 év végén a köztestületi tagok száma **19 540** fő volt. Ebből a hazai tagok **17 658** főt tettek ki, ez **303** fővel magasabb a tavalyi adatoknál. A külső köztestületi tagok száma **1882** fő.

A köztestületi tagokat illetően a nők aránya összesen átlagosan 33%, 2022-höz képest egy százalékot nöött.

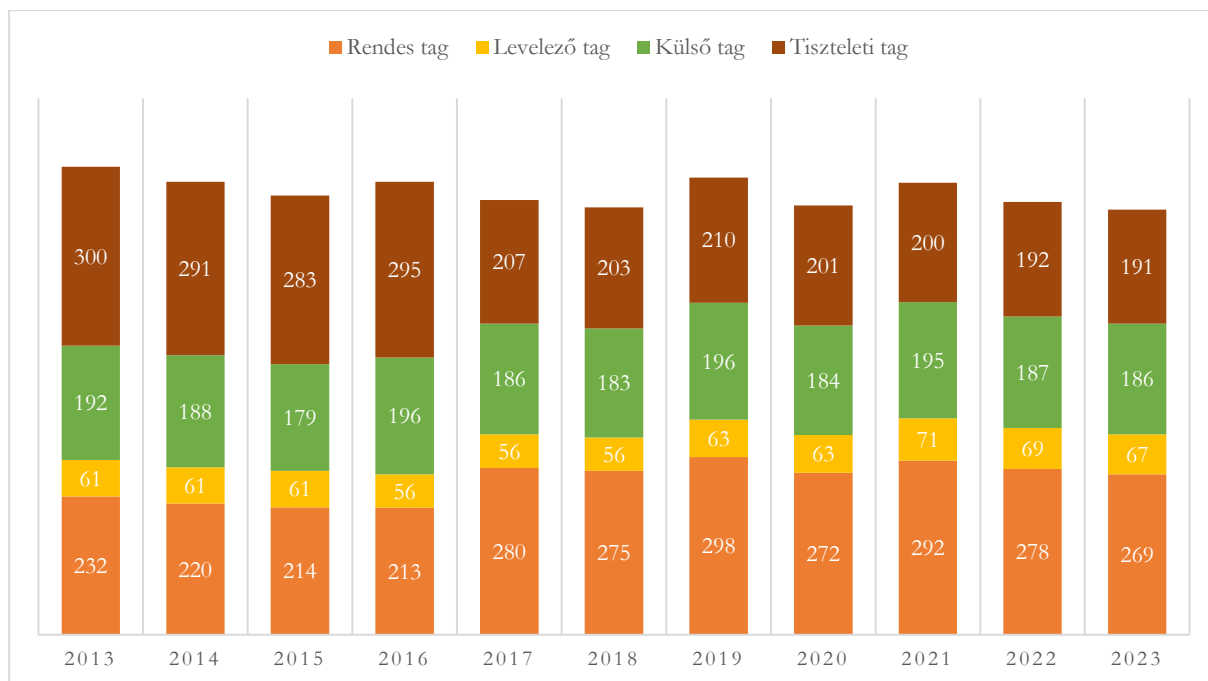
8. ábra: A köztestületi tagok megoszlása nemek szerint 2023-ban
(Forrás: MTA)

A köztestületi tagok hazai és külső köztestületi tagságát, valamint tudományos cím, illetve fokozat szerinti megoszlását a hazai köztestületi tagok körében az alábbi ábrák mutatják:

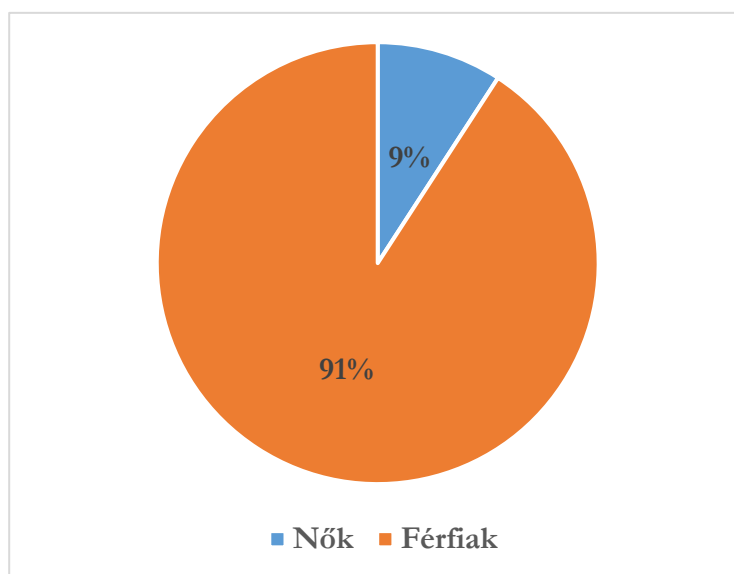
9. ábra: Az MTA köztestületének főbb csoportjai
(Forrás: MTA)

2023. december 31-én **2585** fő rendelkezett az MTA doktora címmel vagy az azzal ekvivalens tudomány doktora tudományos fokozattal. 2023 végén összességében a köztestületi tagoknak **4%**-a volt az MTA rendes, levelező, külső vagy tiszteleti tagja, **9%**-a az MTA külső köztestületi tagja, **87%**-a pedig MTA doktora/tudomány doktora, PhD, DLA vagy kandidátus tudományos fokozattal rendelkezett.

10. ábra: Az akadémikusok megoszlása a tagság jellege szerint
(Forrás: MTA)

Az akadémikusok nemek szerinti megoszlására jellemző arányokat mutatja a 11. ábra.

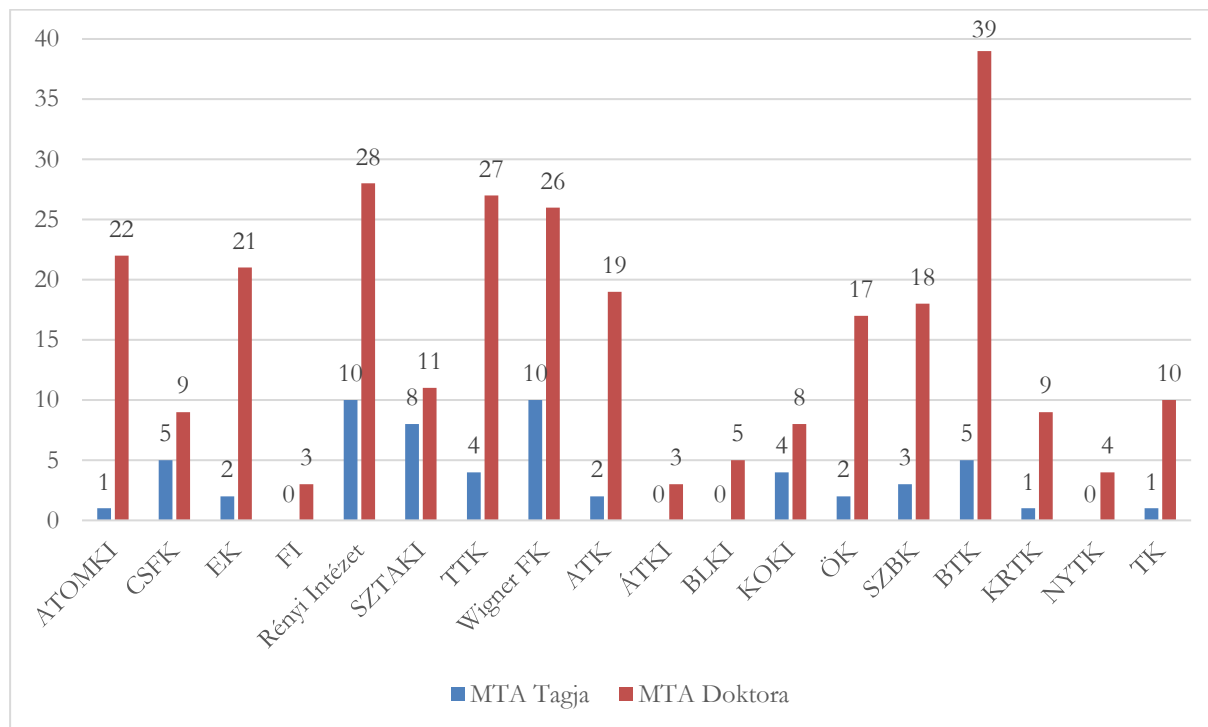
11. ábra: Az akadémikusok megoszlása nemek szerint
(Forrás: MTA)

Az Akadémiának **11 szakmai autonómiával rendelkező tudományos osztálya** van, amelyeknek tagjai egy-egy tudományterület vagy egymáshoz közel álló, több diszciplína képviselői (akadémikus és nem akadémikus közgyűlési képviselők).

Az MTA köztestületének hazai tagjai közül – az Akadémiai Adattárban első helyen megadott munkahely alapján – hozzávetőlegesen 20%-a tevékenykedik kutatóhelyen, mintegy kétharmaduk pedig hazai egyetemeken és főiskolákon dolgozik.

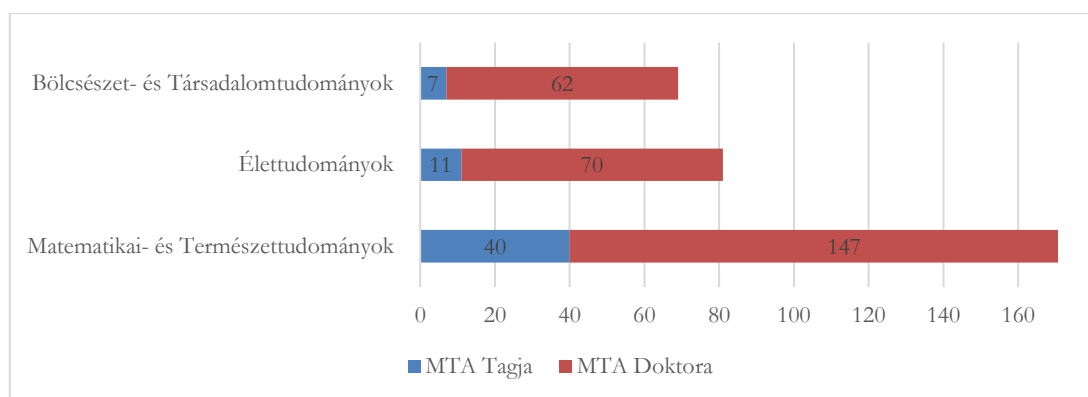
Az adatokat árnyalja, hogy az elsődlegesen kutatóhelyen dolgozók közül sokan oktatnak felsőoktatási intézményekben, ugyanígy az egészségügyi intézményekben és a vállalati szférában dolgozók közül is többen egyidejűleg tanítanak vagy végeznek kutatási tevékenységet egyetemeken. Ez fordítva is igaz: az egyetemeken oktató és kutató tudósok bekapcsolódnak más kutatást végző intézmények munkájába valamilyen munkára irányuló jogviszony keretében.

A HUN-REN Magyar Kutatási Hálózatban 2023-ban dolgozó akadémikusok és MTA doktora címmel rendelkező kutatók eloszlását mutatja a 12. ábra, kutatóhelyek szerinti bontásban. A BTK rendelkezik a legtöbb MTA doktorával (39), valamint öt akadémikussal, második helyen a Rényi Intézet szerepel 28 MTA doktorral és négy akadémikussal, a harmadik helyen pedig a TTK áll 27 MTA doktorral és négy akadémikussal.

12. ábra: Az MTA tagja és MTA doktora címmel rendelkező kutatók eloszlása kutatóhelyenként 2023-ban
(Forrás: HUN-REN Központ)

A 13. ábra az MTA tagjainak és doktorainak számát mutatja a három nagy tudományterületen a HUN-REN kutatóhálózatban. Az adatok szerint az MTA doktorainak száma minden területen jelentősen meghaladja az MTA tagjainak számát. Különösen a matematikai és természettudományok területén kiemelkedő az MTA doktorok száma, amely meghaladja a 180 főt.

13. ábra: Az MTA tagja és MTA doktora címmel rendelkező kutatók eloszlása tudományterületenként, a HUN-REN Kutatási Hálózatban 2023-ban
(Forrás: HUN-REN Központ)

Ami az MTA tagja és az MTA doktora címmel rendelkező kutatók eloszlását illeti a HUN-REN Kutatási Hálózat kutatóhelyein, megállapítható, hogy a Bölcsészettudományi Kutatóközpont rendelkezik a legtöbb MTA doktorával (39), valamint öt MTA taggal, ami jelzi a kutatóközpont kiemelt szerepét a magyar tudományos életben. Második helyen a Rényi Alfréd Matematikai Kutatóintézet áll 28 MTA doktorral és négy MTA taggal, míg a harmadik helyen a Természettudományi Kutatóközpont, ahol 27 MTA doktor és négy MTA tag dolgozik.

4.2. AZ MTA 2023. ÉVI 196. KÖZGYŰLÉSE

Az Akadémia legfőbb döntéshozó testületének tanácskozási 2023. május 8-án Freund Tamás elnöki köszöntőjével kezdődött, majd az ünnepi ülés tudományos előadását „Exoplanet revolution” címmel **Didier Queloz**, fizikai Nobel-díjas (2019) csillagász-asztrofizikus, a Genfi Egyetem és a Cambridge-i Egyetem professzora tartotta az exobolygókról, azaz a Naprendszerünkön kívüli csillagok körül keringő égitestekről.

Az MTA 196. közgyűlésének ünnepi ülése a legrangosabb akadémiai kitüntetés, az **Akadémiai Aranyérem**, valamint a magyar és az egyetemes tudományosság által nagyra becsült, kiemelkedő tudományos tevékenységért járó akadémiai díjak és további akadémiai elismerések (Akadémiai Aranyérem, Akadémiai díjak, Akadémiai Újságírói Díj, Wahrmann Mór-érem, Arany János-életműdíj) átadásával folytatódott. Az Akadémiai Aranyérmet 2023-ban **Vékás Lajos** Széchenyi-díjas jogtudós, az MTA rendes tagja vehette át.

A Magyar Tudományos Akadémia 196. közgyűlésének első és második munkanapján több beszámolóval, tájékoztatóval és javaslatokkal határozott az MTA legfőbb döntéshozó testülete. A képviselők személyi javaslatokról is szavaztak.

A közgyűlés második napján az **Akadémikusok Gyűlése** megválasztotta az Akadémia új tisztségviselőit. Nagy többséggel ismét Freund Tamás neurobiológust választották az Akadémia elnökévé, és újabb hároméves vezetői megbízatást kapott a főtitkár, Kollár László Péter építőmérnök és Erdei Anna immunológus, főtitkárhelyettes is.

A többéves hagyományt követve, a közgyűlés második napjának délutánján tudományos előadásokra került sor. 2023-ban „Régi ismerősök új szerepben: atomok a kvantumtechnológiában” címmel először **Domokos Péter**, az MTA rendes tagja tartott előadást, majd **Kemény Lajos** orvos, az MTA levelező tagja a környezeti ártalmak és a melanóma kapcsolatáról, valamint a megelőzés és a terápia új lehetőségeiről beszélt. **Font Márta** történész, az

MTA doktora Ukrajna középkori gyökereivel ismertette meg a hallgatóságot, **Szitha Tünde** PhD pedig zenetörténeti kalandozásra hívta a hallgatóságot „Experimentum, hagyomány, konstrukció és személyesség Jeney Zoltán zenéjében” című előadásával.

A közgyűlés második napját a **Külső Tagok Fóruma** zárta, ahol az Arany János-díjak és az Arany János-érmek átadása után három díjazott tartott előadást, majd a Külső Tagok Jogainak Kiterjesztésével Foglalkozó Elnöki Bizottság megvalósíthatósági koncepciójáról értekeztek a résztvevők.

Az MTA 196. közgyűlésének részeként tartották meg a **VII. Fiatal Kutatók Fórumát**, melyen a fiatal kutatók karriertervezésében kulcsfontosságú szerepet játszó nemzetközi mobilitási pályázatok és a számukra kiírt ösztöndíjak volt a téma. A nemzetközi mobilitási pályázatok mellett áttekintést adtak a konzorciumi partnerkeresési stratégiákról, ismertették a Fiatal Kutatók Akadémiájának vonatkozó felmérési adatait, valamint egyéni fiatal kutatói karrierutakról, empirikus tapasztalatokról hallhattak rövid előadásokat az érdeklődők.

Az **MTA tudományos osztályai** is megtartották a közgyűléshez kapcsolódó programjaikat. A Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézete XIX. századi Osztályával közösen rendezett konferenciát Kölcsey Ferenc 200 éves Hymnusáról. A Filozófiai és Történettudományok Osztályának Művészettörténeti, Régészeti és Történettudományi Tudományos Bizottságai a jáki Szent György-templom és a hozzá tartozó épületegyüttes 2018-ban újraindult helyreállítása kapcsán folytatott új kutatásokról tanácskoztak. Az osztály Kommunikáció- és Médiatudományi Osztályközi Állandó Bizottsága „Images of hell, images of heaven: can pictures alleviate human suffering?” címmel nemzetközi workshopot rendezett. A Matematikai Tudományok Osztálya ünnepi tudományos előadás-sorozatának témája a „Csoportok, Gráfok és Ergodelmélet” volt. Az Agrártudományok Osztálya a 70 éves magyar hibrid kukoricáról tartott konferenciát. Az Orvosi Tudományok Osztályának ajánlásával vetítették le az MTA Székház Felolvasótermében az Amerikai Magyar Akadémikusok Szövetsége (AMAT) 7. konferenciáján, New Yorkban 2023. április 21-én elhangzott előadások felvételeit. A Műszaki Tudományok Osztályának Közlekedés- és Járműtudományi Tudományos Bizottsága a Közlekedési Kultúra Napja programsorozathoz csatlakozva tartott tudományos ülést. A Kémiai Tudományok Osztálya „Molekuláris kölcsönhatások – a számítógépektől az élő szervezetekig” címmel rendezett tudományos ülést. A Biológiai Tudományok Osztálya Szelényi Gusztávra emlékező tudományos ülésén az agroökológia mai helyzetével foglalkozott. A Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya, a Közép-Európai Akadémia és a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet kétnapos közös rendezvényének címe „Codification of Civil Law: Assessment, Reforms, Options” volt. A Fizikai Tudományok Osztálya a fizika fejlődési irányait vázolta fel hagyományos évenkénti programján, és áttekintést adott a vezető kutatólaboratóriumokban üzemeltetett nagyberendezéseken nemzetközi együttműködésben végzett atommagfizikai kutatások legújabb eredményeiről. Előadóülésen adtak betekintést a James Webb űrtávcső eddigi eredményeibe, különös tekintettel a magyar vonatkozásokra, ösztönözve a hazai tudományos közösséget, hogy minél szélesebb körben pályázzon a James Webb távcsőidejére.

A Magyar Tudományos Akadémia 196. közgyűlésén újból meghirdette azt a **jótekonysági felhívást**, melynek célja a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola szociális támogatási programjának segítése. A 2022. évi gyűjtés után az Akadémia ezzel is szeretné kifejezni szolidaritását az orosz-ukrán háború legközelebbi érintettjeivel. Az Akadémia 195. közgyűlésének felhívására 2023. április 21-ig 34 369 186 forint adomány gyűlt össze.

4.3. AZ MTA TUDOMÁNYOS OSZTÁLYAINAK ÉS BIZOTTSÁGAINAK MUNKÁJA 2023-BAN

Az MTA tudományos osztályai és bizottságai

A tudományos osztályok a tudományos szakmai autonómia alapegységei, és az MTA Alapszabályában meghatározott módon egyéb testületeket (tudományos bizottságokat, területi bizottságokat stb.) hoznak létre (MTAtv. 3. §). Az MTA rendes, levelező, külső és tiszteleti tagjai, valamint a köztestület minden tagja valamelyik tudományos osztályhoz tartozik. Az MTA-tagjelölést az Akadémia tudományos osztályai végzik.

Az MTA doktora cím odaítélésének legfontosabb döntés-előkészítői a tudományos osztályok és bizottságaik.

A Magyar Tudományos Akadémia 2019-ben megújult küldetéséhez igazodva az Akadémia fokozott figyelmet fordít a tudományos osztályok autonóm szakmai és szervezeti működésének biztosítására.

Az MTA tudományos osztályai jól érzékelték jelentőségük felértékelődését az Akadémia életében, ami egyszerre jelent lehetőséget és felelősséget is számukra. Az osztályelnökök, akik az Elnökség tagjaiként meghatározó szerepet játszottak az Akadémia minden érdemi döntésében, nemcsak szószólói, hanem igazi katalizátorai voltak tudományterületük közéletének – annak ellenére is, hogy a koronavírus-járvány alatti veszélyhelyzet idején hozott rendeletek csak 2022. június 1-jétől szűntek meg.

A tudományos osztályok, valamint az osztályokhoz tartozó tudományos és doktori bizottságok az MTA Alapszabályának megfelelően 2023-ban is eleget

tettek az Akadémia közfeladataiból a tudományterületeiket érintő kötelezettségeknek.

A tudományos osztályok tanácskozásait a kapcsolódó tudományos előadásokkal, a doktori habituszvizsgálatokat és a székfoglaló előadásokat vegyes jelenlétű (személyes és távjelenlétben alapuló) ülésekkel tartották meg, és ily módon intézték az MTA Közgyűlésének előkészítésével összefüggő, valamint a törvényi kötelezettségből származó egyéb feladataikat. Az online térben megvalósuló tisztújítások titkos, elektronikus szavazással zajlottak le a hatályos jogszabályok és meglévő tárgyi feltételek között. Az egyes tudományos osztályok az illetékes tudományos bizottságok előzetes véleménye alapján határoztak köztestületi tagok felvételéről.

Elvégezték a hozzájuk beérkezett pályázatok bírálatát, elkészítették felkérés alapján a szakvéleményeket, szakértőket delegáltak a bizottságokba, minősítették a doktori pályázatokat.

Az Akadémia tudományos osztályai

- I. Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya
- II. Filozófiai és Történettudományok Osztálya
- III. Matematikai Tudományok Osztálya
- IV. Agrártudományok Osztálya
- V. Orvosi Tudományok Osztálya
- VI. Műszaki Tudományok Osztálya
- VII. Kémiai Tudományok Osztálya
- VIII. Biológiai Tudományok Osztálya
- IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya
- X. Földtudományok Osztálya
- XI. Fizikai Tudományok Osztálya

2023-ban a tudományos osztályok munkarendben sorra vették az osztályügyrendek módosítását.

Összhangban az Akadémia közfeladataival a tudományos osztályok és bizottságok tagjai jellemzően részt vesznek a felsőoktatásban, különösképpen a doktori iskolák munkájában. Ezzel jelentősen hozzájárulnak a hazai tudományos utánpótlás-nevelés sikeréhez.

Az MTA közfeladatai között kiemelt jelentőségű a tudományos osztályok számára a tudományos közélet tisztaságának, a tudományos kutatás és a véleménynyilvánítás szabadságának védelme, amit mindenekelőtt a tudományos minősítési rendszerek (doktori követelményrendszer, kiváló

kutatóhely minősítés) kidolgozásában való közreműködésükkel és a minősítések működtetésével juttatnak közvetlenül érvényre, a tudományos tanácsadásban felkérésre vállalt feladataik mellett.

Az Akadémia 2019-ben elindította a kutatóhelyek minősítése eljárásrendjének kidolgozását. A tudományos osztályok tagokat delegáltak az Elnökség által felkért, a „Magyar Tudományos Akadémia által Kiválónak Elismert Kutatóhely” (MTA Kiváló Kutatóhely) minősítés adományozását előkészítő, pályázatokat értékelő elnökségi bizottságba, mely kidolgozta az értékeléshez szükséges minősítés szempontjait.

Az MTA Kiváló Kutatóhely minősítéséről bővebb információ a 25. oldalon olvasható.

A tudományos osztályok tevékenyen segítették a szakterületükhöz kapcsolódó, számos esetben inter-, illetve multidiszciplináris elnöki bizottságok munkáját.

Az Elnöki bizottságokról részletes információ a 68. oldalon található.

Rendszeres felkérésre tudományos tanácsadással, szakvéleményekkel segítették az ország közigazgatásának működését, ezen keresztül az MTA által megtestesített hazai tudományos szakértelem döntéshozók általi elismertetését. Közreműködésükkel valósult meg az Akadémia tudományos könyv- és folyóirat-kiadásának támogatása.

Az Akadémia könyv- és folyóirat-támogatását „Az MTA tudománytámogató tevékenysége” című 4.9. fejezet mutatja be a 86. oldaltól.

A tudományos osztályok hazai és nemzetközi tudományos társaságokkal való együttműködés keretében széles körű szakmai kapcsolathálózatot építettek ki, ami többek között lehetővé teszi konferenciák, tudományos előadóülések megrendezését külföldi előadók meghívásával.

Az osztályok által támogatott tudományos társaságok felsorolása hasonlóan, „Az MTA tudománytámogató tevékenysége” című 4.9. fejezetben tekinthető meg, a 88. oldaltól.

Az egyes tudományos osztályok javaslatokat tettek az általuk képviselt tudományterületeken kiváló munkássággal rendelkező tudósok elismerésére: a Széchenyi-díjra, a március 15-i és az augusztus 20-i állami ünnep alkalmából adandó állami kitüntetésekre, valamint az akadémiai díjakra.

A határon túli magyar tudományosság képviselőivel, a köztisztület külső tagjaival többféle módon valósult meg az együttműködés, többek között az online osztályüléseken rendszeresen részt vettek külső tagok is.

A tudományos osztályok feladatkörének a „nemzet tanácsadója” koncepciójának jegyében megvalósuló bővítése az egyes szakterületek jobb megismerését is szolgálja. A közfeladatok ellátásához kapcsolódóan fontos szerepet töltöttek be a virtuális térben megszervezett tudományos előadóülések, amelyeknek száma, tematikai változatossága és online látogatottsági adatai kiemelkedő eredményként vehetők számba.

A kiemelt programok mellett a tudományos osztályok 21 színvonalas rendezvénnyel vettek részt a Magyar Tudomány Ünnepe 2023. évi eseménysorozatában. Kiemelten sok érdeklődőt vonzott a Biológiai Tudományok, valamint az Orvosi Tudományok Osztálya közös szervezésében megvalósuló „A mesterséges intelligencia (MI/AI) alkalmazása és perspektívája a biológiában és az orvostudományban. Tények és kérdőjelek” című rendezvény.

A tudományos osztályok hibrid (jelenléti és online), illetve online rendezvényei összesen több mint 31 ezer megtekintést értek el 2023. december végéig. A nézettség elmaradt a 2022-es adatoktól (87 ezer), aminek egyik oka lehet, hogy míg előző évben 35, addig 2023-ban csak 19 rendezvényről készülhetett felvétel.

Az eddig sorra vett feladatokat témakörök szerint rendszerezve mutatja be jelen beszámoló törzsanyaga. A beszámoló következő része az egyes tudományos osztályok felelős és összetett szakmai munkájáról kíván átfogó képet nyújtani a kormánytájékoztató jellegéhez megválasztott szempontok szerint, néhány kiemelt jelentőségű feladat és eredmény ismertetésével.

A tudományos osztályoknak az Akadémia közfeladataihoz kapcsolódó néhány további kiemelt tevékenysége

I. NYELV- ÉS IRODALOMTUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

A Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya az MTA Alapszabályának megfelelően 2023-ban is ellátta az Akadémia közfeladataiból az osztály tudományterületeit (irodalom- és kultúratudomány, klasszika-filológia, néprajztudomány, nyelvtudomány, orientalisztika és zenetudomány, valamint művelődéstörténet, színház- és filmtudomány) érintő feladatokat.

Figyelemmel kísérte a tudományági terén az egyetemeken és a HUN-REN BTK Irodalomtudományi Intézetében, Néprajztudományi Intézetében, Zenetudományi Intézetében, valamint a Nyelvtudományi Kutatóközpontban folyó tudományos tevékenységet; a volt akadémiai kutatóintézetek vezetői az osztályülések állandó meghívottai.

Jelentős szakmai siker az I. Osztály tagjainak részvétele az MTA által 2022-ben indított Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program négy nyelvészeti témájú alprogramjában: Magyar Nemzeti Helynévtár Program, A magyar nyelv digitális támogatása a magyar tudományosság szolgálatában, A magyar nyelv digitális fenntarthatósága, Álhírek, áltudományos nézetek nyelvészeti azonosítása.

Az I. Osztály 2014-től egy koherens koncepció alapján három területen járul hozzá a tudományos eredmények disszeminációjához: a humán tudományok alapkérdéseit felvető tudományos konferenciák szervezése, a konferenciák anyagát magas tudományos színvonalon, ugyanakkor közérthetően közreadó tudományos könyvsorozat publikálása, valamint az ugyanezen koncepcióba illeszkedő könyvbemutatók szervezése révén.

Az osztályüléseken az illetékes tudományos bizottságok előzetes véleménye alapján határozott köztestületi tagok felvételéről. Az I. Osztály által 2023-ban felvett köztestületi tagok száma hatvanegy fő.

Doktori pályázatok

2023-ban a Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya javaslata alapján a Doktori Tanács 9 esetben ítélte oda az MTA doktora címet.

Kiemelt jelentőségű rendezvények a teljesség igénye nélkül

- „Kölcsey Ferenc 200 éves Hymnusa” – könyvbemutató (2023. május 15.)
- „Budapest 150” – tudományos konferencia (2023. november 4.)
- „Nyelv, kultúra és tudomány. Köszöntő könyv a Magyar Nyelvőr alapításának 150. évfordulójára.” – könyvbemutató (2023. november 20.)

A legfontosabb hazai vagy nemzetközi kapcsolatok, együttműködések

A Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya együttműködik többek között a Latin Nyelv Nagyszótára (Thesaurus Linguae Latinae), a Nyelvészek Állandó Nemzetközi Bizottsága (Comité

International Permanent de Linguistes), valamint a Nemzetközi Zenetudományi Társaság (International Musicological Society) nemzetközi szervezetekkel.

Az I. Osztály több formában tart kapcsolatot a határon túli magyar tudományosság képviselőivel, a köztestület külső tagjaival, és a különféle díjakra rendre javasol határon túli tudósokat. Az online osztályüléseken rendszeresen részt vesznek külső tagok: egy külső tag az USA-ból minden alkalommal, több külső tag Erdélyből és Kárpátaljáról alkalmanként.

II. FILOZÓFIAI ÉS TÖRTÉNETTUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

A II. Osztály az önkormányzatok és az egyesületek megkeresése alapján állásfoglalást, ajánlást tesz a közterület-elnevezési és egyesületek névhasználati kérelmek ügyében.

2023-ban a II. Osztály által felvett köztestületi tagok száma kilencvenhárom fő.

Doktori pályázatok

2023-ban a Filozófiai és Történettudományok Osztálya javaslata alapján a Doktori Tanács 11 esetben ítélte oda az MTA doktora címet.

Kiemelt jelentőségű rendezvények a teljesség igénye nélkül

- „A jáki Szent György-templom az újabb kutatások tükrében” című rendezvény, az MTA 196. közgyűlése keretében (2023. május 11.)

2018-ban újraindult a jáki Szent György-templom és épületegyüttes helyreállítása. A kutatás lényeges új adatokkal gazdagította tudásunkat többek között az épületegyüttesről, a Jáki nemzetség korai történetéről; a templom felépítéséről, ideértve a műhelyek szerepét és tevékenységi körét; a templom sírhelyéről; az egykori kolostorépületről; a kutatás során jelentős leletek kerültek elő. A templom több mint harminc éven át tartó helyreállítási munkái 2023-ban értek véget.

- „Pszichológia és mesterséges intelligencia: Új kihívások, új lehetőségek” című tudományos ülés (2023. november 23.)

Az MTÜ-rendezvény keretében a pszichológiai kutatás, a pszichológia gyakorlata és a társadalom szempontjából ismertették a felkért szakértők, hogyan hat a mesterséges intelligencia, és milyen lehetőségeket nyit meg a jövőben.

- „AI: From Robotics to Philosophy. The Intelligent Robots of the Future – Or Human Evolutionary Development Based on AI Fundamentals/Mesterséges Intelligencia: Robotikától a filozófiáig: A jövő intelligens robotjai – avagy az emberi evolúciós fejlődés mesterséges intelligencia alapokon” című MTÜ keretében befogadott rendezvény – https://www.academia.edu/109447279/Artificial_Intelligence_From_Robotics_to_Philosophy (2023. november 17.)
- „Velünk történt 1958-2023 – a BTK Régészeti Intézet elmúlt 65 éve és a kutatások új irányai” című MTÜ keretében befogadott rendezvény (2023. november 27.)

A legfontosabb hazai vagy nemzetközi kapcsolatok, együttműködések

A Filozófiai és Történettudományok Osztálya tudományos bizottságain keresztül kapcsolatot ápol többek között a szakterületéhez kapcsolódó egyetemekkel, kutatóintézetekkel és a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalával, valamint hatékonyan ellátja tudományterülete képviselőit a mértékadó hazai és nemzetközi szakmai munkabizottságokban, szerkesztőbizottságokban és szervezetekben: Comité International des Sciences Historiques (CISH) (Történettudományok Nemzetközi Bizottsága); International Union of History and Philosophy of Sciences Division of

Logic, Methodology and Philosophy of Science (IUHPS/DLMPS) (Nemzetközi Tudománytörténeti és Tudományfilozófiai Unió, Logika, Módszertan és Tudományfilozófia Részleg); International Union of History and Philosophy of Sciences Division of the History of Science and Technology (IUHPS/DHST) (Nemzetközi Tudománytörténeti és Tudományfilozófiai Unió Tudomány- és Technológiatörténeti Részleg); International Economic History Association (IEHA) (Nemzetközi Gazdaságtörténeti Társaság); Comité International d'Histoire de l'Art (CIHA) (Nemzetközi Művészettörténeti Bizottság); International Union of Psychological Sciences (IUPsyS) (Nemzetközi Pszichológiatudományi Szövetség).

III. MATEMATIKAI TUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

A Matematikai Tudományok Osztálya figyelemmel kísérte és rendszeresen értékelte a szakterületéhez kapcsolódó hazai és nemzetközi tudományos kutatások eredményeit, kutatási irányait, valamint javaslatokkal segítette a kutatások szervezését és gondozását; megtárgyalta az MTA vezetőségétől, illetve társosztályoktól kapott anyagokat, állásfoglalásokat, szakértő tagokat delegált az MTA különböző szakértő bizottságaiba; ad hoc bírálóbizottságot hozott létre az Akadémiai Ifjúsági Díj pályázatok elbírálásához.

A III. Osztály által 2023-ban felvett köztestületi tagok száma tizenkilenc fő.

Doktori pályázatok

2023-ban a Matematikai Tudományok Osztálya javaslata alapján a Doktori Tanács 3 esetben ítélte oda az MTA doktora címet.

Kiemelt jelentőségű rendezvények a teljesség igénye nélkül

- „Neumann 120 Tudományos Konferencia”, a Neumann Társaság szervezésében (2023. szeptember 14., MTA Székház, Felolvasóterem). A konferencia fővédnöke Freund Tamás, az MTA elnöke volt.

Előadást tartott többek között Szász Domokos akadémikus, az MTA volt természettudományi alelnöke: „Neumann’s ergodic theorem: a small step for a genius, a giant leap for science” címmel.

- „Bolyai János korszakalkotó felfedezése – két évszázad tükrében” címmel Pálffy Péter Pál, az MTA rendes tagja, a Bolyai János Matematikai Társulat elnöke tartotta a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat ünnepi megnyitójának előadását a Szegedi Tudományegyetem Rektori épületében (2023. november 3.). A rendezvény levezető elnöke: Krisztin Tibor, az MTA rendes tagja, az MTA Szegedi Területi Bizottságának elnöke volt. „Semmiből egy ujj más világot teremtettem” – írta meg Bolyai János édesapjának 1823. november 3-án. Az előadás témakörei: Hogyan jutott el Bolyai zseniális felismerése a tudományos világ rivaldafényébe? Mi a matematikai, fizikai és filozófiai jelentősége Bolyai geometriájának? Joggal mondhatta-e Szentágothai János, hogy „A magyar nép géniusza – a tudomány területén – a legmagasabb fokon Bolyai Jánosban öltött testet?”
- „Mesterséges intelligencia: tudomány vagy technológia?” címmel Szegedy Balázs, az MTA doktora tartott előadást az MTÜ kiemelt rendezvényén, amit panelbeszélgetés követett (2023. november 8.).

Az előadás a mesterséges intelligencia területén zajló forradalmat mutatta be különböző nézőpontokból, külön hangsúlyt fektetve a nagyközönség előtt kevésbé ismert alapkutatás jelentőségére.

- A „Diákok az Akadémián / Mesterséges intelligencia – Mi történik most?” címmel megrendezett előadássorozat levezető elnöke Csuhaj Varjú Erzsébet, az MTA doktora volt (2023. november 10).

Az MTÜ kiemelt rendezvényén a Matematikai Tudományok Osztályának javaslatára többek között Szegedy Krisztián matematikus, az xAI társalapítója, „A mesterséges intelligencia ma és holnap” címmel tartott előadást, Benczúr András PhD, a HUN-REN Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézet (SZTAKI) Informatikai Kutatólaboratórium vezetője előadásának témája pedig a „Mesterséges intelligencia és adatok a gyártás, távközlés, egészségügy területein” volt.

A legfontosabb hazai vagy nemzetközi kapcsolatok, együttműködések

A Matematikai Tudományok Osztályának tagjai – a HUN-REN Rényi Alfréd Matematikai Kutatóintézet, valamint több egyetem kutatóiként és oktatóiként – számos workshopon, konferencián, nemzetközi konferencián adtak elő, és sokan ezek programbizottságaiban és szervezésében is részt vettek.

A III. Osztály részéről az MTA-t képviselő egyesületek a Magyar Operációkutatási Társaság és a Bolyai Matematikai Társulat, mely az International Mathematical Union (IMU) és a European Mathematical Society (EMS) nemzetközi szervezetek munkájában vesz részt.

IV. AGRÁRTUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

Az Agrártudományok Osztálya tudományos és osztályközi állandó bizottságai 2023-ban sokoldalú tudományos munkájuk révén magas szinten járultak hozzá az MTA közfeladatainak teljesítéséhez. A Növény-nemesítési Tudományos Bizottság kiemelkedő eredményeket elérő növény-nemesítő tagjainak fajtáit évről évre állami elismerésekkel, illetve szabadalmi oltalommal díjazták.

2022-ben indult az Agrár-biotechnológia és precíziós nemesítés az élelmezésbiztonságért Nemzeti Laboratórium (NL) program, amelynek szakmai vezetője: Balázs Ervin akadémikus, osztályelnök. Az NL a hazai agrárkutatás történetének egyik legjelentősebb összefogásával jött létre (ATK, SZBK, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem). A projekt Magyarország Helyreállítási és Ellenállóképességi Terve keretében 4 évre összesen 2,431 milliárd forint vissza nem térítendő támogatásban részesül az Európai Uniótól, valamint a hazai költségvetésből. A projekt az agrárökoszisztéma főbb elemeit, a mikroba-növény-állat kapcsolatrendszer foglalta magába, közös célként megjelölve a WHO „One Health-szemléletű” élelmiszerbiztonságot. Az NL aktívan részt vesz a nemzeti felsőoktatásban, a jövő tudósnemzedékének képzésében és a tudástranszferben.

Az állatkísérletek engedélyezését országos szinten elbíráló Állatkísérleti Tudományos Etikai Tanácsnak tagja a IV. Osztály Állatkísérleti Osztályközi Állandó Bizottságának öt tagja: Boros Mihály, az MTA doktora, Fekete Sándor György, az MTA doktora, Gyertyán István PhD, Lantos János, az orvostudomány kandidátusa és Szabó Gábor PhD. A Tanács Gyertyán István PhD, elnök vezetésével rendszeres munkakapcsolatban áll az állatkísérleti engedélyeket kiadó kormányhivatalokkal, illetve az állatkísérletek jogi felügyeletét ellátó Agrárminisztériummal.

Barnabás Beáta akadémikus, az Agrártudományok Osztálya korábbi osztályelnök-helyettese, az MTA volt főtitkár-helyettese (2014-2020) Magyar Érdemrend Tisztikereszt kitüntetésben részesült.

A IV. Osztály által 2023-ban felvett köztestületi tagok száma hetvenkét fő.

Doktori pályázatok

2023-ban az Agrártudományok Osztálya javaslata alapján a Doktori Tanács 5 esetben ítélte oda az MTA doktora címet.

Kiemelt jelentőségű rendezvények a teljesség igénye nélkül

- „69. Növényvédelmi Tudományos Napok” (2023. február 18., MATE, Keszthelyi Campus), kiemelkedő jelentőségű hazai tudományos növényvédelmi konferencia
- „29. Növénynemesítési Tudományos Napok” (2023. április 26-27. Martonvásár, ELKH ATK Mezőgazdasági Intézet), a növénynemesítők éves találkozója, ahol évről évre lehetőség nyílik a legújabb kutatási eredményeik bemutatására
- „70 éves a magyar hibridkukorica” c. tudományos ülés (2023. május 24., Martonvásár, ELKH ATK Mezőgazdasági Intézet / Megemlékezés Papp Endre nemesítőről
- „Robotok és szenzorok” című MTÜ-rendezvény (2023. november 6., SZE)
- „A körforgásos gazdaság szerepe a fenntartható fejlődési célok (SDGS) teljesítésében” című MTÜ-konferencia (2023. november 9., MTA Humán Tudományok Kutatóháza)
- „Kihívások és megoldások a hazai mezőgazdasági vízgazdálkodásban” című tudományos ülés az MTÜ keretében (2023. november 13., MTA Humán Tudományok Kutatóháza)
- „Állati vírusok kutatásának gazdag öröksége: adenovírusok lenyűgöző sokfélesége” című emlékülés Bartha Adorján (1923–1996) állatorvos, virológus, az Aujeszky-betegség elleni vakcina felfedezője születésének 100. évfordulója alkalmából (2023. november 16., MTA Székház, Felolvasóterem)

A legfontosabb hazai vagy nemzetközi kapcsolatok, együttműködések

Az Agrártudományok Osztálya az elmúlt években kiemelt figyelmet fordított külső kapcsolatrendszerének megerősítésére. Ennek eredménye, hogy az államigazgatás különböző szerveivel – Agrárminisztérium, Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal – évek óta folyamatos és eredményes együttműködést alakított ki. Az Agrárminisztériummal a közvetlen kapcsolatot biztosította, hogy a IV. Osztály ülésein az agrárminiszter, illetve delegáltja állandó meghívottként vett részt.

A IV. Osztály nemzetközi kapcsolatrendszere sokrétű, bizottságain keresztül képviseletet lát el többek között a következő projektekben/szervezetekben: EU H2020 BIOEASTsUP – Popp József akadémikus, vezető szakértő; ENSZ Környezetvédelmi Program - The United Nations Environment Programme (UNEP), Oláh Judit, az MTA doktora, bizottsági elnök 2023, aki vezető szerzőként (lead author) vett részt a Seventh Global Environment Outlook (GEO-7) találkozón; További szervezeti tagságok: EU H2020 101036768-NeoGiANT (2021-2025), WATERAGRI H2020-as projekt, RUN EU projekt, epicatch COST program, Club of Bologna, European Rural History Organisation (EURHO).

V. ORVOSI TUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

Az Orvosi Tudományok Osztálya az MTA vezetőségének felkérésére, valamint saját kezdeményezésre egyaránt készített szakmai véleményeket, állásfoglalásokat. Az V. Osztály Kovács L. Gábor akadémikus, osztályelnök-helyettes vezetésével ad hoc bizottságot hozott létre, amely bizottság elkészítette a „Parazita közlési/kiadói gyakorlatok a világban és hazánkban” című osztály-állásfoglalást.

Az V. Osztály által 2023-ban felvett köztestületi tagok száma hetvenkét fő.

Doktori pályázatok

2023-ban az Orvosi Tudományok Osztálya javaslata alapján a Doktori Tanács 9 esetben ítélte oda az MTA doktora címet.

Kiemelt jelentőségű rendezvények a teljesség igénye nélkül

- „A hazai egészségügyi alapellátás teljesítményének értékelése” címmel 2023. november 9-én megtartott MTÜ-rendezvényen az alapellátás fejlesztésében részt vevő hazai intézmények és szakmai szervezetek képviselői sajátos szempontjaikat, fejlesztési prioritásaikat és eddigi eredményeiket mutatták be, illetve a problémák kezelésével kapcsolatos elképzeléseiket vitatták meg. A szimpóziumon ismertették az egészségügyi alapellátás teljesítményével kapcsolatos eredményeket, a teljesítményértékelés eszközeit és javaslatokat fogalmaztak meg a fejlesztések kívánatos irányáról.
- „A mesterséges intelligencia lehetőségei a mozgásszervi betegségek diagnosztikájában és kezelésében” című MTÜ-rendezvényen (2023. november 16.) a mozgásszervi betegségekkel és sérülésekkel foglalkozó szakemberek ismertették a mesterséges intelligencia alkalmazási lehetőségeit, úgy a diagnosztika és a megelőzés, mint a terápia vonatkozásában.
- „A mesterséges intelligencia alkalmazása és perspektívája a biológiában és az orvostudományban. Tények és kérdőjelek” címmel közös rendezvényt tartott az Orvosi Tudományok Osztálya és a Biológiai Tudományok Osztálya (2023. november 17.).

A legfontosabb hazai vagy nemzetközi kapcsolatok, együttműködések

Az Orvosi Tudományok Osztályát a világ tudományos akadémiáit képviselő szervezetben (InterAcademy Partnership, IAP) Kosztolányi György akadémikus, élettudományi alelnök képviselte, a Nemzetközi Agykutató Szervezetben (International Brain Research Organization) Freund Tamás, az MTA elnöke, az Európai Orvostudományi Akadémiák Szövetségében (Federation of the European Academies of Medicine) pedig Kosztolányi György akadémikus, élettudományi alelnök és Vécsei László akadémikus.

Az V. Osztály támogatta Horváth Ádám István PhD, egyetemi adjunktus, a PTE ÁOK Farmakológiai és Farmakoterápiai Intézet kutatójának utazását és részvételét a 72. Lindau Nobel-díjas találkozón.

VI. MŰSZAKI TUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

A Műszaki Tudományok Osztálya 2023-ban is aktívan részt vett a Magyar Tudományos Akadémia elnöki és ad hoc bizottságainak munkájában, eleget tett akadémiai és egyéb véleményezési felkéréseknek, részt vett minősítő és tanácsadói testületek munkájában.

A Magyar Mérnökakadémia és az NKFIH kezdeményezésére a VI. Osztály Anyagtudományi és Technológiai Tudományos Bizottsága Anyagtudományi Albizottságának felkért tagjai részt vettek az „Anyagkutatási innovációk serkentése és kiaknázása, különös tekintettel a hazai fémhab-, nano- és polimer-technológiák területére” című anyagipari tanulmány összeállításában.

A Műszaki Tudományok Osztályához és bizottságaihoz tartozó tagok nagyon intenzív publikációs, könyvszerzői, véleményezési, valamint szabadalmazási tevékenységet folytattak. A kiemelt publikációk D1, D2 besorolásúak.

A VI. Osztályhoz tartozó köztestületi tagság részt vett nemzetközi és hazai kutatásokban, pályázatokban, konferenciákon. Kutatásaik illeszkednek a nemzetközi trendekhez. Foglalkoznak energiahatékonysággal, környezetvédelemmel, MI-kutatásokkal, kvantumtechnológiai fejlesztésekkel, robotikával, gépészeti fejlesztésekkel, anyagkutatásokkal.

A VI. Osztály által 2023-ban felvett köztestületi tagok száma kilencvenöt fő.

Doktori pályázatok

2023-ban a Műszaki Tudományok Osztálya javaslata alapján a Doktori Tanács 7 esetben ítélte oda az MTA doktora címet.

Kiemelt jelentőségű rendezvények a teljesség igénye nélkül

- A Kvantuminformatikai Nemzeti Laboratórium (KNL) éves workshopját 2023. június 9-én tartották a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen. A workshop szervezői a VI. Osztály Távközlési Tudományos Bizottságának tagjai, nevezetesen a KNL szakmai vezetője, Imre Sándor, az MTA levelező tagja és Bacsárdi László PhD
- „MTÜ Energetikai Mozaik: Energetika – Fenntartható energetika az Európai Unióban” címmel előadások és kerekasztal-beszélgetés (2023. november 14., MTA Humán Tudományok Kutatóháza)
- „Műholdas kvantumkommunikáció: a jelen kihívásai, a jövő lehetőségei” címmel előadást tartott Bacsárdi László PhD, a VI. Osztály Távközlési Tudományos Bizottságának tagja, a Tudományünnep+ tudománynépszerűsítő előadássorozat keretében (2023. november 14., MTA Humán Tudományok Kutatóháza). Az előadásról készült felvétel megtekinthető az MTA YouTube-csatornáján:
<https://www.youtube.com/watch?v=qCF1HCa4Bqg>
- A VI. Osztály Anyagtudományi és Technológiai Tudományos Bizottsága Anyagtudományi Albizottságának elnöke, Balázs Csaba, az MTA doktora meghívott plenáris előadást tartott a Nemzetstratégiai Kutatóintézet Magyar Tudomány Ünnepehez kapcsolódó interdiszciplináris konferenciáján, Debrecenben, 2023. november 23-án, amelyben bemutatta az innovatív anyagtudomány és az energiatechnológiák közötti kapcsolatot.

A legfontosabb hazai vagy nemzetközi kapcsolatok, együttműködések

A Műszaki Tudományok Osztálya kiterjedt tudományos bizottsági hálózattal rendelkezik, amely intenzív szakmai munkával járul hozzá az osztály és a szakterületileg kapcsolódó köztestületi tagok aktív megjelenéséhez a hazai és a nemzetközi tudományos életben.

A VI. Osztály többek között a következő nemzetközi bizottságok munkájában vesz részt:

Nemzetközi Elméleti és Alkalmazott Mechanikai Szövetség (International Union of Theoretical and Applied Mechanics – IUTAM), Nemzetközi Rádiótudományi Szövetség (International Union of Radio Sciences – URSI), Nemzetközi Automatika Szövetség (International Federation of Automatic Control – IFAC), Vákuumtudomány Technikai Alkalmazásának Nemzetközi Uniója (International Union for Vacuum Science, Technique and Application – IUVSTA), Nemzetközi Öntözés és Vízrendezési Szövetség (International Commission on Irrigation and Drainage – ICID), Gépek és Mechanizmusok Elmélete Nemzetközi Szövetség (International Federation for the Promotion of Mechanism and Machine Science – IFTOMM), Nemzetközi Szín Egyesület (Association Internationale de la Couleur – AIC), Mechanikai Tudományok Nemzetközi Központja (International Centre for Mechanical Sciences – CISM).

VII. KÉMIAI TUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

A Kémiai Tudományok Osztálya megtárgyalta az MTA vezetőségétől, illetve társosztályoktól kapott anyagokat és állásfoglalásokat, valamint szakértő tagokat delegált az MTA különböző bizottságaiba.

2023-ban eredményesen folytatódott a „Hónap publikációja” rovat a Kémiai Tudományok Osztálya honlapján. Ehhez minden hónapban kiválasztásra kerül 2-3 jelentős, a közelmúltban megjelent publikáció: <https://mta.hu/vii-osztaly-a-honap-publikacioja>. A közlemények kiválasztását ad hoc bizottság végzi, amelynek két nemzetközi szinten kiemelkedő kémikus tagjához (Vancsó Gyula, az MTA külső tagja és Penke Botond, az MTA rendes tagja) a bizottság elnökének javaslatára (Vancsó Gyula) Nagyné László Krisztina professzor asszony személyében újabb tag kapcsolódott. Peter Stang, az MTA tiszteleti tagja a bizottság tiszteletbeli elnöke lett.

A VII. Osztály az osztályülések keretében rendszeresen lehetőséget biztosít a kiemelkedő kutatók számára, hogy bemutassák legfontosabb tudományos eredményeiket (pl. Ambrus Rita PhD, meghívott előadóként „Nanotechnológiai eljárások fejlesztése tudőmegebetegedések hatékonyabb kezelése céljából” címmel tartott előadást, míg Kotschy András, az MTA doktora, a Servier Kutatóintézet igazgatója előadásának címe „Gyógyszerkutatás és innováció a Servier Kutatóintézetben: 15 év 15 percben” volt).

A Kémiai Tudományok Osztálya a kémiai tudományokhoz szorosan kapcsolódó két internetes tartalmat (blog) is támogat: *PirulaKalauz – Ködpiszkáló*, Csupor Dezső, az MTA doktorának ismeretterjesztő blogja, valamint *ScienceBits*, Lente Gábor, az MTA doktorának ismeretterjesztő blogja.

A VII. Osztály által 2023-ban felvett köztestületi tagok száma negyvenhat fő.

Doktori pályázatok

2023-ban a Kémiai Tudományok Osztálya javaslata alapján a Doktori Tanács 4 esetben ítélte oda az MTA doktora címet.

Kiemelt jelentőségű rendezvények a teljesség igénye nélkül

- Az MTA Közgyűléshez kapcsolódó ünnepi tudományos ülést a VII. Osztály a Fizikai-kémiai Tudományos Bizottsággal együttműködésben rendezte meg 2023. május 16-án, „Molekuláris kölcsönhatások – a számítógépektől az élő szervezetekig” címmel. Az ülés levezető elnöke Joó Ferenc akadémikus, az előadók pedig a Polányi Mihály-díj nyertesei voltak.
- A Tudományünnep+ tudománynépszerűsítő előadássorozat keretében 2023. november 8-án „Természetes molekulák a mindennapjainkban – Az érem két oldala” címmel rendeztek ünnepi ülést, november 15-én pedig Lente Gábor, az MTA doktora tartott előadást, „Miért zöld a fehér hidrogéngáz?” címmel. Az előadást kerekasztal-beszélgetés követte Felinger Attila akadémikus, osztályelnök-helyettes vezetésével. 2023. november 16-án „Élő színek a molekulák világában” címmel középiskolai diákok számára szerveztek programot, melynek előadói Lente Gábor és Hideg Éva, az MTA doktorai voltak.
- „Természetes molekulák a mindennapjainkban – Az érem két oldala” című rendezvény (MTÜ), MTA Humán Tudományok Kutatóháza, 2023. november 8.
Az új gyógyszerek felfedezésében ma is fontos szerepet játszanak a természetes vegyületek, melyek elsősorban a gyógyszerkutatás ötletadó molekulái, azaz továbbfejlesztett származékaik jelennek meg új gyógyszerként. A természet eddig kiaknázatlan forrásai még számos lehetőséget kínálnak a jövő kutatói számára. Az agrárium egy további terület, amely egyre inkább a természetes anyagok alkalmazását igényli a kórokozók rezisztenciájának kifejlődése, illetve újabb és újabb idegen inváziós kártevők megjelenése miatt.
- „Élő színek a molekulák világában” címmel középiskolai diákoknak szóló program (MTÜ) előadók: Lente Gábor, az MTA doktora (Kémiai Tudományok Osztálya) és Hideg Éva, az MTA doktora (Biológiai Tudományok Osztálya), MTA Humán Tudományok

Kutatóháza, 2023. november 16. A hallgatóság megismerkedett a fény és az emberi színérzékelés tudományos hátterével, illetve objektív mérési módjaival.

- A VII. Osztály „Christmas Lecture”-előadássorozatának negyedik, nagy sikerű online előadását 2023. december 6-án Bezhan Chankvetadze (a Georgiai Tudományos Akadémia tagja) tartotta „Harnessing non-covalent interactions for enantioselective recognition” címmel.

A „Christmas Lecture” előadássorozat célja kiemelkedő kutatók munkásságának átfogó bemutatása, a szélesebb tudományos közösség számára.

A legfontosabb hazai vagy nemzetközi kapcsolatok, együttműködések

A Kémiai Tudományok Osztálya aktív kapcsolatot tart fenn a Magyar Kémikusok Egyesületével, az IUPAC Szövetséggel (International Union of Pure and Applied Chemistry) és az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság (EMT) Kémiai Szakosztályával, amellyel 2014-ben együttműködési megállapodást írt alá. 2022-ben együttműködés indult a Kutató Tanárok Országos Szövetségével.

A tudományos és munkabizottságok számos ipari kapcsolattal (pl. Richter Gedeon Vegyészeti Gyár, Servier Kutatóintézet Zrt., MOL Nyrt.) rendelkeznek, a hatékony együttműködés különböző formáit alakították ki kutatás-fejlesztési és civil szervezetekkel, valamint oktatási intézményekkel egyaránt.

VIII. BIOLÓGIAI TUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

A Biológiai Tudományok Osztálya több ülés alkalmával foglalkozott a „predátor” folyóiratokkal és kiadókkal. A Diverzitásbiológiai és az Ökológiai Tudományos Bizottságok közös ajánlást készítettek a publikációs gyakorlatra vonatkozóan.

A Biológiai Tudományok Osztálya tudományos előadásai 2023-ban különösen a mikrobiológia, az immunológia, a neurobiológia, az ökológia és a bioinformatika területét érintő kérdésekkel foglalkoztak. Az osztálytagok és bizottsági tagok munkájának köszönhetően a nemzetközi és a hazai tudományos szervezetekkel való kapcsolat továbbra is értékteremtő.

A VIII. Osztály által 2023-ban felvett köztestületi tagok száma hetvenhét fő.

A Svéd Királyi Tudományos Akadémia a 2023. évi fiziológiai és orvostudományi Nobel-díjat Karikó Katalinnak, az Osztály tiszteleti tagjának és Drew Weissmannak ítélte oda a módosított nukleozidokkal kapcsolatos felfedezéseikért, amelyek lehetővé tették a COVID19 elleni hatékony mRNS-vakcina kifejlesztését.

Doktori pályázatok

2023-ban a Biológiai Tudományok Osztálya javaslata alapján a Doktori Tanács 11 esetben ítélte oda az MTA doktora címet.

Kiemelt jelentőségű rendezvények a teljesség igénye nélkül

- A mikrobiológiai szakterületen 2023-ban is megrendezésre kerültek olyan tudományos ülések, amelyek egyúttal a tudományos továbbképzés szerepét is betöltik (Lányi Béla Tudományos Nap, 2023. február 15. és Virologiai Nap, 2023. április 19.). A cél olyan alkalmak megszervezése, ahol a továbbképzés vizsgával zárul, és a megfelelő szakterületen kreditpont értéke is van. A Mikrobiológiai Osztályközi Tudományos Bizottság részt vett a 2023. szeptember 12–15. között Budapesten zajló Central and Eastern Europe Symposium on Microbial Ecology (CEESME) nemzetközi konferencia (CEESME) szervezésében is,

mely lehetőséget biztosított a tapasztalatcserére és az együttműködési lehetőségek bővítésére a mikrobiális ökológia területén dolgozó kutatók részére.

- Az MTA Biológiai Tudományok Osztálya Környezet és Egészség Osztályközi Állandó Bizottsága „A várható drasztikus klímaváltozás következményei az egészségre, biodiverzitásra és megélhetésre” címmel tartott nagy sikerű, nyilvános tudományos ülést 2023. május 23-án. A szervezésben részt vett a Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központ, a Magyar Környezetvédelmi Egyesület és a Magyar Polgári Védelmi Szövetség is.
- A VIII. Osztálynak a Magyar Tudomány Ünnepe keretében 2023. november 17-én rendezett tudományos ülései elsősorban a mesterséges intelligencia kérdéseivel foglalkoztak. Az Orvosi Tudományok Osztályával közösen szervezett esemény: „A mesterséges intelligencia alkalmazása és perspektívája a biológiában és az orvostudományban. Tények és kérdőjelek” nagy nézettséget ért el az MTA YouTube-csatornáján (https://www.youtube.com/watch?v=NI_l6zJHjkg).

A legfontosabb hazai vagy nemzetközi kapcsolatok, együttműködések

A Biológiai Tudományok Osztálya nyolc nemzetközi tudományos szervezetben képviseli az Akadémiát a biokémia-molekuláris biológia, biofizika, hidrológia, ökológia és az idegtudományok területén.

A Magyar Mikrobiológiai Társaság a szakterületileg illetékes tudományos bizottsággal karöltve akkreditált továbbképzéseket tart. A Magyar Immunológiai Társaság és az Immunológiai Osztályközi Tudományos Bizottság felelős az „Immunológia Napja” rendezvény szakmai programjának összeállításáért.

A bizottságok tagjai számos nemzeti parkkal, természetvédelmi egyesülettel tartanak kapcsolatot, ezzel is hozzájárulva a környezet megóvásáért tett erőfeszítésekhez.

IX. GAZDASÁG- ÉS JOGTUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

A IX. Osztály tudományos bizottságai és albizottságai révén 2023-ban is kiemelten foglalkozott többek között a fenntartható gazdasági fejlesztések hazai és határmenti lehetőségeinek fejlesztésével, aminek eredményeként több hazai, külhoni és nemzetközi szinten szakmailag illetékes intézménnyel együttműködve újabb területi kutatások, valamint a vidékfejlesztéshez kapcsolódó új szakok, továbbképzések indultak el.

2023-ban a Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya javaslata alapján a Doktori Tanács 6 esetben ítélte oda az MTA doktora címet.

Kiemelt jelentőségű rendezvények a teljesség igénye nélkül

- Az MTA Közgyűléséhez kapcsolódóan, az Academia Europaea-val és a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézettel együttműködésben rendezték meg 2023. május 18-19-én a *Codification of Civil Law: Assessment, Reforms, Options* című nemzetközi konferenciát, amelynek résztvevői a hazai és nemzetközi polgári jogi jogalkotás kérdéseit járták körül. A konferencia előadásai az alábbi linken érhetők el: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLq-21npmYTrNnMYdRbWzqZZYzWezt5Wph>
- A Magyar Tudomány Ünnepe keretében került sor 2023. november 21-én az Osztály Statisztikai és Jövőkutató Bizottsága *Korszákváltás küszöbén a statisztika és a jövő kutatás* című konferenciájára, amelynek keretében a hivatalos statisztikát érő kihívásokat vizsgálták a résztvevők. Ezek a következők: az egészségügyi új mérési, adatgyűjtési kérdései, a felnőttek

képesség- és kompetenciamérési programja, a szegénység és társadalmi kirekesztődés adatgyűjtési módszertanának megújítása, a GDP-becslés kérdései, a makrotrendek és a globális narratívák viszonya, valamint az MI indukálta jövőkutatási hatások és reakciók.

A konferencia videofelvételei itt érhetők el:

<https://mta.hu/tudomanyunnep2023-felvetelek/korszakvaltas-kuszoben-a-statisztika-es-a-jovokutatas-elo-kozvetites-a-tancskozasrol-1000-oratol-113359>

- 2023. november 3-án rendezte meg a Magyar Tudományos Akadémia IX. osztály Hadtudományi Bizottsága és a Magyar Hadtudományi Társaság a 2022. február 24-én kitört orosz–ukrán háború biztonságpolitikai és hadművészeti aspektusait tárgyaló konferenciát. *Az orosz–ukrán háború hadművészeti tapasztalatai* című rendezvényre komoly érdeklődés mellett került sor. A konferenciáról a az alábbi internetes portálon olvasható beszámoló: <https://honvedelem.hu/hirek/bizunk-egy-bekesebb-jovoben.html>

A legfontosabb hazai vagy nemzetközi kapcsolatok, együttműködések

A Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya kiterjedt tudományos bizottsági hálózattal rendelkezik, melyek intenzív szakmai munkát végeznek, ezzel is hozzájárulva az osztály és a szakterületileg kapcsolódó köztestületi tagok aktív megjelenéséhez a hazai és a nemzetközi tudományos életben.

X. FÖLDTUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

A Földtudományok Osztálya 2023. évi munkájában kiemelkedő jelentőségű a doktori minimumkövetelmények 2021-es megújítása eredményeként a doktori pályázatok számának jelentős és következetes emelkedése, amely a földtudományi doktori utánpótlás szempontjából kulcsfontosságú. A földtudományi doktori pályázatok és az MTA doktora címet elnyert pályázók száma örömdetesen emelkedett az év során, ami harmadával múlja felül a már 2022-ben is megnövekedett pályázói aktivitást.

A tudományos ismeretek közvetítésének jelentős eseménye volt 2023-ban kilenc földtudományi rendezvény, konferencia, előadóülés, amelyek közül öt a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat keretében valósult meg, továbbá számos előadóülés földtudományi tudományos egyesületekkel, társaságokkal – Magyarhoni Földtani Társulat, UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága, Országos Meteorológiai Szolgálat – szoros együttműködésben jött létre.

A X. Osztály által 2023-ban felvett köztestületi tagok száma harminckilenc fő.

Doktori pályázatok

2023-ben a Földtudományok Osztálya javaslata alapján a Doktori Tanács 8 esetben ítélte oda az MTA doktora címet.

Kiemelt jelentőségű rendezvények a teljesség igénye nélkül

- „Geomatematikai-, környezetinformatikai és energetikai modellek Magyarországon a 2020-as években” című ülés (2023. április 21.)

A Földtudományok Osztálya, a Multidiszciplináris modellezés, játékelmélet és alkalmazásai nemzetközi kutatóműhely, az MTA Földtani Tudományos Bizottság Geomatematikai Albizottsága és a Magyarhoni Földtani Társulat Geomatematikai és Informatikai Szakosztálya előadóülése a modellek különböző területeken (felszíni- és felszín alatti vizek, fűrélyük geofizika, talajtani problémák, felszínborítás) való alkalmazását ismertette és vitatta meg.

https://www.youtube.com/watch?v=2ebRkUJWBoo&ab_channel=MTA1825

https://www.youtube.com/watch?v=gFQRCjZHHkc&t=0s&ab_channel=MTA1825

- „Eötvös 175 tudományos emlékülés” (2023. szeptember 20.) Az Eötvös Loránd születésének (1848. július 27.) 175. évfordulójához kötődő ünnepi események központi rendezvénye, a Földtudományok Osztálya és a Fizikai Tudományok Osztálya előadóülése az egykori Internationale Erdmessung 1906. szeptember 20-28. között az MTA Székházban megrendezett nemzetközi geodéziai konferencia nyitónapjának évfordulóján. Az eseményt Freund Tamás, az MTA elnöke nyitotta meg, aminek filmfelvételét az aradi rendezvények elején is levetítették, illetve az aradi koszorúzás filmfelvételét az akadémiai rendezvényen megtekintették.
(https://www.youtube.com/watch?v=960XdaBNgB8&ab_channel=MTA1825
https://www.youtube.com/watch?v=Fz0Q68YL63M&ab_channel=MTA1825)
- „A hazai gerinces paleontológia legújabb eredményei: a rétegtani problémáktól a környezetváltozásokig” című ülés (2023. november 17.)
A gerinces fossziliák az egykori élővilág megismerésén túl számos gazdaságilag és társadalmilag fontos információt adtak, amelyek akár a földtani alapkutatás és nyersanyagkutatás, akár környezetünk múltjának és áttételesen jövőjének megismerésében játszanak mérhetetlen szerepet. Az előadóülés a paleontológia e specifikus ágába nyújtott bepillantást a döntően hazai kutatóközösség munkáján és legújabb eredményein keresztül.
(https://www.youtube.com/watch?v=VVS4DEDL5G4&ab_channel=MTA2
https://www.youtube.com/watch?v=Da8Cpk-SB6g&t=0s&ab_channel=MTA2)

A legfontosabb hazai vagy nemzetközi kapcsolatok, együttműködések

A Földtudományok Osztálya a Magyarhoni Földtani Társulattal szerződés által szabályozott módon működik együtt. A X. Osztály tagjai számos földtudományi szakmai folyóirat, periodika főszerkesztői, szerkesztői vagy a szerkesztőbizottságok tagjai.

XI. FIZIKAI TUDOMÁNYOK OSZTÁLYA

A Fizikai Tudományok Osztálya hét tudományos bizottságához tartozó kutatói számos, a világ élvonalába tartozó nemzetközi kutatási együttműködésben vesznek részt, és sok eredményben meghatározó szerepet játszanak. A XI. Osztály tagjainak tudományos aktivitása világszínvonalú, és méltán vívta ki a nemzetközi fizikus szakmai közösség elismerését.

A Nobel-díjas Krausz Ferenc, az MTA külső tagja mellett, az Amerikai Egyesült Államok legnagyobb tekintélyű tudományos társasága, az 1863-ban alapított National Academy of Arts and Sciences májusi közgyűlésén tagjának választotta Szalay Sándor Széchenyi-díjas fizikust, az MTA levelező tagját, valamint Fodor Zoltán fizikust, az MTA tiszteleti tagját.

A makro- és mikrokozmoszról alkotott modern világképünket érintő eredményeket a hazai diákok és a szélesebb közönség nagy érdeklődéssel követik a XI. Osztály támogatásával működő folyóiratokban, online csatornákon, előadásokon és az MTA kiemelt rendezvényein. A XI. Osztály közreműködésével és az MTA támogatásával működő fizikai előadássorozat, a <https://atomcsill.elte.hu/NEW/> több millió megtekintéssel, közel 28 ezer YouTube-feliratkozóival már meghaladja a zárt tudományos közönség határait.

A XI. Osztály folyamatosan monitorozza a fizika területén működő Nemzeti Laboratóriumokat:

- Kvantuminformatika Nemzeti Laboratórium
- ELI Nemzeti Laboratórium
- Nemzeti Lézeres Transzmutációs Laboratórium

- Nanoplaszmonikus Lézeres Fúzió Kutatólaboratórium
- Megújuló Energiák Nemzeti Laboratórium

Az MTA 196. közgyűlésén és a Magyar Tudomány Ünnepeén a XI. Osztály közreműködésével szervezett kilenc tudományos rendezvény elérhető az MTA YouTube-csatornáján.

A XI. Osztály által 2023-ban felvett köztestületi tagok száma tizennégy fő.

Doktori pályázatok

2023-ban a Fizikai Tudományok Osztálya javaslata alapján a Doktori Tanács 4 esetben ítélte oda az MTA doktora címet.

Kiemelt jelentőségű rendezvények a teljesség igénye nélkül

- „A fizika fejlődési irányai” című rendezvény a XI. Osztály éves rendszeres programja, amelyre 2023-ban május 12-én került sor. Az MTA 196. közgyűléséhez kapcsolódó program keretében a 2023. évi Fizikai Fődíjat, Fizikai Díjakat, az Akadémiai Díjat, valamint a Széchenyi-díjat elnyert kutatók kaptak lehetőséget szakterületük és eredményeik bemutatására.
- „Krausz Ferenc, az elektronok Nobel-díjas lesifotósa” címmel Dombi Péter lézerfizikus tartott előadást 2023. november 14-én. A 2023-as fizikai Nobel-díjat az atomok és molekulák világában zajló folyamatok „gyorsfényképezéséért” ítelték oda Krausz Ferencnek és két francia kutatónak. Az MTÜ-rendezvény arról szólt, hogyan lehet lézerekkel lesifotókat készíteni az elektronok ultragyors mozgásáról, és hogy ezeket a fontos alapkutatási eredményeket miként lehet társadalmi célok szolgálatába állítani, például a rákbetegségek korai diagnosztikájának érdekében. Az előadásba konferenciahíváson keresztül Krausz Ferenc is bekapcsolódott. Az előadás meghaladta a 2,3 ezres nézettséget az MTA YouTube-csatornáján (<https://www.youtube.com/watch?v=pCQPJhzosKo>).
- „A mágikus Eötvös-tényező – avagy hogyan mérte meg Eötvös Loránd a gravitációs állandót ingájával és ólomtégláival?” – az Eötvös emlékévé záró előadása a Magyar Tudomány Ünnepe keretében. 2023-ban ünnepeltük Eötvös Loránd születésének 175. évfordulóját. A programsorozat zárásaként november 23-án, az ELTE és az MTA közös rendezvényén Cserti József, az MTA doktora tartott nagy sikerű előadást (<https://www.youtube.com/watch?v=MUxDa-Wa84k>).

A legfontosabb hazai vagy nemzetközi kapcsolatok, együttműködések

A Fizikai Tudományok Osztálya számos hazai és nemzetközi szervezetben vesz részt. A XI. Osztály tevékenységében kiemelt jelentősége van az Eötvös Loránd Fizikai Társulattal megvalósuló együttműködésnek.

4.4. ELNÖKI BIZOTTSÁGOK

Ebben a fejezetben válogatást adunk az MTA elnöki és elnökségi bizottságainak munkájából.

Elnöki bizottságok 2023-ban

- Elnöki Bizottság az Egészségért
- Fenntartható Fejlődés Elnöki Bizottság
- MTA Kitüntetési és Díjbizottság
- Közoktatási Elnöki Bizottság
- Magyar Nyelv a Tudományban Elnöki Bizottság
- MTA Nyelvhelyességi Tanácsadó Testület
- Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság
- MTA Székház Rekonstrukciós Szakértői Elnöki Bizottság
- Nők a Kutatói Életpályán Elnöki Bizottság
- Tudományértékelési Elnöki Bizottság
- MTA Szavazási Rendjét Felülvizsgáló Elnöki Bizottság
- Alapszabály és Ügyrend Módosítását Előkészítő Szakértői Elnöki Bizottság

Az **Elnöki Bizottság az Egészségért (EBE)** célja, hogy tudományos igényű elemzésekkel mutasson rá az egészségügy problémáira, és adjon ezekről tájékoztatást a szolgáltatást igénybe vevők, a szolgáltatók, az egészségügyet irányító szakemberek és a döntéshozók számára. A bizottság 2023-ban ülésein és rendezvényein többek között kiemelten foglalkozott az orvosi pszichológia jelentőségével, a költséghatékony egészségügyi ellátórendszer és egészségbiztosítás kérdésével, az egészségügyi ellátórendszer feladataival, felelősségével és

ellenőrzésével, valamint a szűrővizsgálatok szerepével az alapellátásban.

A bizottság három nagy érdeklődésre számot tartó rendezvényéről („A gyermekek lelki egészsége a nemzet jövőképeségnek záloga”, „Interdiszciplinaritás az egészség szolgálatában: a pszichológia szerepe az orvoslásban”, „A daganatos betegségek előfordulása Magyarországon”) készült összefoglalók megjelentek az MTA honlapján:

https://mta.hu/mta_hirei/a-gyermekek-lelki-egeszsege-a-nemzet-jovokepessegenek-zaloga-jelentes-az-mta-elnoki-bizottsag-az-egeszsegert-rendezvenyerol-112846 ;

<https://mta.hu/esemenynaptar/2023-02-16-interdiszciplinaritas-az-egeszseg-szolgalataban-a-pszichologia-szerepe-az-orvoslasban-4735> ;

https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2023/Daganatos_betegsegek_osszeallitas.pdf

A Magyar Tudomány Ünnepe programsorozatának keretében „Komprehenzív gyógyítás: a modern klinikai pszichológiai ellátás színterei” címmel tartottak előadói napot, Perczel-Forintos Dóra, az MTA doktora szervezésében. Az előadások összefoglalói itt érhetők el: https://mta.hu/data/dokumentumok/Magyar%20Tudomany%20Unnepe/2023/1106_5010_Komprehenz%C3%ADv_gy%C3%B3gy%C3%ADt%C3%A1s_FZS.pdf.

A hazai egészségügyi helyzet vizsgálata mellett a bizottság elnöke, Kosztolányi György akadémikus rendszeres tájékoztatást adott a testület céljaival megegyező nemzetközi fórumok (EASAC: European Academies' Science Advisory Council – az Európai Akadémiák Tanácsadó Tanácsa, FEAM: Federation of European Academies of Medicine – Európai Orvostudományi Akadémiák Szövetsége, IAP: International Academy of Pathology – Nemzetközi Patológiai Akadémia) munkájáról.

A **Fenntartható Fejlődés Elnöki Bizottság (FFEB)** feladata az élő és élettelen környezettel kapcsolatban a tudományos közösséget és a társadalom egészét leginkább foglalkoztató kérdések

tudományos igényű elemzése, és annak alapján javaslattevél, illetve állásfoglalás kialakítása az MTA elnöke számára (<https://mta.hu/fenntarthato-fejlodes>).

A bizottság 2023 októberében állásfoglalást adott ki a Magyarországon működő, telepítés alatt álló és jövőben telepítendő akkumulátorgyárak ügyében (<https://mta.hu/fenntarthato-fejlodes/az-mta-fenntarthato-fejlodes-elnoki-bizottsaganak-ffeb-allasfoglalasa-a-magyarorszagon-jelenleg-mukodo-telepites-alatt-allo-es-jovoben-telepitendo-akkumulatorgyarak-ugyeben-113218>).

A bizottság célja, hogy a gyártás és az újrahasznosítás teljes folyamata szabályozott legyen, és ennek érdekében létre kell hozni egy elemző, monitoringrendszer.

A FFEB Vízbiztonság munkacsoport vezetője, Szöllősi-Nagy András elindította a hazai vízügyekkel kapcsolatos fenntarthatósági állásfoglalás kidolgozását, amelyet a bizottság tervei szerint 2024 év második felében jelentet meg.

A Középiskolai MTA Alumni Program keretében tanulmányi csapatversenyt hirdetett az Akadémia, klímaváltozás és fenntartható fejlődés témakörben 9-12. osztályos középiskolások számára. A tanulmányi versenyen 3 fős magyarországi és határon túli diákcsoportok indulhattak. A háromfordulós verseny 2. fordulójára 117 csapat küldte be sikeresen a feladatait. A tanulmányi verseny feladatsorát és a döntő feladatait a Magyar Tudományos Akadémia szakértő csapata állította össze az Éghajlatváltozási Kormányközi Testület, az angol rövidítése nyomán IPCC néven ismert grémium klímajelentései alapján. A 2023. március 4-én megtartott döntőben kilenc magyarországi – ebből négy budapesti – és egy határon túli csapat mérte össze tudását (https://mta.hu/mta_hirei/a-godolloi-reformatus-liceum-gimnazium-csapata-nyerte-meg-az-mta-kozepiskolai-tanulmanyi-versenyt-112775).

A **Közoktatási Elnöki Bizottság (KEB)** tudományos igényű elemzéseket készít a közoktatás és -nevelés tartalmi kérdéseivel kapcsolatban, és közvetíti az egyes tudományterületek korszerű eredményeit. Célja mindenekelőtt az, hogy segítse, kezdeményezze és figyelemmel kövesse ezeknek az eredményeknek a felhasználását a közoktatási rendszerben. A bizottság tagjai részt vesznek a közoktatással és -neveléssel foglalkozó legjelentősebb hazai és nemzetközi bizottságok (pl. Köznevelés-stratégiai Kerekasztal, Országos Köznevelési Tanács, ALLEA Science Education Working Group) munkájában. A nyilvánosság tájékoztatására az MTA honlapján belül a KEB saját honlapot működtet: <https://mta.hu/kozoktatasi-elnoki-bizottsag>.

A bizottság szakmai tudásával segíti és támogatja az Akadémia elnöke által meghirdetett, közoktatást érintő programokat. A bizottság a közoktatás – mint a tudományt is érintő országos jelentőségű társadalmi ügy – kérdéseiben saját kezdeményezésekkel is él, ehhez kapcsolódóan belső szakmai üléseket, nyilvános hazai és nemzetközi tudományos rendezvényeket szervez, szakmai anyagokat készít.

Csapó Benő, a KEB elnökének 2023 júniusában történt tragikus halálát követően a KEB elnöki tisztségére az Akadémia elnöke Bozó László akademikust, társelnöki tisztségére pedig Molnár Gyöngyvért, az MTA doktorát kérte fel, amelyet mindketten elfogadtak. Az új Közoktatási Elnöki Bizottság alakuló ülése 2023. szeptember 21-én volt.

Pintér Sándor belügyminiszter felkérésére 2023 szeptemberétől Molnár Gyöngyvér, a KEB társelnöke képviseli az Akadémiát a szakállamtitkári értekezleteken.

2023. február 27-én Csapó Benő, a KEB akkori elnökének meghívására Eric Hanushek, a Stanford Egyetem professzora, az oktatás közgazdaságtanának egyik legismertebb kutatója tartott előadást az MTA Székházban „Education in a Changing World” címmel, a KEB „Az oktatás jövője egy

tudásgazdag társadalomban” című rendezvénysorozatának keretében. A rendezvény viszonylag nagy médiafigyelmet is kapott, az előadóval több interjú is készült.

Suzanne Hidi, a Torontói Egyetem magyar származású professzora, „Az érdeklődésemélet vizsgálata: az érdeklődés kapcsolata más motivációs változókkal és az aggyal” címmel tartott előadást az Akadémia könyvtárában, amelynek feltűnően sok külföldi és magyar fiatal hallgatója volt.

A KEB 2023-ban a Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozaton a „Mesterséges intelligencia az oktatásban: lehetőségek, kérdések, megoldások” című előadással vett részt, továbbá a KEB társelnöke vendége volt az MTÜ Tudomány és Parlament című rendezvényén, „A tudomány és politika határterülete: A tudományos tanácsadás tapasztalatai és lehetőségei” tárgyú kerekasztal-megbeszélésnek is.

A bizottság 2023 decemberében az OECD által közzétett 2022. évi PISA-felmérések eredményeinek kiértékelésével foglalkozott a természettudományok, a matematika és a szövegértés területén.

2023. május 4-én újjáalakult az **MTA Nyelvhelyességi Tanácsadó Testület**, amely hatósági megkeresésre ad szakvéleményt a gazdasági reklámok és üzletfeliratok, továbbá egyes közérdekű közlemények magyar nyelvű közzétételéről szóló 2001. évi XCVI. törvény előírása szerint. A HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont leválasztása következtében a testület szervezeti háttérét az MTA Titkárság Köztisztviselői Igazgatósága biztosítja.

A testület feladata, hogy az államigazgatási ügyben eljáró hatóság megkeresésére állásfoglalást adjon, ha kétség merül fel valamely idegen nyelvű kifejezés meghonosodása tekintetében vagy a magyar nyelvű szövegfordítás nyelvhelyességét illetően. A testületnek nem feladata az állampolgári bejelentések vizsgálata.

A gazdasági reklámok és az üzletfeliratok, továbbá egyes közérdekű közlemények magyar nyelvű közzétételéről szóló törvény elkészítését a legutóbbi évtizedekben bekövetkezett gyors technikai fejlődés indokolta, aminek következtében jelentős idegen nyelvi hatás érte a magyar nyelvet.

A törvény értelmében a magyar nyelvű sajtóban és médiában közzétett információkat, illetve a gazdasági reklámok szövegét magyar nyelven is közzé kell tenni, kivéve a vállalkozások és az áru nevét. Ezenkívül az üzletek elnevezését és egyéb feliratait, valamint a közérdekű közleményeket magyar nyelven is meg kell jeleníteni.

A jogszabály nem vonatkozik a magyar nyelvben már meghonosodott idegen nyelvű kifejezésekre. Ha viszont kétség merül fel egy szó meghonosodása, illetve a magyar nyelvre történő fordításának helyességét illetően, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke által kijelölt tanácsadó testület állásfoglalása lesz az irányadó.

A törvény nem érinti a nemzeti kisebbségek nyelvhasználati jogát.

A testület működésének első évében kialakította működési rendjét és eljárási módszertanát. Ennek egyrészt keretet adnak a jogi rendelkezések, másrészt a szakmai, nyelvtudományi ismeretek és adatok.

A testület 2023-ban három ülést tartott, és 28 szakvéleményt adott ki 7 hatóság részére. A Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Kormányhivatal megküldte az MTA Titkárságához a testület állásfoglalása alapján közigazgatási ügyekben meghozott határozatait. Az érintett gazdasági szereplők számára a jogsértést megállapító határozatok szankció közvetlen vagy közvetett kockázatát jelentik.

2023-ban megkezdődött az MTA honlapján a testület tevékenységét ismertető aloldal tervezése.

A **Magyar Nyelv a Tudományban Elnöki Bizottság** célja azon őrködni, hogy a magyar nyelv ne szoruljon ki a tudományos kommunikációból, és hogy a jövőben is alkalmas legyen bármilyen tudományos kérdés tárgyalására (<https://mta.hu/i-osztaly/magyar-nyelv-a-tudomanyban-elnoki-bizottsag-108115>).

A bizottság megalakulása után számba vette azokat a feltételeket, amelyeknek teljesülése szükséges a magyar nyelvű tudományos diskurzus fennmaradásához. Szükségesnek találta

1. egy nyilvános terminológiai adatbázis létrehozását és folyamatos fejlesztését;
2. a magyar nyelvű tudományos folyóiratok láthatóságának, presztízsének, hatásának növelését;
3. a megszűnés határára került magyar nyelvű tudományos könyvkiadás újjászervezését és a jelenleginél sokkal nagyobb arányú támogatását;
4. a magyar nyelven való publikálás követelményének a tudományos előmeneteli rendszerbe való beillesztését;
5. az Európai Unió által létrehozandó egységes felsőoktatási térben kívánatos felsőoktatási nyelvi stratégia megvitatását.

E feltételek teljesülésének előmozdítása érdekében végezte a bizottság tevékenységét 2023-ban:

1. Terminológiai adatbázis: Jórészt a bizottság korábbi lobbitevékenységének eredményeképpen a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpontban többéves előkészítő munka után 2023. december 1-én megkezdte tevékenységét a terminológiai központ.

2. A magyar nyelvű tudományos folyóiratok technikai támogatása: A bizottság 2023. évi munkája elsősorban a magyar tudományos folyóiratokban való publikálás vonzóbbá tételét célozta. Az MTA KIK szakértőinek segítségével megfogalmazták azokat a formai kritériumokat, amelyeknek ma egy tudományos folyóiratnak eleget kell tennie. Az MTA KIK vállalta, hogy a magyar nyelvű tudományos folyóiratok számára létrehoz egy egységes platformot, és közleményeiket hozzáférhetővé teszi a tudományos adatbázisok és tudományometriai eljárások számára. A bizottság arra kérte az MTA tudományos osztályait, hogy ösztönözzék és ismerjék el értékként a tudományközvetítő publikációkat, és támogassák a magyar kutatók nemzetközi folyóiratokban közölt tanulmányainak magyarul való másodközlését is.

3. A magyar nyelvű tudományos könyvkiadás ügye: A tudományos könyv- (és folyóirat-)kiadás jóval bőkezűbb finanszírozására volna szükség. Az MTA tudományos osztályainak ezzel kapcsolatos álláspontját a II. osztály így összegezte: „A magyar nyelvű folyóirat- és könyvkiadás finanszírozása terén drámai a helyzet, aminek éppúgy része a hagyományos támogatási lehetőségek erőteljes szűkülése, mint az előállítási költségek folyamatos emelkedése. Ezen a digitális közzététel segíthet valamennyit, de ez az út sem költségmentes. Az OTKA/NKFI-, NKA-, intézményi stb. források elapadásával megnőtt az MTA felelőssége a magyar nyelvű tudományos könyvkiadás támogatása terén, ahogy eddig is felelősségteljesen és jelentős összegekkel segítette a publikációkat. Az az összeg, amely az e célra hivatott akadémiai bizottság (KFB) rendelkezésére áll, irreálisan kevés lett, azt a többszörösére kellene emelni.” Ugyanakkor a megszűnés határán lévő magyar nyelvű tudományos könyvkiadás gondjai nem csak anyagi természetűek. A magyar nyelvű tudományos könyvkiadás rendszerszerű megújítására, az egyetemi tankönyvkiadással való összehangolására volna szükség.

4. A magyar nyelven való publikálás követelménye és a tudományos előmenetel: A bizottság levélben kérte az MTA tudományos osztályait, hogy habitusvizsgálati követelményként pontosítsák, egyértelműsítsék a magyar nyelven való publikálás követelményét.

5. A felsőoktatás nyelvével, a felsőoktatásra kidolgozandó nyelvi stratégiával kapcsolatban Csák János kultúráért és innovációért felelős miniszter ígért tájékoztatást az aktuális helyzetről, azonban erre a miniszter 2024. június 30-i lemondásáig nem került sor.

Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság (MTK EB) A világ bármely pontján élő és dolgozó, de magukat magyarnak (is) tartó vagy magyarul tudó, magyar témákkal foglalkozó, tudományos fokozattal rendelkező kutatók alkotják az Akadémia külső köztestületi tagságát. A 2000 óta folyamatosan bővülő köztestületnek jelenleg 1848 fő külső tagja van, köztük 189 akadémikus.

A köztestület külső tagjainak szülőföldi kutatásait és a magyarországi tudományos életbe való integrációját támogatja a **Domus program**, amely figyelmet fordít a kutatók nemzetközi beágyazottságának növelésére is a nemzetközi konferenciákon való részvételt segítő pályázati lehetőségekkel.

Tíz éve indult útjára a **Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság hírlevele**. Közel 3000 kutató és szervezet várja s kapja meg minden hónap közepén a magyar tudományosság integrációját eredményesen szolgáló hírlevelet. <http://mta.hu/magyar-tudomanyosság-kulfoldon/hirlevel-105577>

Az **MTA Székház Rekonstrukciós Szakértői Elnöki Bizottság** az MTA tagjaiból és neves szakértőkből álló bizottság, amelynek feladata a Székház és Könyvtár épületegyüttes felújításához szükséges tennivalók felmérése, a tervezett beruházás programtervének jóváhagyása és a szakmai munka felügyelete. 2020-ban a Kormány a Magyar Tudományos Akadémia Széchenyi István téri Székházának felújítását nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű, továbbá közcélú beruházássá nyilvánította [22/2020. (II. 19.) Korm. rendelet].

A Magyar Tudományos Akadémia székházát Friedrich August Stüler tervei alapján, Szkalnitzky Antal és Ybl Miklós helyszíni építésvezetése eredményeként 1865-ben adták át használatra a kor tudományos közösségének. Az épület története során sok kisebb-nagyobb átalakításon esett át, de jelentős változtatásokat egyik sem hajtott végre rajta. A háborút követő helyreállítások az akkori lehetőségek szerinti minőségben történtek. Az 1950-es évek funkcionális átalakításait követően a legátfogóbb rekonstrukciós munkák is már több mint negyven éve fejeződtek be. A technika fejlődése és az emberek komfortigényének növekedése ezeket a korszerűsítéseket már elavulttá tette, és a társadalmi elvárások is jelentősen megváltoztak, ezért az elmúlt években a rekonstrukció előkészítése során felmerült a meglévő funkcióknak az új igényeket kielégítő átstrukturálása.

A Magyar Tudományos Akadémia 2025-ben ünnepli alapításának 200. és a Székház megnyitásának 160. évfordulóját, valamint egy évvel később, 2026-ban az Akadémiai Könyvtár fennállásának 200 éves évfordulóját. Az Akadémia vezetése e jeles események alkalmából is minden erőfeszítést megtesz annak érdekében, hogy az ünnepre méltó körülmények között kerüljön sor, és hogy felhívják a társadalom figyelmét a Tudós Társaság napjainkban is követendő céljaira.

Ezért az MTA korábbi és jelenlegi vezetése a 2015-ben alapított, folyamatosan megújított tagságú Székház Rekonstrukciós Szakértői Elnöki Bizottság javaslatára a palota építése idején megfogalmazott épületfunkciók – méltóság, megközelíthetőség, világosság – kiegészítéseként a tervezési programban a rekonstrukció feltételrendszerének céljául tűzte ki, hogy az Akadémia és a Székház

- fejezze ki az MTA nyitottságát és szerepvállalását a társadalom irányában;
- erősítse a nemzettudatot;
- fejezze ki a szellemi értékek elsődlegességét;

- erősítse az Akadémia kultuszát, hagyományos értékeinek megjelenítését;
- legyen korszerű;
- őrizze meg történeti értékeit;
- magas színvonalon szolgálja a tudományos bizottságok munkáját;
- gazdag gyűjteményét korszerű eszközök segítségével tekinthesse meg a közönség.

A teljes rekonstrukció csak állami források bevonásával valósulhat meg, amelynek ügyében még folynak a tárgyalások. A 22/2020. (II. 19.) Korm. rendelet az MTA Székház és Könyvtár épületegyüttes felújításával összefüggő hatósági ügyeket kiemelt jelentőségű üggyé nyilvánította, azonban anyagi támogatásról nem rendelkezett. Emiatt az Akadémia a rekonstrukció ütemekre bontásáról döntött.

A Székház-rekonstrukció I. ütemének megvalósítása 2023 júliusában kezdődött meg az Akadémia saját forrásából, és a 2025-ben sorra kerülő ünnepi eseményekig befejeződik. Ebben az ütemben a harmadik emeleti termék teljes körű felújítása, új képtári szárny kialakítása, a teljes tetőszerkezet és a Díszterem felújítása, valamint a Székház homlokzati nyílászárói egy részének restaurálása, cseréje valósul meg. Az I. ütem időközben kibővült a Díszterem teljes restaurálásával, aminek eredményeképpen helyreáll annak eredeti állapota.

A II. ütem, a Székház és a 2026-ban szintén 200 éves évfordulóját ünneplő Akadémiai Könyvtár épületének rendkívül látványos, az Akadémia növekvő társadalmi szerepvállalását, nyitottságát hangsúlyozó funkcióbővítéssel is járó, komplex felújítása a 2025-ös jubileumi év után kezdődhet meg. Az MTA vezetése folyamatosan dolgozik a felújítás forrásainak biztosításán és a Székház-rekonstrukció II. ütemének előkészítésén is.

A Székház Rekonstrukciós Szakértői Elnöki Bizottság 2023-ban március 30-án tartotta első ülését. Az ülésen a SZREB tagjai részletes tájékoztatást kaptak az MTA Székház és Könyvtár felújítása I. ütemének szakaszos kivitelezése tárgyában kiírt közbeszerzési eljárás eredményéről, megismerték a pályázók tapasztalati hátterét, egyeztettek a felújítási munkálatok kivitelezésének ütemezéséről és az egyes ütemek pontos tartalmáról és a kapcsolódó látványtervekről, valamint a rekonstrukcióhoz kapcsolódóan tervezett felszín alatti parkoló megvalósításának akadályairól. A SZREB tagjai tájékoztatást kaptak a Székház működését biztosító, valamint a műtárgyak védelmében kezdeményezett intézkedésekről és biztonságos elhelyezésükről a munkálatok alatt. A bizottság megismerte a projekt lebonyolítására létrehozott MTA LGK Projektiroda feladatait és felelősségi körét, szervezeti felépítését. Tájékoztatást kapott a 200. évfordulóra megvalósítandó „Tudománytér” pályázat nyertes pályaművéről.

A SZREB 2023. szeptember 25-i ülésén tájékozódott a projekt előrehaladásáról és eredményeiről. A Köztisztviselői Igazgatóság (KTI) igazgatója beszámolt a szervezeti változásokról. 2023 júniusától, a kivitelezési szerződés aláírását követően az MTA vezetése úgy döntött, hogy meg kell erősíteni a projekt szakmai koordinációját, ennek érdekében a KTI-t bízta meg a projekt további vezetésével. A KTI az LGK munkatársainak segítő közreműködése mellett több szakember bevonásáról döntött. A KTI igazgatója megerősítette, hogy a projekt vezetése számít a SZREB szakmai támogatására, amelynek javaslatai alapján az elnök hoz döntést.

A SZREB tagjai tájékoztatást kaptak a felújítási projekt megkezdésének csúszásáról és a késlekedés okairól, valamint arról, hogy a Széchenyi téren a 200. évforduló alkalmából megvalósítandó jel megépítése a tér tulajdonosváltása következtében kialakult helyzet miatt szintén késlekedik, teljes elkészülése nem várható a jubileum idejére.

Tudománytér

A Magyar Tudományos Akadémia és Budapest Főváros Önkormányzata 2022 augusztusában **nyilvános pályázatot** hirdetett köztéri alkotás létrehozására. A pályázatra olyan terveket vártak, amelyeket megvalósítva – 2025-ben a Magyar Tudományos Akadémia fennállásának 200. évfordulójára emlékezve – a megújuló Széchenyi téren az MTA Székház előtti térrészen az Akadémia történetiségéhez méltó jelet állíthatnak, mely egyúttal kifejezi a tudomány mindenkori aktualitását és gyors reagálóképességét. A kezdeményezés sikerét jelzi, hogy összesen **65 különféle műfajú pályamű érkezett be**, amelyek többségében magas szakmai színvonalon jelenítették meg a tudomány szellemiségét.

A megvalósításra kiválasztott, „Határtalan történet” című pályamunka a 200. évfordulót 200 darab tardosi mészkőlap alkotta idővonal által tervezi megjeleníteni, amely a Székház tengelyében a főlépcsőtől indulva a füves területbe fut. Az egyes lapok tartalmát az adott év Akadémiával kapcsolatos fontos eseménye adná.

A jövőben várható átalakítások és a Széchenyi tér tulajdonosváltásával kapcsolatos helyzet miatt a jel nem készülhet el az eredeti tervek szerinti határidőre, azonban van lehetőség arra, hogy legalább egy része megvalósuljon, és ünnepélyesen átadható legyen a 200. évforduló alkalmából 2025 májusában. A térnek a felújítással és a forgalommal jelenleg nem érintett részén készülhet el a „Határtalan történet” idővonalának körülbelül 11 méteres utolsó szakasza a körforgalom által határolt zöld területen.

Az MTA vezetői arról döntöttek, hogy következő lépésként létre kell hozni egy szakértőkből álló bizottságot, amely előkészíti az alkotást képező 200 kő tartalmáról való döntéshozatalt.

A kiválasztott terv azért is nagyon fontos az Akadémia számára, mert az idővonal mentén rendszeresen szervezhető az egyes évfordulókhoz kapcsolódó események.

A 200 kő tartalmát előkészítő bizottság megküldte javaslatait az MTA tudományos osztályai részére, kérve azok véleményezését. A tartalmi javaslatokról az MTA Elnöksége hoz döntést.

A **Nők a Kutatói Életpályán Elnöki Bizottság** 2023-ban is a 2017-es megalakuláskor elfogadott, majd 2020-ban megerősített irányelvek szerint folytatta munkáját: kiemelten foglalkozott a kutatói pályán és az egyetemi szférában dolgozó nők helyzetével, előmenetelével, valamint a tudományos utánpótlás kérdésével.

2023-ban megjelent a magyar női tudós-úttörőket bemutató angol nyelvű kiadvány második kötete (*Pioneer Hungarian Women in Science and Education* [Magyar nők a tudományban és az oktatásban]), amelyet két bizottsági tag, Cristian M. Réka és Kérchy Anna szerkesztett. Ez a második angol nyelvű kiadvány 21 olyan úttörő női tudóst mutat be, akik nemcsak nő társaik között voltak szakmájukat tekintve elsők, hanem a főként férfiak uralta tudományterületükön is innovatív felfedezéseket tettek és maradandót alkottak. A kötet hivatalos bemutatójára a Magyar Tudomány Ünnepe 2023-as programsorozatának keretében került sor a Szegedi Területi Akadémiai Bizottságon.

Hay Diana, Palasik Mária és Schadt Mária szerkesztők és több mint száz szerző munkájának eredményeképpen készült el az a nagyszabású, több mint 70 íves kötet, a *Nők a tudomány fellegvárában – Kutatói életutak a Magyar Tudományos Akadémián 1949–2021*, mely 191 elhunyt női tudós pályaképét tartalmazza, vagyis az összes női kutatóét, akik a tudomány(ok) vagy az MTA doktorai voltak 1949 és 2021 között, illetve akik akadémikusok lettek. A pályaképeken túl a kötet áttekinti az MTA tudományos minősítésének történetét, az akadémiai tagválasztások rendjét, a nők helyzetét a

felsőoktatásban, valamint helyüket a kutatói életpályán. A kötetet az MTA 2024-es rendes közgyűlésén mutatták be.

Ifjúságmotivációs programjukban a Nők a Tudományban Egyesülettel együttműködve pályorientációs napokat rendeztek a közoktatásban részt vevő diákok számára, és emellett ezernél is több középiskolást lányt sikerült személyesen elérniük, akik azután részt vettek a Lányok Napja Fesztiválon, ahol találkozhattak sikeres női kutatókkal.

A fiatal női kutatókat támogató programjukat a Fiatal Kutatók Akadémiája bizottsági képviselőjeként – és az FKA keretén belül – Solymosi Katalin vezette, akit elnökévé választott a Young Academy of Europe 2023-as éves közgyűlése, és aki az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága és a Magyar Tudományos Akadémia védnökségével alapított Nők a Tudományban Kiválósági Díj kitüntetője lett az agrár- és földtudományi kategóriában.

A bizottság a „Nők a tudományban: A múlttól a jövőig – Új eredmények a klíma, a talaj és az emberi szervezet kutatásában” rendezvénnel vett részt az MTÜ 2023. évi programsorozatán, a földtudományok és élettudományok területén dolgozó elismert kutatónők (Magyar Enikő, Michéli Erika, Buzás Edit, Deli Mária) részvételével. A programot az MTA élettudományi alelnöke, Kosztolányi György moderálta.

A bizottság híreit folyamatosan közzéteszik az MTA honlapján levő saját lapon (<https://mta.hu/nok-a-kutato-i-életpalyan-elnoki-bizottsag/>), ahol Solymosi Katalin bizottsági tag szerkesztésében közölnek friss információkat aktuális programjaikról.

A **Tudományértékelési Elnöki Bizottság (TÉB)** pályázatokat, díjakat és támogatott kutatásokat értékelő, valamint felkérésre egyes tudománypolitikai kérdésekben véleményt nyilvánító szakmai testület, elnöke az MTA főtitkára. A tagság 2023-ban – igazodva az akadémiai választási ciklushoz – megújult.

A TÉB 2023-ban közreműködött az *Akadémiai Ifjúsági Díj*, a tudományos társaságok támogatása, a kétoldalú nemzetközi kutatási projektek mobilitási támogatása, az Ifjúsági Nemzetközi Konferencia Tudományos Pályázat és a Nemzetközi Konferencia Pályázat odaítélésében. Emellett véleményezte és elfogadta a Magyar Tudományos Akadémia 2021. évi és 2022. évi tevékenységéről szóló kormánytájékoztatók koncepcióját, tartalomjegyzékét és készítésük ütemezését, majd az elkészült tájékoztatókat. Jóváhagyta a 2021-2022-es évekről szóló országgyűlési beszámoló koncepcióját, tartalomjegyzékét és elkészítésének ütemezését, amelyet 2023 májusában a Közgyűlés is megtárgyalta, illetve elfogadott.

Akadémiai Ifjúsági Díj (AID)

A TÉB áttekintette az AID-ra javasoltak rangsorát, és javaslatot tett a díjazandó személyekre. A 2022-ben meghirdetett Akadémiai Ifjúsági Díj pályázatra 63 pályamű érkezett (24 a matematikai és természettudományok, 22 az élettudományok, 17 a bölcsészet- és társadalomtudományok területéről). A tudományos osztályok által felkért bírálóbizottságok 31 pályázót javasoltak díjazásra (10 nőt és 21 férfit). Az értékeléseket és a TÉB tudományterületi albizottságainak döntését figyelembe véve a TÉB 25 fiatal köztestületi tag díjazását javasolta, 11 főt a matematikai és természettudományok, 7-7 főt az élettudományok, illetve a bölcsészet- és társadalomtudományok területéről (7 nőt és 18 férfit).

A bizottság áttekintette a pályázatok feldolgozása, a bírálati folyamat, illetve a TÉB tagjainak megismert tapasztalatai alapján a díj odaítélésének és adományozásának rendjét, ami alapján kezdeményezték mind a határozat, mind pedig a pályázati kiírás módosítását: a következő pályázati ciklusban így sor került a pályamű fogalmának, a csatolandó mellékleteknek a pontosítására, illetve

annak hangsúlyozására, hogy a pályamű bemutatásakor kapjon nagyobb szerepet a kutatási téma fontosságának ismertetése.

A TÉB tagjai tájékoztatást kaptak a 2023-ban meghirdetett pályázatról, amelyre 65 pályamű érkezett (26 a matematikai és természettudományok, 25 az élettudományok és 14 a bölcsészet- és társadalomtudományok területéről). A pályázók között 20 nő volt. A beérkezett értékelések alapján a tudományos osztályok eseti bizottságai 30 pályázót jelöltek támogatandónak, összesen 4 nőt és 26 férfit. Azon osztályoknak, amelyekben jelentősen kevesebb volt a nyeresre javasolt hölgyek aránya, mint a pályázóké, a bizottság javasolta a jelölés felülvizsgálatát.

A TÉB további pályázatokkal kapcsolatos munkájáról „Az Akadémia nemzetközi pályázatainak bírálata Pályázat nemzetközi konferenciaszervezés támogatására”, az „Ifjúsági nemzetközi konferencia-részvétel támogatása”, „Az Akadémia nemzetközi pályázatainak bírálata”, illetve a „Tudományos társaságok támogatása” című részekben található bővebb információ a 82., 83. és 88. oldalakon.

Elnökségi Bizottság a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek kezelésére

Az MTA Elnöksége 2023 tavaszán döntött bizottság felállításáról, amelynek fő feladata a megkérdőjelezhető közlési gyakorlattal szembeni cselekvési terv kidolgozása volt az MTA és a tudomány művelői számára. A bizottság elemezte a visszaélések okait, a kiadói gyakorlatok változását és azt, hogy milyen lépéseket kell tennie a kutatói közösségnek és a tudománypolitikáért felelős szervezeteknek a tudomány hitelességének megőrzése és a tudományba vetett bizalom megerősítése érdekében.

A bizottság munkájának eredményeként készült el 2023 őszén a [Javaslatok a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek kezelésére](#) című kiadvány.

A bizottság jelentésében a gyakorlat visszaszorítását célzó javaslatokat fogalmazott meg. Ennek alapvetően három egyformán fontos módja van: megfigyelés, ellenőrzés, szankcionálás. A CoARA-elveknek¹⁶ megfelelően fontos a szcientometriai méréseik felülvizsgálata és finomítása, illetve a rendszerszintű okok megszüntetése. Ehhez kapcsolódva a bizottság javasolta, hogy a nem magyar kiadású folyóiratok esetében a kétséges gyakorlatot folytató – nem feltétlenül csak predátor jellegű – folyóiratok azonosítására a Norvégiában használt nyilvántartás „0”-s besorolású folyóirat-kategóriáit vegyék figyelembe. Ennek alapján az MTMT honlapján 2023. október 29. óta elérhető [a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok](#) 2024. évi listája, amelynek frissítésére 2024. február elején került sor. A magyar nyelvű és hazai kiadású folyóiratok esetében az MTMT-ben jelenleg is elérhető besorolást használják, amely az osztályok javaslatára épít. Emellett a bizottság nem kívánja korlátozni az eljáró tudományos osztályok és bizottságok döntési szabadságát abban, hogy egy adott időszakban nem megfelelőnek ítélt folyóiratban korábban (vagy utólagosan) megjelent cikkeket az egyes döntéseknél milyen súllyal vesz figyelembe.

¹⁶ A kutatásértékelés újragondolásáért 2022-ben életre hívott CoARA (Coalition for Advancing Research Assessment) egy közös [nyilatkozatban](#) fektette le a kutatásértékelés 21. századi alapelveit, külön hangsúlyt helyezve a kvalitatív értékelés jelentőségére, valamint a parametrikus és minőségi értékelés egyensúlyára.

4.5. AZ MTA TERÜLETI BIZOTTSÁGAI

Területi bizottságok működnek Debrecenben (MTA Debreceni Területi Bizottsága, DAB), Miskolcon (MTA Miskolci Területi Bizottsága, MAB), Pécsen (MTA Pécsi Területi Bizottsága, PAB), Szegeden (MTA Szegedi Területi Bizottsága, SZAB), Veszprémben (MTA Veszprémi Területi Bizottsága, VEAB) és Kolozsváron (Kolozsvári Akadémiai Bizottság, KAB). A hazai területi bizottságok hivatali szervezete az MTA Területi Akadémiai Bizottságok Titkársága, amely a bizottságok szakmai munkájának koordinálását, pénzügyi feladatainak ellátását végzi, így segíti a helyi titkárságok hatékonyabb munkavégzését.

A területi bizottságok sokrétű feladataik ellátása során jó kapcsolatot ápolnak a régióhoz tartozó felsőoktatási intézményekkel, egyetemi műhelyekkel, megyei kamarákkal, regionális fejlesztési tanácsokkal, a versenyszféra képviselőivel, önkormányzatokkal. Teszik ezt elsősorban azért, hogy a partnerekkel együttműködve segítsék a kutatók munkáját, előadások keretében biztosítsák a tudósok bemutatkozását, támogatási lehetőségekkel elismerjék szakmai eredményeiket, és további eredményes munkára ösztönözzék a tudósokat.

A területi bizottságok testületi szervekből és munkaszervezetekből állnak. A testületi szervek vezetője a bizottság elnöke. A bizottság elnökségét az elnök, az alelnökök és a tudományos titkár alkotja. A bizottsági ülések közötti időszakban a bizottság feladatait az Elnökség látja el és hoz döntéseket. A munkaszervezeteken belül működnek a szak- és munkabizottságok. A területi bizottságok további felépítése eltérő. A szak- és munkabizottságok száma a regionális adottságoknak és igényeinek megfelelően alakult ki. Az alábbi táblázat bemutatja a bizottságok tudományszervezési feladataihoz kapcsolódó régiós adatokat.

9. táblázat: Az MTA területi bizottságai tudományszervezési feladataihoz kapcsolódó régiós adatok

	DAB	MAB	PAB	SZAB	VEAB
Munkaszervezetekben dolgozó kutatók, oktatók, gyakorlati szakemberek száma	2278	1539	1541	2712	857
Közttestületi tagok száma	1299	790	728	1427	707
- Akadémikus	26	10	19	30	17
- MTA/Tudomány doktora	268	64	150	306	95
- Kandidátus	298	165	221	289	228
- PhD/DLA	707	551	338	802	367
A bizottság tagjainak száma (=közgyűlési képviselők)	123	50	62	73	47
Szaktanácsadók száma	14	16	11	14	12
Munkabizottságok száma	81	79	89	70	61
2023. évi tudományos rendezvények száma	385	225	191	267	210
- székházban tartott tudományos rendezvények száma	137	75	157	246	31
- PhD-védések száma a székházakban	8	2	14	64	7

2023. február végén mind az öt hazai területi bizottság megtartotta éves közgyűlését. A területi bizottságok életében a közgyűlés az a kiemelt ünnepi program, mely a területéhez tartozó régiós tagság egészét átfogja, megszólítja. Az elnöki beszámolók mellett díjak átadására, tudományos előadások megtartására is sor került.

Stratégiai együttműködés jött létre a **Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Művészeti Akadémia között**. Az aláírt szándéknyilatkozat szerint az MTA és az MMA együttműködik a kiemelkedő hazai és egyetemes magyar tudományos és művészeti eredmények megszületésének elősegítése, széles körű megismertetése, valamint a kulturális élet gazdagítása érdekében. A területi bizottságok székházai 2023 tavaszától a Magyar Művészeti Akadémia Regionális Munkacsoportjainak is otthont adnak.

Az Akadémia Ügyrendjének 31. § (6) bekezdése alapján 2023. június végéig megtörtént a területi bizottságok tisztújítása. Pécsen Kovács L. Gábor, Szegeden Krisztin Tibor, Debrecenben Páles Zsolt, Miskolcon Kocsis Károly az MTA rendes tagjai, Veszprémben Gelencsér András, az MTA levelező tagja lett a területi bizottság elnöke.

Az MTA területi bizottságainak elnökei – mint minden évben egy alkalommal – 2023. szeptember végén Pécsen üléseztek. A kétnapos találkozóhoz az Akadémia határon túli szervezeteinek képviselői is csatlakoztak, úgymint a Kolozsvári Akadémiai Bizottság elnöke és a Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács elnöke. Az Akadémia vezetését Kosztolányi György, az MTA alelnöke képviselte. A találkozó keretét biztosított a szakmai megbeszélésre. A területi bizottságok és határon túli tudományos szervezetek szakmai működésének jellemzőit, feltételrendszerének működését is egyeztettek a résztvevők. Az együttműködéssel, a finanszírozással, a területi bizottságok székházainak fenntartásával, infrastrukturális fejlesztési lehetőségeivel kapcsolatos kérdések egyaránt megfogalmazódtak. Az MTA aktuális projektjeiről Oberfrank Ferenc, az MTA Titkárság Köztestületi Igazgatóságának igazgatója nyújtott bővebb betekintést.

A PAB és a VEAB 2005 óta közösen rendezik meg a **Pannon Tudományos Nap** konferenciát, amelynek célja a dunántúli régiókban elért legújabb és legérdekesebb tudományos eredmények bemutatása. A program részeként kerül átadásra a Pannon Tudományos Díj, amelyet 2023-ban a Paksi Atomerőmű támogatásaként Lénárd László akadémikusnak, a PAB leköszönő elnökének adtak át.

2023 novemberében a területi bizottságok rendezvényei, előadásai a „Tudomány: válaszok a globális kihívásokra” mottó köré szerveződtek. A bizottságok számos tudományos előadás, konferencia, szimpózium, workshop megszervezésével szolgálták a tudomány legújabb eredményeinek népszerűsítését. A területi bizottságok a tudomány hónapjában **közel 150 rendezvényt szerveztek mintegy 10 ezer résztvevővel**. 2023-ban az MTÜ nyitó rendezvénye a Szegedi Tudományegyetem Rectori Hivatal dísztermében került megrendezésre.

A Területi Akadémiai Bizottságok és munkaszervezetei 2023-ban közel 1300 színvonalas rendezvényt bonyolítottak le. A neves előadók által tartott programok tartalmas és elgondolkodtató élményt kínáltak a résztvevőknek, hallgatóknak. Az érdekes programok, neves előadók mellett fontos, hogy az előadások színvonalához méltó helyszín és kiváló technikai berendezés várja a látogatókat.

4.6. KÖZÉPISKOLAI MTA ALUMNI PROGRAM

A Magyar Tudományos Akadémia egyik legfontosabb küldetése a tudománybarát társadalom és közgondolkodás kialakítása, a hiteles tudományos eredmények kommunikálása, a kiválóság tisztelete, a szorgalom, a motiváció, az önálló és kreatív gondolkodás megbecsülésének növelése. Mindezek együttesen hatnak a tudomány fejlődésére, az ország szellemi és gazdasági fellendülése révén pedig mindannyiunk és a jövő generáció jólétére.

Ezekre az értékekre alapozva indította el 2020-ban Freund Tamás, az MTA elnöke a **Középiskolai MTA Alumni Programot**, melynek célja, hogy az Akadémia 19 ezer fős köztestületének tagjai, azaz a magyar kutatók a legfogékonyabb generáció, a középiskolás korosztály körében **népszerűsítsék a tudományos és kritikus gondolkodást és a kutatói életpályát**.

A programba eddig jelentkezett több mint 1500 kutató önkéntes munkát végez, vállalva, hogy felkérésre saját korábbi középiskolájában (azaz alumni iskolájában – innen a program elnevezése) vagy akár más hazai vagy határon túli középiskolában szervezett Alumni-rendezvényen előadást tart. A középiskolák bármikor és természetesen ingyenesen csatlakozhatnak a programhoz, az Alumni-rendezvények szervezéséhez pénzügyi segítséget is kaphatnak.

A programot az MTA Titkárság Kommunikációs Főosztálya koordinálja, a rendezvényeket maguk az iskolák szervezik. Egyes eseményekről videófelvételek készülnek, amelyeket az **MTA YouTube-csatornáján** teszünk közzé (<https://www.youtube.com/c/MTA1825>). A programmal kapcsolatos részletes információk az mta.hu/alumni oldalon olvashatók, illetve a program **Facebook-** és **Instagram-csatornáján..**

Az Alumni-rendezvények fő célja **a középiskolai korosztály közvetlen, interaktív, az új kommunikációs csatornák versenyében is *hatékony* megszólítása**, a konkrét tudományos eredmények közlése, átadása mellett a tudományos módszer működéséről, a kutatói életpályáról szóló személyes tapasztalatok megosztása.

Eredmények és aktivitások

Az Alumni program hivatalos megnyitója 2021. október 15-én volt a veszprémi Lovassy László Gimnáziumban. Az első előadások óta csaknem **300 magyarországi és határon túli iskola csatlakozott a programhoz, és több mint 500 előadást tartottak** a programba jelentkezett kutatók.

A **2022/23-as tanév** eseménydús év volt a program életében. Ez volt az első alkalom, hogy az MTA a programmal közösen tanulmányi csapatversenyt hirdetett középiskolás diákok számára. A **klímaváltozás és fenntarthatóság** témakörében meghirdetett **verseny** nagy érdeklődést váltott ki a középiskolás korosztályban, és ami külön siker, hogy iskolatípustól függetlenül. **686 hazai és határon túli csapat indult**, a két online forduló után a tíz legjobb csapat részvételével lezajlott szóbeli döntőből végül a Gödöllői Református Líceum Gimnázium csapata került ki győztesen. A döntős csapatok minden tagja és felkészítő tanáraik értékes nyereményben részesültek, a győztes csapat pedig egy szakmai utazáson vehetett részt: a francia–svájci határon, Genftől kissé északra elhelyezkedő Európai Nukleáris Kutatási Szervezet, a CERN (franciául: Conseil européen pour la recherche nucléaire) laboratóriumában és a Franciaországban épülő kísérleti fúziós erőműben, az ITER-ben jártak.

A tanulmányi verseny természetesen **saját weboldalt is kapott**, melyen a verseny online fordulói zajlottak, és ahol az aktuális hírek mellett egy **tudástár** is elérhető az MTA szakértői által összeállított videókkal, infografikákkal és egyéb forrásokkal a klímaváltozás és fenntarthatóság témakörében.

A **2023/24-es tanév** az új iskolák bevonása és a folyamatos Alumni-rendezvények mellett (2023-ban 151 előadást tartottak a résztvevő kutatók) a háttérmunkáé. *Útikalauz a tényekhez egy tények utáni világban* címmel videósorozat készült Pléh Csaba akadémikus szakmai közreműködésével. Előadásaikban a fiatal kutatók a középiskolásokat megszólító problémákon keresztül mutatják be a tények és a szkepszis szerepét a tudományos gondolkodásban a bennünket állandóan információkkal bombázó, ugyanakkor megrendült bizalmú világunkban. A sikeres első tanulmányi versenyt követően pedig egy nagyszabású, reformkor tematikájú versennyel készül az Akadémia alapításának 200 éves évfordulójára. Emellett folyamatosan különböző formájú tartalmi és aktivitási versenyeket szerveznek az iskoláknak, a szervező tanároknak és természetesen a diákoknak. A legaktívabb szervezők munkáját pénzjutalommal is elismerik.

Néhány videóanyag az eddigi aktivitásokról:

MTA Alumni-nap a Veres Pálné Gimnáziumban – riport

(<https://www.youtube.com/watch?v=6SU90240LPs&t=12s>)

Középiskolások a fenntarthatóságért – tanulmányi verseny 2022/23, werk és döntő élő show

(<https://www.youtube.com/watch?v=NlrdY6-VWsk>)

A kutatói életpálya és az exobolygók – Kiss L. László előadása az Alternatív Közgazdasági Gimnáziumban

<https://www.youtube.com/watch?v=eTHFGks0CFc>

Lehetett volna másképp? Mi lett volna, ha nincs Trianon? – Ablonczy Balázs előadása a tiszafüredi Kossuth Lajos Gimnáziumban

<https://www.youtube.com/watch?v=TPybETtqT8M>

Diákok az Akadémián – Mesterséges intelligencia-nap – kvízzjáték

I. rész: https://www.youtube.com/watch?v=qTy_VTzgBoE

II. rész: <https://www.youtube.com/watch?v=IbKtu4fMkAA>

Útikalauz a tényekhez egy tények utáni világban – teaser

<https://www.instagram.com/p/C0PMghNIHE2/>

4.7. TUDOMÁNYDIPLOMÁCIA, NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

A Magyar Tudományos Akadémia elhivatottan támogatja a két- és többoldalú kapcsolatokon alapuló, a partnerek kölcsönös érdekeit szolgáló nemzetközi együttműködéseket. Elkötelezett az emberiség jövőjének nagy kihívásairól, köztük a szegénység, a klímaváltozás, az energia-, a víz-, és az élelmiszerbiztonság, valamint az egészségügy és oktatás globális kérdéseiről folytatott tudományos párbeszéd iránt.

Az MTA nemzetközi kapcsolataiban is képviseli a tudomány és társadalom közti párbeszéd és együttműködés fontosságát, a tudományos tényeken alapuló politikai döntéshozatal szükségességét és a tudományos kutatás etikai, társadalmi, környezeti, kulturális és gazdasági szempontjainak figyelembevételét.

A Magyar Tudományos Akadémia nemzetközi kapcsolatait az alábbi kiemelt területeken folytatja:

- európai és nemzetközi szervezetekben, köztük az Európai Unió intézményeiben fellép a magyar tudományosság elismertsége, fejlesztése érdekében;
- európai és nemzetközi tudományos szervezetek tagjaként képviseli a magyar kutatási érdekeket;
- két- és többoldalú megállapodásaival segíti a nemzetközi kutatási együttműködések kialakulását, fenntartását;

- pályázataival támogatja a magyar kutatók nemzetközi megjelenését, elősegíti részvételüket nemzetközi kutatási programokban;
- a World Science Forum szervezőjeként támogatja a tudomány, a politika, a gazdaság és társadalom döntéshozó képviselőinek összefogását az emberiség jövőjét érintő világméretű kihívások megoldásában;
- ERC nemzeti kapcsolattartó pontként segíti a Magyarországon dolgozó kutatók felkészülését a European Research Council pályázataira.

Az MTA nemzetközi kapcsolataival összefüggő előkészítő, tanácsadó és adminisztrációs munkát az MTA Titkárság Elnöki és Alelnöki Titkársága, Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya végzi.

Az MTA bilaterális kapcsolatai

Az egyéni kutatói és a projektalapú együttműködések bővítését segítik az MTA társakadémiákkal kötött kétoldalú megállapodásai. Az MTA-nak 42 kutatási szervezettel (jellemzően nemzeti tudományos akadémiával) van érvényes kétoldalú egyezménye, ezekből 2023-ban 26 jelentett valóban működő kapcsolatot. A kétoldalú együttműködési megállapodások nagyobb részben a partnerakadémiákkal vagy szervezetekkel közösen elfogadott 2-3 éves kutatási projektekben, rögzített éves költségvetési keretek között nyújtanak mobilitási támogatást. 2023-ban projektek mobilitási támogatására az „MTA Kiváló Kutatóhely” minősítéssel rendelkező kutatóhelyek alkalmazásában álló kutatók nyújthattak be pályázatot. A 2019. évi intézményi átalakítást követően egyszeri tanulmányutak támogatására 2023-ban is az MTA köztestületének tagjai pályázhattak.

2023-ban az MTA összesen 53 db 2 vagy 3 éves mobilitási projektet támogatott 14 partnerszervezettel együttműködésben, 187 külföldi utazás és 1257 kutatási nap mobilitási költségeinek finanszírozásával, összesen 64,5 millió forint támogatási összeggel. Ezt az összeget az MTA háromoldalú megállapodások keretében biztosította az „MTA Kiváló Kutatóhely” minősítéssel rendelkező kutatóhelyeken keresztül a kutatóknak.

Egyszeri tanulmányutak támogatása

Egyszeri tanulmányutak támogatására 2023-ban 20 millió forint állt rendelkezésre közvetlen titkársági kezelésben. Az Akadémia végül összesen négy millió forint támogatást fordított a feladatra **5 fő külföldi beutazó kutató** számára 37 kutatónap, valamint **25 fő kiutazó magyar kutató** számára 168 kutatónap biztosításával.

Kétoldalú nemzetközi kutatási projektek mobilitási támogatása

A magyar tudomány nemzetközi elismertsége és a nemzetközi tudományos kapcsolatok fejlesztése érdekében meghirdetett pályázat célja az MTA kétoldalú együttműködési megállapodásai keretében megvalósuló 2-3 éves nemzetközi kutatási projektek támogatása a projektekhez kapcsolódó mobilitási költségek finanszírozásával. Az egyezményes, projektalapú mobilitási pályázatok költségvetése hagyományosan két fő tételből áll: a korábbi években indult és már működő projektek, valamint az adott évben újonnan induló projektek támogatásából.

A 2023. évben a megelőző évek pályázati döntései értelmében **8 partnerszervezettel közösen 28 db** már korábban indított **mobilitási projektet** támogatott az Akadémia összesen 30,3 millió forinttal, míg a 2022. évi pályázat eredményeképpen 7 relációban 25 db új, 2023 januárjában kezdődő 2 vagy 3 éves projekt támogatását kezdte meg összesen 34,1 millió forinttal a tárgyév vonatkozásán.

Fulbright – MTA mobilitási ösztöndíj

A magyar–amerikai kétoldalú kapcsolatok támogatásának eszköze a Magyar–Amerikai Fulbright Oktatási Csereprogram Bizottság és az MTA közti megállapodás alapján 2017 óta működő ösztöndíj.

A pályázat a kutatóintézetek leválasztását követően a „MTA Kiváló Kutatóhely” minősítéssel rendelkező kutatóhelyeken foglalkoztatott Fulbright-ösztöndíjas fiatal magyar és amerikai kutatóknak biztosít kiegészítő támogatást, így a kutatási időszak meghosszabbítását vagy további Fulbright-ösztöndíjak nyújtását teszi lehetővé.

Az MTA a 2023–2024-es tanévben a pályázat keretében 4 fiatal magyar kutatónak az Amerikai Egyesült Államokban folytatott kutatási tevékenységéhez, valamint 1 egyesült államokbeli kutató „MTA Kiváló Kutatóhely” minősítéssel rendelkező intézményben végzendő kutatómunkájához járult hozzá az összesen 5 millió forint keretösszegű kiegészítő támogatással.

Az Akadémia nemzetközi pályázata

Vendégkutatói program

A Magyar Tudományos Akadémia a magyar kutatócsoportok nemzetközi versenyképességének erősítése érdekében pályázati kiírást tesz közzé világviszonylatban kiemelkedő külföldi kutatók meghívására kutatóközpontokban és kutatóintézetekben működő kutatócsoportokhoz, valamint magyarországi egyetemeken működő kutatócsoportokhoz közös kutatási munka végzésére. Ez a pályázati forma a kutatói mobilitást segíti elő azzal a szándékkal, hogy mindkét fél kölcsönösen fejleszthesse tudományos munkáját, továbbá erősebbé válhasson a kutatók és a kutatóhelyek közötti kapcsolat.

2023-ban összesen 104 millió forint támogatás **12 külföldi vendégkutató** 3–6 hónapos magyarországi kutatómunkáját tette lehetővé, bekapcsolódva a hazai kutatóhelyeken (kutatóhálózati, ill. egyetemi) működő kutatócsoportok tudományos tevékenységébe.

Pályázat nemzetközi konferenciaszervezés támogatására (NKP)

A Magyar Tudományos Akadémia 2012-ben pályázatot alapított az akadémiai kutatóhelyek által Magyarországon, illetve az Akadémiai intézményi támogatásban részesülő határon túli magyar tudományos szervezetek által saját országaikban szervezett nemzetközi konferenciák, workshopok támogatására a kutatóhelyek nemzetközi beágyazódásának előmozdítása és nemzetközi kapcsolatainak fejlesztése érdekében. A 2023. évben megvalósuló nemzetközi konferenciák szervezésének támogatására az „MTA Kiváló Kutatóhely” minősítéssel rendelkező kutatóhelyek és az Akadémiai intézményi támogatásban részesülő határon túli magyar tudományos szervezetek nyújthattak be pályázatot. Az Akadémia a tárgyévben 39 nemzetközi rendezvény megrendezéséhez összesen 20 millió forint összegű támogatással járult hozzá. A TÉB nemzetközi albizottságának javaslatára a TÉB úgy határozott, hogy 2024-től a Nemzetközi Konferencia Pályázatot ideiglenesen szünetelteti, és a felszabaduló forrással megnöveli az Ifjúsági nemzetközi konferencia-részvétel támogatására kiosztható támogatási összeget.

Ifjúsági nemzetközi konferencia-részvétel támogatása

Az akadémiai intézetek leválasztása után, a 2020-as évtől kezdődően az Ifjúsági Nemzetközi Konferencia Tudományos Pályázat (INKP) fiatal, MTA köztestületi tagsággal rendelkező kutatók külföldi tudományos rendezvényen (nemzetközi tudományos szimpóziumon, workshopon, konferencián) való aktív (elsőszerzős előadással vagy poszterbemutatóval járó) részvételét és ott jelentős tudományos eredményeik bemutatását támogatja. A tudományos pályázat kiemelten támogatja a gyermeket nevelő kutatónők konferencia-részvételét.

2023-ben a meghirdetett három pályázati forduló során 58 nyertes pályázó részesült az összesen 20 millió forintos éves keretösszegű támogatásból.

Az Akadémia nemzetközi pályázatainak bírálata

A **TÉB nemzetközi albizottsága** a bizottság mandátumának idejéig végzi a nemzetközi pályázatok (bilaterális projektalapú együttműködési pályázat, ifjúsági nemzetközi konferencia-részvétel támogatására kiírt pályázat és nemzetközi konferenciaszervezésre kiírt pályázat) értékelését, illetve tesz javaslatokat a pályázatok kiírására vonatkozóan. Az albizottságnak tudományterületenként 3-3-3 delegált tagja van. A 2021-ben megalakult TÉB mandátuma 2023 májusában lejárt, a testület újjáalakult, valamint 2023 októberében újjáalakult a TÉB nemzetközi albizottsága is.

Európai akadémiai kapcsolatok

Az európai tudományos szervezetek közötti együttműködést több szervezet is koordinálja. A **European Academies Science Advisory Council (EASAC)** célja az európai és nemzeti szakpolitikai döntéshozatal támogatása ajánlások, jelentések készítésével. A tanácsadó szervezet vezető testületében, a Tanácsban az MTA is képviselteti magát, továbbá a szervezet munkacsoportjaiban számos, az MTA által jelölt magyar tag is tevékenyen részt vesz.

Az európai tudományos akadémiai szövetsége, az ALLEA (All European Academies) ötvözi az érdekképviselési és tanácsadó funkciókat, tanácsa rangos tudományos díjakról is dönt. Az MTA több szakértőt is delegált az ALLEA által felállított tudományos bizottságokba.

Academia Europaea Budapest Knowledge Hub

A magyar tudományos élet kiváló képviselői közül jelenleg 148 tag vesz részt az európai tudományos akadémia, az Academia Europaea (AE) munkájában. Az MTA és az AE közötti szoros partneri kapcsolat eredménye, hogy 2020 májusában az AE elfogadta az MTA javaslatát egy budapesti régiós AE tudásközpont, az Academia Europaea Budapest Knowledge Hub megalapítására, amely végül 2020 decemberében alakult meg. Az MTA Titkársága támogatásával működő AE Budapest Knowledge Hub a tevékenységét 4 téma köré szervezi, ezek: a természettudomány oktatásának módszertana, a Duna-régió, a városi fenntarthatóság, valamint az európai részvétel szélesítése (vagyis az EU tudományos kutatási keretprogramjában relatíve kisebb teljesítménnyel részt vevő tagállamok eredményességének elősegítése).

A budapesti tudásközpont tudományos igazgatói pozícióját az indulástól kezdve Lovász László akadémikus professzor töltötte be, aki a 2023-as év végével köszönt le a megbízatásáról. A Hub 2023-ban 5 eseményben működött közre szervezőként, illetve társszervezőként. Hosszabb távon az AE Budapest Hub keresi a régióbeli szorosabb együttműködési formák – így közös projektek – lehetőségeit is. Az események meghirdetése és összefoglalói az MTA honlapjának aloldalán keresztül érhetők el: <https://mta.hu/aebudapest-news>, valamint a Hub közösségi média (X – korábban Twitter, és Facebook) felületein is megosztásra kerülnek.

ERC Nemzeti Kapcsolattartó Pont

Az MTA a European Research Council (ERC) indulása óta felel az ERC-vel kapcsolatos pályázati tanácsadásért és a programbizottsági tagságért. A munkaprogramok összeállításáért felelős Horizont Európa programbizottságban 2 fő vesz részt, nemzeti kapcsolattartóként (NCP – National Contact Point) pedig szintén e 2 fő felelős a pályázók tájékoztatásáért és segítéseért. A nyilvánosság tájékoztatását az MTA honlapján belül külön az ERC-pályázatokkal foglalkozó aloldal biztosítja: https://mta.hu/mta_erc. Az MTA-n működő ERC Nemzeti Kapcsolattartó Pont 2021 óta vesz részt az EU szakosított végrehajtó ügynöksége, az ERCEA által meghirdetett Mentorálási

Kezdeményezés („Mentoring Initiative”) programban, amelynek köszönhetően lehetővé vált az ERCEA által toborzott mentorok – korábbi ERC-nyertesek, illetve ERC-bírálópaneltagok – listájáról kutatók megkeresése, akik személyre szabott tanácsokkal, felkészítéssel tudják segíteni a magyarországi ERC-pályázókat. Az ERC-pályázatot benyújtani kívánó kutatók között egyre népszerűbb mentorálási tevékenység a pályázat írásbeli részével kapcsolatos felkészítésen túl kiterjed az ERC-pályázati bírálat második körébe jutott, interjúra behívott pályázók interjútréningjére is. Az ERC Nemzeti Kapcsolattartó Pont a mentorálás koordinálásán túl maga is igyekszik aktívan népszerűsíteni az ERC pályázati lehetőségeit a magyarországi kutatói közösség körében: míg a korábbi években ez a szélesebb közönség számára szervezett információs napok formájában valósult meg, addig 2023-ban az egyes kutatóintézményektől, egyetemektől érkező ilyen irányú kérésre történt a szűkebb körnek szóló, így célirányosabb tájékoztatást tartalmazó workshop, információs események szervezése.

Az MTA egyéb nemzetközi tevékenysége

World Science Forum (WSF)

A világ legrangosabb tudománydiplomáciai fóruma, a 2003 óta kétfévente megrendezett World Science Forum egyik alapító tagja az MTA, amelynek mindenkor elnöke egyben a WSF irányító testületének is társelnöke. A World Science Forum sorozatot az MTA javaslatára az UNESCO, az International Science Council és a Science tudományos folyóiratot is kiadó American Association for the Advancement of Science szervezetek indították útjára 2003-ban, hogy az 1999-es budapesti UNESCO World Conference on Science mintájára kétfévenként tanácskozzanak a tudomány szerepéről, felelősségéről, aktuális kihívásairól, valamint előmozdítsák a tudományos közösség, a társadalom és a politika képviselői közti párbeszédet.

Húsz éves története alatt a rendezvénysorozat **a világ egyik legnagyobb presztízsű tudománydiplomáciai összejövetelévé** vált. Ebben a sikerben a legrangosabb tudományos világszervezetek mellett nagy szerepe volt a magyar állam következetes támogatásának és természetesen a résztvevőknek, a fórumról-fórumra több mint száz országból érkező kiemelkedő tudósok, tudománypolitikai döntéshozók, a politika, az ipar, a társadalmi szervezetek és a tudományos sajtó magas rangú képviselőinek.

A 2023-as év már a **2024. november 20–23. között Budapesten megrendezendő WSF előkészítésének** jegyében zajlott. A 2024-es fórum főcíme, a „A Tudomány és a Szakpolitika Egymásra Hatása a Globális Átalakulás Idején” (The Science and Policy Interface at the Time of Global Transformations) utalás a tudomány nélkülözhetetlen szerepére és a politikai döntéshozókkal való együttműködés és párbeszéd fontosságára a világszerte bekövetkező társadalmi, gazdasági, környezeti, technológiai átalakulás kihívásainak felismerésében és kezelésében.

2023 szeptemberében – a Jordán Királyi Tudományos Társaság elnökének meghívására – Ammanban zajlott le az irányítóbizottság első ülése, a második ülésre decemberben online formában került sor. A két tanácskozás során döntés született a rendezvény pontos dátumáról, címéről, főbb témáiról és a szervező partnerek szekciók kidolgozásában betöltendő szerepéről. A Fórum négy fő témája a „Trust in Science”, „Risk assessment”, „Coordination and cooperation in science” és a „Summit of the future”.

Az MTA nemzetközi szervezeti tagságai és tagdíjai

A tudományos osztályok ajánlásai és az Elnökség döntése alapján az MTA 58 nemzetközi szervezetben aktív tag, 2023-ban 116 millió forintot fizetett ki az adott évi és 23 millió forintot

előre a 2024. évi nemzetközi tagdíjakra. A tagságokkal kapcsolatos adminisztrációt a Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya és a Gazdasági Igazgatóság közösen végzik.

Alliance of International Science Organizations (ANSO)

Az MTA alapító tagja a Kínai Tudományos Akadémia kezdeményezésére 2018 novemberében 37 nemzeti tudományos akadémia, egyetem, K+F-ügynökség, illetve nemzetközi szervezet (UNESCO, The World Academy of Sciences, TWAS - Tudományos Világakadémia) részvételével megalakult Alliance of National and International Science Organizations for the Belt and Road Regions (ANSO, <http://www.anso.org.cn/>) nevű szervezetnek. Az MTA az elmúlt években számos nemzetközi tudományos program, workshop szervezésében működött együtt az ANSO-val, amelyek érintették többek között az alapkutatás és a felsőoktatás kapcsolatát; a kutatónők érvényesülését vagy a 2022. évi World Science Forumon a nagy kutatási infrastruktúrák mögött álló nemzetközi együttműködések és lehetőségeket népszerűsítő, valamint a felfedező kutatások jelentőségét hangsúlyozó szekciók megszervezését.

Az ANSO az MTA-t, mint egyik legfontosabb európai partnerét tartja számon, amit az is bizonyít, hogy az **MTA volt az egyik házigazdája a 2023 augusztusában Kínában tartott ANSO Selyemút Fórum és 2. ATES Nyílt Tudomány Konferenciának**. A paleolit kultúráról és az emberi migrációról, a korai növény- és állatgazdálkodásról, valamint a selyemúthálózatokról és városok fejlődéséről is szó volt a több mint kétszáz, a világ különböző részeiről érkezett kutató részvételével zajló tanácskozáson. 2023 októberében zajlott az ANSO 3. Közgyűlése, amely során a szervezet alapszabályának megfelelően megválasztották Irányító Testületét. Az MTA IT tagsága a két ciklus lejártával befejeződött.

4.8. FIATAL KUTATÓK AKADEMIÁJA

2023-ban a Fiatal Kutatók Akadémiája (FKA) 12 taggal bővült, és továbbra is **60 fős** szervezatként működik, mivel **12 tag** a tárgyévben alakult **az FKA alumni-közösség részévé vált**. A 12 új tag közül öten a HUN-REN kutatói. Az új tagok kinevezése a 2023–2028-as időszakra szól.

Az FKA vendége volt Karikó Katalin, aki 2023. június 5-én nagy sikerű előadást tartott „Egy biológus gondolatai a kutatásról” címmel az MTA Székház Nagytermében. Karikó Katalin több száz érdeklődő jelenlétében elevenítette fel kutatóvá válásának legfontosabb lépcsőfokait, és beszélt arról is, hogyan őrizhetjük meg lelkesedésünket a tudomány iránt. Az előadásról készült videófelvétel megtekinthető az MTA YouTube-csatornáján:

<https://www.youtube.com/watch?v=X3grd89fYd8>

Az FKA a tárgyévben rendezte meg a **7. Fiatal Kutatók Fórumát (FKF)** az alábbi témában: „Nemzetközi mobilitási pályázatok és ösztöndíjak fiatal kutatók számára”. Az előadások felvétele visszanézhető az MTA YouTube-csatornáján:

https://www.youtube.com/watch?v=IABfcP_GlmI.

A **Magyar Tudomány Ünnepe** rendezvénysorozat keretében 2023-ban az FKA „Milyen hatást gyakorol a mesterséges intelligencia a fiatal kutatók életére?” címmel tartott előadás-sorozatot. Az eseményről készült felvétel megtekinthető az MTA YouTube-csatornáján:

https://www.youtube.com/watch?v=vcD_F_VvEA8.

2023 decemberében jelent meg „**A fiatal kutatók helyzete és képviselete Magyarországon. A Fiatal Kutatók Akadémiájának tematikus összeállítása**” című tematikus blokk a *Magyar Tudomány* 2023/12-es számában, amelyet az FKA tagjai szerkesztettek, és több tanulmányt szerzőként is jegyeztek: <https://mersz.hu/magyar-tudomany-202312/>.

Az FKA két tagja közreműködött az MTA Elnöksége által felállított bizottságban, amelynek feladata a **megkérdőjelezhető közlési gyakorlattal szembeni cselekvési terv** kidolgozása volt. Az elkészített javaslatról az FKA 2024-re vállalta oktatási anyag kidolgozását.

Az **FKA társelnökei** – a legfontosabbakat kiemelve – **megbeszélést folytattak** a HUN-REN tárgyévben kinevezett elnökével, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal új elnökével és elnökhelyettesével, valamint a SAPEA (Science Advice for Policy by European Academies) képviselőjével, illetve a Moldáv Tudományos Akadémia elnökével és a nemrég alakult Moldáv Fiatal Akadémia vezetőjével a fiatal kutatókat különösen érintő kérdésekről.

A Young Academy of Europe (YAE) éves közgyűlésén elnökké választották **Solymosi Katalint**, az FKA alumnáját, korábbi társelnökét, akit a tárgyévben a Nemzetközi Tudományos Tanács (ISC) is tagjai közé választott.

Az FKA tagjai közül 2023-ban **3 kutató nyert támogatást Lendület program megvalósítására, 5 kutató részesült Bolyai János kutatási ösztöndíjban**, míg **9 kutató nyert el NKFIH „OTKA”** alap kutatási pályázatot.

Az FKA harmadik alkalommal hirdette meg a **Bolyai Mentorprogramot**, amelynek keretében 31 pályázót segítettek. Továbbá az **OTKA PD Mentorprogram** és a **Marie Curie Mentorprogram** is sikerrel zárult.

4.9. AZ MTA TUDOMÁNYTÁMOGATÓ TEVÉKENYSÉGE

Az Akadémia támogatja a hazai tudományos eredmények közzétételét és terjesztését, biztosítja a kutatási eredményekhez való nyílt hozzáférést. Figyelemmel kíséri a kutatók publikációs lehetőségeit, és mindent megtesz ennek biztosításáért.

Könyv- és folyóirat-kiadás

A **Könyv- és Folyóirat-kiadó Bizottság (KFB)** az akadémiai könyv- és folyóirat-kiadás támogatási forrásainak felhasználására és az MTA közléspolitikájának támogatására létrehozott közgyűlési állandó bizottság. A testület elnöke Madas Edit, az MTA rendes tagja. 2023-ban – az MTA tisztújító Közgyűlésének döntése alapján – részben megújult a bizottság. A KFB újonnan választott tagjai: Nyulászi László, a Kémiai Tudományok Osztálya és Halmai Péter, a Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya új könyvfelelősei. (A bizottsági tagok listája megtekinthető az MTA honlapján: https://mta.hu/hatteranyagok/kozgyules-105328#konyv_es_folyoirat)

2022-ben jelentősen nőtt a bizottság javaslata alapján támogatásra fordítható pályázati keret: a könyvkeret **70 millió forint**ra, a folyóirat- és internetes támogatási keret pedig **91,15 millió forint**ra. Ezek az összegek 2023-ban is rendelkezésre álltak. Ehhez járult hozzá az Akadémiai Kiadó 2022-ben tett vállalása, hogy az ott megjelenő, MTA alapítású folyóiratok kiadását saját forrásból biztosítja, így ezen folyóiratok szerkesztősegei nem nyújtottak be pályázatot KFB-támogatásra. 2023-ban a Kiadó már a többi, nem akadémiai alapítású lappal sem pályázott, ami mentesítette a KFB-kereteket. Az MTA elnöke a KFB elnöke kérésére a tudományos osztályok és a KFB javaslata alapján a központi kiadványok keretéből **3,850 millió forint**, az egyéb feladatok szabad keretei terhére pedig **8,650 millió forint** kiegészítő támogatást nyújtott több, az alapkeretből forráshiány miatt nem finanszírozható tétel esetében. A tárgyév végén pedig a maradványösszegek terhére 3 könyv és 1 tudományos lap megjelentetéséhez **4 millió forint** kiegészítő támogatást hagyott jóvá.

10. táblázat: A KFB-alap keretéből támogatott művek tudományos osztályonként (2023)

Tudományos osztály	Könyv- támogatások száma	Folyóirat- támogatások száma	Internetes tartalmak száma	Könyvekre fordított támogatás (forint)	Folyóiratokra és internetes tartalmakra fordított támogatás (forint)	Összes támogatás (forint)
Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya	25	13	0	22 200 000	16 600 000	38 800 000
Filozófiai és Történettudományok Osztálya	16	8	1	22 800 000	10 300 000	33 100 000
Matematikai Tudományok Osztálya	2	2	2	1 000 000	3 950 000	4 950 000
Agrártudományok Osztálya	1	6	0	1 200 000	7 700 000	8 900 000
Orvosi Tudományok Osztálya	2	5	0	3 300 000	8 900 000	12 200 000
Műszaki Tudományok Osztálya	0	3	0	0	3 500 000	3 500 000
Kémiai Tudományok Osztálya	0	6	0	0	8 600 000	8 600 000
Biológiai Tudományok Osztálya	3	9	2	2 900 000	11 600 000	14 500 000
Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya	9	9	0	8 800 000	12 300 000	21 100 000
Földtudományok Osztálya	5	2	2	6 400 000	2 200 000	8 600 000
Fizikai Tudományok Osztálya	2	2	2	1 400 000	5 500 000	6 900 000
ÖSSZESEN:	65	65	9	70 000 000	91 150 000	161 150 000

Az MTA 2012 óta pályázati úton osztja szét a könyv- és folyóirat-kiadási támogatást, 2013-tól a folyóiratok támogatására meghívásos, a könyvekre nyílt formában. A pályázatokat az akadémiai Egységes Pályázati Keretrendszerben kell benyújtani. A támogatási rendszer 2022-ben megújult: lehetővé vált tudományos tartalmakat magas színvonalon közlő internetes felületek támogatása is. A 2024-re vonatkozó pályázatok benyújtási határideje 2023. december 13. volt. 131 könyvpályázat érkezett 212,3 millió forintos pályázati igénnyel. 63 folyóirat- és 8 internetes pályázat érkezett, összesen 150,5 millió forintos igénnyel.

11. táblázat: Az MTA elnöke döntése alapján az egyéb keretből biztosított kiegészítő támogatások

	Könyv- támogatások száma	Folyóirat/internetes támogatások száma	Könyvekre fordított támogatás (forint)	Folyóíratokra/ internetes tartalmakra fordított támogatás (forint)	Összes támogatás (forint)
Kiegészítő forrás	2	3	4 550 000	4 100 000	8 650 000
Központi kiadványok kerete	4	1	3 400 000	450 000	3 850 000
Év végi maradványok terhére (KFB-maradvány, egyéb keret)	3	1	3 650 000	350 000	4 000 000
ÖSSZESEN (KFB-keret + kiegészítő források):	74	79	81 600 000	96 050 000	177 650 000

A bizottság 2023-ban három ülést tartott. Március 20-i ülésén a bizottság tájékoztatást kapott a 2023-ra benyújtott pályázatokkal kapcsolatban, és elfogadta a 2023. évi kiadványtervet az osztályok értékelése alapján. Emellett a bizottság megtárgyalta és elfogadta a 2022-ről szóló beszámolóját, és tájékoztatást kapott az Akadémiai Kiadónál megjelenő folyóiratok főszerkesztői megbízásainak megújításával kapcsolatban. 2023. április 24-én a KFB a Magyar Nyelv a Tudományban Elnöki Bizottsággal közösen tartott ülést, ahol a magyar nyelvű tudományos folyóiratok helyzetével kapcsolatos elemzés tanulságait tekintették át a résztvevők, és megvizsgálták a fejlesztés lehetőségeit.

A megválasztott új bizottság alakuló ülését, amelyen az MTA elnöke is részt vett, 2023. június 28-án tartotta. A testület áttekintette a KFB feladatait, és javaslatokat fogalmazott meg a KFB-pályázatok jövőbeni lebonyolítása ügyében is.

A KFB az MTA e-választás rendszerében elektronikus szavazás útján novemberben nyilvánított véleményt az *Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae* című folyóirat kiadói jogaival kapcsolatban. A kiadói jogokat 2024-től az Akadémiai Kiadó Zrt. gyakorolja.

Tudományos társaságok támogatása

Az MTA fejezeti forrásból közel két évtizede támogat tudományos társaságokat, amelyek az MTA közfadataihoz kapcsolódó, fontos küldetést teljesítenek (tudomány- és közösség-szervezés, tudományos könyv- és folyóirat-kiadás, tanulmányi versenyek és pedagógusképzések szervezése, közgyűjtemények gondozása stb.). A társaságok olyan nagy hagyományokkal rendelkező társadalmi szervezetek, amelyek szűkebb szakterületükön a tudományos műveltség terjesztésében, a tudományos eredmények közkinccsé tételében, a magas színvonalú tudományos ismeretterjesztésben vállalnak jelentős szerepet, és az adott terület művelőinek (köztük a pedagógusoknak) szakmai tájékoztatását, továbbképzését, széles körű szervezését látják el. Jelenleg több ezer tagjuk van. Színvonalas tudományos szakmai folyóiratokat és kiadványsorozatokat adnak ki, vándorgyűléseket, kongresszusokat, vitauléseket szerveznek, fiatal kutatók pályáját támogatják, szakmai díjakat osztanak. Az MTA Alapszabályának értelmében „az Akadémia az erre vonatkozó jogszabályi korlátok figyelembevételével támogat olyan szervezeteket, amelyek tevékenysége a

magyar tudomány, kutatás-fejlesztés, művészet, a határokon túli magyar kutatókkal fenntartott kapcsolatok, jelentős társadalmi problémák vizsgálata céljából történik, és az Akadémia szempontjából indokolható” (Asz. 60. § (9) bekezdés). E szabályozás teremti meg a támogatás jogi alapját.

Az Akadémia figyelemmel kíséri és támogatja a tudományos egyesületeket, amelyek saját tudományterületük meghatározó tudományos szervezeteiként hidat alkotnak a tudományos kutatók és a tudománnyal kapcsolatban álló más csoportok (például tanárok, diákok) között.

A TÉB javaslata alapján átalakult a tudományos társaságok eddigi támogatási rendszere: 2022-től a társaságok támogatására meghívásos pályázatot ír ki az MTA elnöke. Cél, hogy a korábbinál átláthatóbb támogatási rendszer jöjjön létre, és az, hogy a társaságok vegyenek részt az MTA köztestületének munkájában.

A TÉB 2023 januárjában a tudományos társaságok által benyújtott pályázatok alapján javaslatot tett az egyes tudományos osztályokra jutó támogatási keretekre. A tudományos osztályok ennek figyelembevételével indítványozták a szakterületükön működő társaságok támogatási összegét. A TÉB e szerint tett javaslatot összesen 55 társaság támogatására az 50 millió forintos támogatási keret terhére. A 2024. évre szóló pályázati kiírást a bizottság véleményezte, s támogatta, hogy a több tudományos osztály tudományterületét érintő társaságok számára hozzanak létre külön keretet, illetve, hogy a tudományos osztályok közötti keret felosztásakor vegyék figyelembe – eltérő arányban – nemcsak a beérkezett pályázatok számát, az igényelt támogatási összeget, hanem a tagdíjat fizetők számát is – ezzel is finomítva az osztálykeretek meghatározását.

2023-ban, ahogyan 2022-ben is, a tudományos társaságok 80,9 millió forintot kitevő ösztámogatása a TÉB javaslatára további 27,3 millió forint átcsoportosításával kiegészítésre került. Így a meghívásos pályázat útján támogatott társaságok kerete 50 millió forint lett az előző évihez hasonlóan.

A tudományos társaságok és alapítványok támogatására 2023-ban összesen **108,2 millió forintot** osztottak ki, amiből a Nagy Imre Alapítvány alaptámogatására **45,5 millió forintot**, a Bolyai Műhely Alapítvány támogatására **13,1 millió forintot biztosított az MTA.**

12. táblázat: A Magyar Tudományos Akadémia által támogatott tudományos társaságok és alapítványok 2023. évi támogatásának alakulása

		millió forint
Társaságok / alapítványok	Támogatott feladat	Támogatás
Nagy Imre Alapítvány alaptámogatás	2023. évi működési támogatás	45,5
Bolyai Műhely Alapítvány	2023. évi működési támogatás	13,1
<i>Részösszesen</i>	<i>58,6</i>	
Magyar Nyelvtudományi Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,8
Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	3,0
Kőrösi Csoma Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,6
Magyar Irodalomtörténeti Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,9
Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,3
Magyar Néprajzi Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,8
Kriza János Néprajzi Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,7
Modern Filológiai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,8
Magyar Kulturális Antropológiai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,7
Magyar Anglisztikai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,7
Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,3
Magyar Pszichológiai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,6
Magyar Történelmi Társulat	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,4
Magyar Filozófiai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,9
Magyar Numizmatikai Társulat	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,1
Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,5
Bolyai János Matematikai Társulat	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,2
Magyar Operációkutatási Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,2
Magyar Parazitológusok Társasága	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,8
Magyar Zoonózis Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,7
Magyar Növényvédelmi Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,0

Magyar Talajtani Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,0
Magyar Agrárközgazdasági Egyesület	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,7
Magyar Növénynevelők Egyesülete	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,0
Magyar Élettani Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,0
Magyar Szemorvos Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,0
Magyar Belgyógyász Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,8
Magyar Kísérletes és Klinikai Farmakológiai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,4
Magyar Klinikai Onkológiai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,5
Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,3
Magyar Kémikusok Egyesülete	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,2
Magyar Immunológiai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,3
Magyar Idegtudományi Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,0
Magyar Biológiai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,3
Magyar Biofizikai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,0
Magyar Mikrobiológiai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,5
Magyar Genetikusok Egyesülete (MAGE)	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,6
Magyar Ökológusok Tudományos Egyesülete	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,6
Magyar Bioinformatikai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,6
Magyar Politikatudományi Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,8
Magyar Szociológiai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,8
Magyar Kriminológiai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,6
Magyar Hadtudományi Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,8
Magyar Regionális Tudományi Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,7
Magyarhoni Földtani Társulat	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,9
Magyar Meteorológiai Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,6
Magyar Földrajzi Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	2,0

Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,2
Magyar Földmérési, Térképészeti és Távérzékelési Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,2
Magyar Geofizikusok Egyesülete	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,4
Eötvös Loránd Fizikai Társulat	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	1,4
Magyar Csillagászati Egyesület	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,7
Ókortudományi Társaság	2023. évi tudományos társasági feladatok támogatása	0,7
<i>Részösszesen</i>	<i>50</i>	
Összesen:		108,2

A fent említett szervezeteken kívül fejezeti forrásból régóta támogatja az Akadémia (2023-ban 13,1 millió forinttal) a **Bolyai Műhely Közhasznú Alapítványt**. Az Alapítvány által fenntartott Bolyai Önképző Műhely fő törekvése a középiskolákban és a felsőoktatásban valamilyen területen kiváló teljesítményt nyújtó diákok számára három éven át havi rendszerességgel önképző-tehetséggondozó program biztosítása.

Szintén költségvetési támogatásban (2023-ban 45,5 millió forint) részesül a **Nagy Imre Alapítvány**, amelynek feladata a Nagy Imre-emlékház működtetése, a Nagy Imre-kéziratok gyűjtése, a gyűjtemény kezelése és további gyarapítása, az '56-os forradalom és szabadságharc eseményeinek feldolgozása. Az Alapítvány támogatást nyújtott a Nagy Imre Társaságnak, amely segíti az egyes tagszervezetek különböző rendezvényeinek, hagyományőrző kirándulásainak és kiadványának támogatását.

Az Akadémiai Kiadó tevékenysége

Az Akadémiai Kiadó Magyarország legrégebb, 1828 óta megszakítás nélkül működő kiadója. Folyamatosan bővülő nemzetközi és hazai tudományos folyóiratportfóliójával (<https://akjournals.com/>), nemzetközi tudományos konferenciáival, illetve innovatív online tartalomszolgáltatási megoldásaival (<https://www.szotar.net/>, <https://mersz.hu/>) nemcsak Magyarország, hanem a közép-európai régió tudományos piacának is vezető vállalata.

Folyóirat-kiadás

A Kiadó Open Access-publikálást és -hozzáférést biztosító szerződésben áll a MTA Könyvtár és Információs Központban működő EISZ Nemzeti Programmal. A többször megújított, jelenleg hároméves szerződés keretében az Akadémiai Kiadó folyóirataihoz való hozzáférés mellett a résztvevő intézményeknél affiliált levelező szerzők minden további költség nélkül publikálhatnak Open Access-cikkeket a kiadó lapjaiban. A portfólió többségét kitevő nemzetközi folyóiratokban, illetve néhány hazai lapban évente közel **700 magyar szerző** által jegyzett tudományos közlemény jelenik meg, ez a teljes cikkmennyiség mintegy negyede.

Az AKCongress divízió, mely elsősorban a saját folyóiratok szerzői-olvasói közösségének szervez konferenciasorozatot, **2023-ban 4 jelentős nemzetközi konferenciát szervezett**, összesen közel 1000 résztvevővel.

Könyvkiadás

A MeRSZ (Magyar elektronikus Referenciamű Szolgáltatás, <https://mersz.hu/>), a kiadó 2016-ban indított online okoskönyvtára, 2023 végére több mint 1000 címet tartalmazott. Az éves megtekintések száma meghaladja a nyolcmilliót, az aktív felhasználók száma a 190 ezret. A MeRSZ-re kerülő könyvek mintegy fele egyelőre még nyomtatásban is megjelenik.

Szótárkiadás

Megjelent a <https://www.szotar.net/> kínálatában Magay Tamás Angol-magyar és Magyar-angol szótára, Mollay Erzsébet és Nagy Roland Holland-magyar szótára, továbbá Urkom Alexander Magyar-szerb szótára. Emellett számos további szótár folyamatos frissítése zajlik.

A Magyar Tudomány folyóirat

A *Magyar Tudomány*, mint a legrégebbi magyar nyelvű tudományos folyóirat, elsősorban a tudományterületek képviselői közötti kommunikációt segíti elő. Olyan írásokat közöl, amelyek közérthetően mutatják be az egyes tudományterületeket, a legújabb tudományos eredményeket és nemzetközi tudományos trendeket, valamint a tudományos élet közérdeklődésre számot tartó eseményeit. Az egyedi közlemények mellett a folyóirat mindegyik számában neves vendégszerkesztők által összeállított tematikus blokkok olvashatók, amelyek több megközelítésből mutatják be a legkülönbözőbb tudományos kérdéseket.

A havi rendszerességgel megjelenő folyóirat tartalmi profilját a főszerkesztő és a mellette tanácsadóként működő, valamennyi tudományos osztályt képviselő Szerkesztőbizottság határozza meg. A lapkiadás gyakorlati feladatait a Szerkesztőség látja el: a vezető szerkesztő, a három szaklektor, a felelős szerkesztő, az olvasószerkesztő és a könyvismertetés-rovat szerkesztője garantálja a szövegek tartalmi, nyelvi és formai színvonalát, folyamatosan egyeztetve a szerzőkkel a szövegek, valamint a különböző engedélyek, szerződések és nyilatkozatok bekérésének ügyében.

A lap kiadását 2017 óta az Akadémiai Kiadó végzi; az egyes lapszámok nyomtatott és online formában (<https://mersz.hu/magyar-tudomany/>) is megjelennek. Minden közlemény DOI-azonosítóval¹⁷ rendelkezik, és PDF-formátumban is szabadon letölthető. A *Magyar Tudomány* számait az MTA minden belső és külső akadémikus tagja, valamint minden belső és külső köztestületi tagja (összesen kb. 20 000 fő) korlátozás nélkül eléri.

A Magyar Nyelv a Tudományban Elnöki Bizottságnak a Doktori Tanáccsal való együttműködése és a magyar tudományos nyelvhasználat előmozdításának fontos eredménye, hogy a *Magyar Tudomány* 2022 óta **rendszeres évi különszámban mutatja be a friss doktorokat**, és közreadja az MTA doktori értekezések magyar nyelvű összefoglalóját.

A Szerkesztőség 2023 júliusa óta folyamatosan **készíti elő az MTA, illetve a Könyvtár megalapításának 200. évfordulóját ünneplő 2025-ös és 2026-os évfolyamokat**, egyeztetve az összes tudományos osztállyal és akadémiai társasággal (FKA, SZIMA stb.), valamint a területi és határon túli akadémiai bizottságokkal.

¹⁷ DOI = digital object identifier. Elektronikus, online elérhető tartalmak (például cikkek, képek, videók) azonosítására szolgáló egyedi azonosító.

5. AZ MTA INTÉZMÉNYEI

5.1. MTA KÖNYVTÁR ÉS INFORMÁCIÓS KÖZPONT

A működés jogi és szervezeti keretei

Az MTA KIK működésének alapjait az MTAtv. 19. § (3) bekezdése és a kapcsolódó Alapszabály határozza meg, ágazati irányítását 2022 májusa óta a Kulturális és Innovációs Minisztérium látja el. A szakmai feladatokat a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló, többször módosított 1997. évi CXL. törvény írja elő.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ (MTA KIK) országos szakkönyvtár, a Magyar Tudományos Akadémia önálló jogállású intézete. Mint országos jelentőségű nyomtatott, kézíratos, levéltári és egyéb információhordozókon található anyagot gondozó nemzeti közgyűjtemény a tudományos ismeretek terjesztésének és a tudományos munka előmozdításának feladatát látja el. Hagyományos közgyűjteményi funkcióján túl két országosan kiemelt könyvtári szakmai programot is megvalósít: a **Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT)** és az **Elektronikus Információs szolgáltatás Nemzeti**

Program (EISZ) működtetését. Szintén az MTA KIK szervezeti egységeként működik az **Akadémiai Levéltár**, amely őrzi és rendszerezi az MTA valamennyi részlegének és intézményének 1950 óta keletkezett hivatali iratanyagát.

Az MTA KIK 2023-ban hatályos szervezeti és működési szabályzatát 2429/43/2021. számú döntésével az MTA elnöke 2021. szeptember 30-án hagyta jóvá.

A könyvtár hét szakmai osztály (Gyűjteményszervezési Osztály, Keleti Gyűjtemény, Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye, MTMT Osztály, Szakinformatikai Osztály, Tájékoztatási és Olvasószolgálati Osztály, Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztály) és két funkcionális részleg (Igazgatóság, Gazdasági Osztály), valamint két igazgatóság (EISZ Igazgatóság, Akadémiai Levéltár) szervezeti keretében végzi sokrétű tevékenységét. Az intézmény engedélyezett létszáma 116 fő, ez megegyezik az állományi statisztikai létszámmal, közülük 104 fő teljes munkaidőben foglalkoztatott, 12 fő részmunkaidős.

Az MTA KIK szakmai tevékenysége és eredményei

A könyvtári állomány bővítése és feldolgozása

2023-ban a könyvtár állománya továbbra is vétel (21%), ajándék (64%), csere (12%) és kötelezpéldány (3%) útján 14 963 dokumentummal gyarapodott, összesen 124,2 millió forint naplóértékben. Az arányok többnyire hasonlóak az előző évek arányaihoz, de a vétel útján beszerzett tételek jelentősen, 5-6%-ról mintegy 21%-ra növekedtek 2022-höz képest. Az újonnan beszerzett állományrészből a Keleti Gyűjtemény gyarapodása 1749 tétel, a Kézirattáráé 2 tétel, az Akadémiai Levéltáráé 2 tétel.

2023-ban nemzetközi csere keretében 1175 könyv érkezett a könyvtárba 19 millió forint értékben. (Ebből csak a Washingtoni Kongresszusi Könyvtárból érkező könyvek értéke több mint 11,5 millió forint.) A csere útján megszerzett folyóiratok száma 592 volt, összesen 12 millió forint értékben.

13. táblázat: Az MTA KIK állományba vett dokumentumainak száma (2021–2023)

	2021	2022	2023
Az állományba vett dokumentumok száma összesen	18 454	18 382	14 963
ajándék	12 063 (65%)	13 065 (71%)	9550 (64%)
csere	1574 (9%)	1731 (9%)	1767 (12%)
vétel	927 (5%)	770 (4%)	3109 (21%)
kötelespéldány	800 (4%)	735 (4%)	532 (3%)
az MTA Könyv- és Folyóirat-kiadó Bizottsága által támogatott kiadványok	173 (1%)	332 (2%)	
A Nemzeti Casino könyvtári anyagából	2917(16%)	273 (2%)	
KEO könyvek és folyóiratok		1476 (8%)	5
Naplóértéke (forint)	177 105 883	176 892 486	124 248 515

A nemzetközi csere a könyvtár számára kedvező éves mérleggel zárult. A legintenzívebb cserekapcsolatok az alábbi országokkal álltak fenn: Amerikai Egyesült Államok (Washingtoni Kongresszusi Könyvtár), Németország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Szerbia, Románia, Franciaország, Olaszország, Bulgária, Oroszország. A kijezi székhelyű ukrán Wernadskyj Nemzeti Könyvtárral is ismét felvették a kapcsolatot, és szintén megújult a csere a horvát tudományos akadémia könyvtárával. A cserét illetően a határon túli magyarlakta területek intézményei továbbra is prioritást élveznek: élénk a cserekapcsolat a kolozsvári, marosvásárhelyi, újvidéki stb. intézményekkel. A Keleti Gyűjtemény partnerei is kiemelten fontosak, 2023-ban megújult a cserekapcsolat a Pekingi Nemzeti Könyvtárral.

A gyarapodás legfontosabb forrása 2023-ban is az ajándékozás volt, számos tudós hagyatéka került ebben az évben is a könyvtárhoz, mint például Benkő Samu, Frank Tibor, Mesterházi Márton, Náray-Szabó Gábor, Prugberger Tamás, Voigt Vilmos és Marie-Elisabeth Boutroue hagyatéka, illetve adománya. A Könyv- és Folyóirat-kiadó Bizottság révén 252 000 forint értékben 58 könyv, 921 510 forint értékben pedig 98 db folyóirat gazdagította a könyvtár állományát.

Az MTA KIK 2023-ban az EISZ-program keretében 36 adatbázishoz való hozzáférést fizetett elő, 9 egyéni adatbázis-előfizetést finanszírozott, és 7 adatbázishoz kapott próbahozzáférést.

Az Aleph integrált könyvtári rendszer adatbázisa 2023-ban 15 755 új bibliográfiai és 12 267 authority rekorddal (szerzőségi közlési rekorddal) gyarapodott.

Könyvtárhasználat

2023-ban két újtással várta az olvasókat a könyvtár: januártól új olvasójegytípust vezettek be, a virtuális olvasójegyet, amellyel – előzetes online regisztráció és csökkentett beiratkozási díj átutalása után – az olvasók igénybe vehetik a könyvtár távoli elérésű online adatbázisait, továbbá a törzsgyűjteményi könyvekből és folyóiratokból kaphatnak elektronikus másolatot. Ez az olvasójegy a helybeni szolgáltatások igénybevételére nem alkalmas, de bármikor átváltható hagyományosra. A virtuális olvasójegyéről szóló hír megjelent a könyvtár honlapján és közösségi platformjain is, s ezt

több országos hírportál is átvette, így igen nagy volt az érdeklődés iránta (https://konyvtar.mta.hu/index.php?name=h_2_1_1). Szeptember közepétől – a könyvekhez hasonlóan – lehetővé vált a folyóiratok távolról történő megrendelése.

Energiatakarékossági okokból 2023. januártól áprilisig egy órával rövidebb lett a nyitvatartási idő, a központi olvasóterem hétfőtől péntekig 9-től csak 19 óráig tartott nyitva, április 1-jétől aztán visszaállt a 20 óráig való nyitvatartás. A szombati nyitvatartás a csekély forgalom miatt végleg megszűnt. A nyári szünet négy hétig tartott, így a könyvtár 2023-ban összesen 225 napig volt látogatható.

2023-ban a könyvtár regisztrált használóinak száma 2601 fő volt, közülük a könyvtárat 1975 fő használta aktívan. Az év során 962 új beiratkozót regisztráltak. A látványos növekedésben nagy szerepet játszott a virtuális olvasójegy: 326-an váltottak ilyen. 92 napi olvasójegyet és 105 öt alkalomra szóló látogatójegyet állítottak ki, ezek száma a korábbi évekhez hasonló.

Továbbra is a PhD-képzésben részt vevők és az aktív korú minősített kutatók látogatták leginkább a könyvtárat, jelentős a nem főfoglalkozású kutatók száma is, sajnálatos tendencia viszont, hogy mind kevesebb egyetemi hallgató iratkozik be és használja személyesen a gyűjteményt. A központi olvasótermet olvasóink 9165 alkalommal vették igénybe (2022-ben 9446 alkalom), 6229 kötet könyvet kölcsönöztek otthoni használatra. A helyben használt kötetek és egyéb dokumentumok száma a könyvolvasóban és a folyóíratárban 30 562 volt, ez közelítőleg megfelel a 2022-t megelőző mennyiségnek.

14. táblázat: A könyvtárhasználat mutatói (2020–2023)

	2020	2021	2022	2023
Regisztrált használók száma	2 349	1 827	1 910	2 601
A könyvtárat aktívan használók száma	1 607	1 458	1 478	1 975
Újonnan beiratkozók száma	297	376	594	962
Napi olvasójegy	71	37	108	92
Ötalkalmas olvasójegy	94	64	105	105
Kölcsönzött könyvek száma	6 561	5 174	6 506	6229
Raktári kérés olvasótermi használatra	32 373	31 939	51 257	30 562

A Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményében 2023-ban 399 olvasó 895 alkalommal 88 379 db dokumentumot használt.

A Keleti Gyűjtemény olvasói forgalmában visszaesés volt érezhető. Ez részben az online tartalomszolgáltatás egyre intenzívebb használatából adódott, részben abból, hogy az orientálistikai szakokon is jelentősen csökkent a tanulmányaikat BA szint fölött folytató hallgatók száma, akik számára fokozottan lenne szükség könyvtári háttér igénybevitelére. A Keleti Gyűjtemény olvasótermét olvasóink 582 alkalommal vették igénybe, és 5692 könyvet, folyóiratot, kéziratot tanulmányoztak, valamint 250 művet kölcsönöztek.

A Tájékoztatási és Olvasószolgálati Osztályon a személyes tájékoztatásnál nagyobb arányú volt a telefonon és e-mailben történő információszolgáltatás. 2023-ban az osztályra kb. 450 érdeklődő

telefonhívás érkezett, és a szolgáltatási e-mail címekről mintegy 4800 válaszlevél ment ki. A Keleti Gyűjtemény munkatársai személyesen, telefonon, hagyományos és elektronikus levélben 1518 alkalommal adtak tájékoztatást az olvasóknak és a hozzájuk forduló hazai és külföldi érdeklődőknek.

Az MTMT adatbázisában épül a 2010 előtt elhunyt akademikusok bibliográfiája (MTMT központi kezelésű szerzők). 2023-ban összesen 3642 intézményhez rendelt rekordot rögzítettek a kollégák (2022-ben 3617), így további 15 szerző tudományos publikációinak bibliográfiája vált teljessé. A bicentenáriumi év közeledtével külön figyelmet fordítottak az egykor a könyvtárban dolgozó akademikusokra.

A könyvtár használatát és a kutatást segítő Minerva – online könyvtáros oldaluk megtekintéseinek száma 2023-ban 3447 volt, a látogatók száma 2290 fő, ami 130%-kal több, mint az előző évben. Az Akadémiai Könyvtár YouTube-csatornáján, a Minerva MTAK oldalról (<https://www.youtube.com/watch?v=KQawWp64FPM>) is elérhető technikai segítséget nyújtó videókat (adatbázisok távoli elérése és eduID használata) összesen 3011-szer tekintették meg, ami 337 óra megtekintési időt jelent.

2023-ban szolgáltatóként 175 hazai könyvtárral álltak könyvtárközi kapcsolatban, és külföldi könyvtáraknak is küldtek dokumentumokat (17 esetben közvetlenül, elektronikus formában, 24 alkalommal eredetiben, az Országos Széchényi Könyvtár közvetítésével). A könyvtárhoz 918 kérés érkezett (ebből 604 kérés könyvekre, 314 folyóiratokra vonatkozott), ezek 92%-át (840 db-ot) tudtak teljesíteni. Saját olvasóik számára 1021 könyvtárközi kölcsönzést bonyolítottak le.

2023-ban 11 400 kötetet vettek állományba, ezek nagy része a külső raktárba került. Az MTA Székházának tervezett felújítása miatt a Keleti Gyűjtemény és a Kézirattár szinte teljes állományát ki kellett költöztetni a törökbálinti raktárba.

A 2023-ban állományba vett könyvekbe és szabadpolcra kerülő folyóiratfüzetekbe kb. 11 400 db RFID-tag került, ezenkívül az év során kb. 51 000 db 2018 előtt beszerzett könyvet szereltek fel ezekkel. Jelenleg a törzsgyűjteményben mintegy 263 000 biztonsági jellel ellátott dokumentum van.

Repozitórium

A repozitóriumi gyűjtemények tovább gyarapodtak a könyvtár digitalizálási projektjeinek, a pályázati támogatásoknak és a DOI-regisztráció kapcsán egyre növekvő számú partnereknek köszönhetően. 2023-ban számos kiadóval sikerült megállapodást kötni a meglévő digitalizált állomány kiegészítésének érdekében. Jelentősen bővült a REAL-I képgyűjtemény (pl. Stein Aurél fotógyűjteményének mintegy 2700 darabjával), valamint a REAL-EOD könyvgyűjtemény az Akadémiai Kiadónál megjelent közel 1500 kötettel. 2023-ban 9101 regisztrált felhasználója volt a REAL-nak, az év során 5 629 734 letöltésre került sor.

15. táblázat: Az MTA KIK repozitórium dokumentumgyarapodásának alakulása (2018–2023)

		2018	2019	2020	2021	2022	2023	Összes rekord
REAL	Az MTA és/vagy OTKA által támogatott kutatási programok publikációi, kutatási jelentések	10 676	12 239	12 944	15 526	19 836	26 464	166 464

REAL-D	Az MTA doktorainak és kandidátusainak dolgozatai	62	92	92	156	71	86	1 389
REAL-EOD	Szerzői jogi korlátozások alól felszabadult művek	1 447	697	1 148	2 023	4 520	2 222	18 064
REAL-J	Folyóiratok	951	329	408	5 433	3 981	1 867	25 998
REAL-MS	Kéziratok	5 746	1 550	402	1 093	1 996	903	27 507
REAL-PHD	PhD- és DLA-dolgozatok	170	170	47	192	645	112	1 745
REAL-R	A különgyűjtemények régi kiadványai	61	463	41	16	538	72	1 976
REAL-I	Az MTA KIK-ben őrzött képdokumentumok gyűjteménye	-	-	-	1 870	4 638	4 167	10 675

Akadémiai Levéltár

Az Akadémiai Levéltár 2023-ban is tovább gyarapította állományát, folytatta a begyűjtött anyag feldolgozását, és ellátta a levéltári kutató- és ügyfélszolgálatot (az utóbbit leginkább az MTA Titkársága részére).

2023-ban az iratállomány mindössze 9,12 iratfolyóméterrel (ifm) gyarapodott, mert 2021. január 1-jétől már az MTA Titkárság Jogi és Igazgatási Főosztályán belül működik a központi irattár. Az év végére az iratállomány mennyisége elérte a 3 948,96 ifm-t. 2023 szeptemberében az MTA Titkárság Kommunikációs Főosztálya átadta az 1996-2006 közötti eseményeken készült fényképeket, az anyag feldolgozását a levéltár munkatársai megkezdték.

A kutatók és a levéltárosok munkája 2023-ban is kötődött a Magyar Tudományos Akadémia és Könyvtára 200 éves évfordulója megünneplését előkészítő munkákhoz. Ebben az évben a kutatók főként a mecénásokról szóló kötet számára gyűjtöttek anyagot, és vizsgálták az egyes hagyatékok történetét az előző évtizedekben készített levéltári jegyzék alapján.

A levéltár rendező munkája is az MTA 200 éves évfordulójához kapcsolódott, folytatódott az 1990 utáni elnöki anyag és az 1983 utáni főtitkári értekezletek rendezése, és ehhez elkészült az értekezlet napirendi pontjainak jegyzéke is. Elkezdődött a Társadalomtudományi Főosztály 1980 után keletkezett iratanyagának és a Történettudományi Intézet egyes anyagrészeinek a rendezése is.

A levéltár vezetője részt vett az MTA Titkárság iratkezelési szabályzatának módosításában.

Szolgáltatások

Térítéses szolgáltatás keretében idézettségfigyelést, impaktfaktorlisták összeállítását készítették el a könyvtár munkatársai, valamint a kutatók publikációs listájának és ezek hivatkozásainak integrálását a Magyar Tudományos Művek Tárába. 2023-ban 10 116 rekord került be az MTMT-be az MTA Könyv- és Folyóirat-kiadó Bizottság vagy egyéb pályázati támogatás, DOI regisztráció, illetve önkéntes csatlakozás kapcsán a kiadói adatfelvitel keretében.

A DataCite és a CrossRef ügynökségek csatlakozott partnereként a könyvtár Szakinformatikai Osztálya 2023-ban is folyamatosan végezte a különböző típusú publikációk DOI-azonosítóval való

ellátását. Az év folyamán 246 kiadványhoz 7898 DOI-t regisztráltak, és összesen 1850 DOI adatfrissítést (URL-módosítást vagy egyéb adatjavítást) végeztek el.

Könyvkiadás

Az MTA Elnökség által elfogadott, a 2019-2023 közötti időszakra vonatkozó stratégiának megfelelően kiemelten fontos a Könyvtárban őrzött állományhoz való legteljesebb hozzáférés, ami magában foglalja a gyűjteményükben őrzött kincsek és az ezekről szóló irodalom nyomtatott formában való kiadását, illetve más intézményekkel közösen tudománynépszerűsítő kiadványok publikálását. 2023-ban összesen 19 könyv jelent meg az MTA KIK gondozásában (ez az adat megfelel a korábbi évek könyvkiadási eredményeinek).

Ezenkívül megkezdték az előkészületeket az MTA és az Akadémiai Könyvtár megalakulásának kétszázadik évfordulója alkalmából rendezendő ünnepségsorozatra. Számos kiadvány előkészületei folytak a bicentenárium jegyében.

Rendezvények, kiállítások

A beszámolási év kiemelt eseménye volt az MTA KIK által Budapesten 2023. július 5-7. között megtartott **nemzetközi könyvtárszakmai konferencia, az 52. LIBER**. A LIBER-konferenciát évente rendezik meg, s 52 éves története során – több mint 30 év után – másodszor adott neki otthont a magyar főváros. A LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche) az európai tudományos szakkönyvtárak szakmai egyesülete, melynek több mint 420 európai egyetemi, nemzeti és szakkönyvtár a tagja. Az 1971-ben alapított nemzetközi szervezet székhelye a hágai Koninklijke Bibliotheek. A szervezetről további információ itt található: <https://libereurope.eu/>

A közel 500 résztvevőnek három helyszínen (CEU, MTA Székház, MTA KIK) szerveztek tudományos programokat. 55 előadás hangzott el, és 12 poszttert mutattak be a külföldi és magyar könyvtáros kollégák. A konferencia vitaindító előadását az MTA KIK Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztályának vezetője, Soós Sándor tartotta meg, „The complex interactions between Open Science and the world of research metrics galore” címmel.

A szakmai programokon kívül több mint 30 kiadó jelent meg kiállítóként az eseményen, amelyet két fogadás (Akadémia Klub, Pesti Vigadó), 6 könyvtárlátogatás (OSZK, FSZEK, az MTA KIK Kézirattára és Keleti Gyűjteménye, OGYK, ELTE EK, CEU Library) és egy esztergomi kirándulás is színesített. A konferencia előtt egy háromnapos kapcsolódó képzést is tartottak Emerging Leaders címmel, amelyen olyan európai kollégák vettek részt, akik a könyvtár világában vezetői pozíciók betöltését tervezik.

Az Akadémia Könyvtárában 2023-ban összesen 192 rendezvényt tartottak, köztük 44 konferenciát, illetve tudományos ülést, 7 MTA doktori védést, 7 Science Meet Up-rendezvényt, illetve 24 látogatócsoportot fogadtak.

A kiállítások közül kiemelkedik az időközben Nobel-díjjal kitüntetett Karikó Katalin díjaiból és kitüntetéseiből nyílt „Karikó Katalin útja a Lasker-díjig és tovább” című tárlat, amelyet a könyvtár a Szegedi Tudományegyetemmel közösen rendezett meg. A kiállítást több száz egyéni látogató mellett 19 csoport is megtekintette.

A Magyar Tudomány Ünnepe 2022-es eseménysorozat keretében, 2022. november 3-án, az Akadémia palotájának aulájában nyílt „Sárga istenek és ritka nyelvek nyomában” című Ligeti Lajos emlékkiállítás 2023. február 15-ig volt látható. Szintén a Keleti Gyűjtemény szervezésében készült a Szamarkandban (Üzbegisztán) 2023. november 5-én nyílt „Who are you Mr. Vámbéry?” fotókiállítás.

Tudománypolitika és tudományelemzés

Vizsgálatsorozat az MTA Kiváló Kutatóhely értékelési rendszer támogatásához

Az MTA Kutatóhelyeket Minősítő Tanácsa munkájának támogatása érdekében az MTA Titkársága 2023-ban is felkérte a **Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztály (TTO)** vezetőjét az MTA Kiváló Kutatóhely pályázat értékelési rendszerének módszertani alátámasztására, illetve a bibliometriai adatgyűjtés, feldolgozás és elemzés elkészítésére. A tudományometriai értékelési rendszer új módszertani fejlesztéseket igényel a TTO részéről a bölcsészettudományi területeken, ezért a TTO az év folyamán kiterjedt vizsgálatsorozatot végzett e témában, az eredményeket pedig 2023 szeptemberében ismertették.

Részvétel az MTA kifogásolható közlési gyakorlatot vizsgáló elnöki bizottságának munkájában

Az MTA főtitkára megbízásából 2023 második félévében a TTO folyamatos felméréseket végzett a „predátor” közlési gyakorlatot vizsgáló MTA elnöki bizottság tájékoztatásához, illetve elkészítette a bizottsági jelentés szakmai háttéranyagait. A szakmai háttérmunka elsősorban az alábbi témákat foglalta magában: a „predátor-gyanús”, illetve megkérdőjelezett státuszú nemzetközi lapkiadók (MDPI, PloS, Frontiers) szerepének elemzése a hazai tudományos publikációs kibocsátásban; a nemzetközileg nyilvántartott predátorlisták, illetve a skandináv folyóiratminősítő kataszterek („svéd lista”, illetve „finn lista”) részletes összehasonlító elemzése, illetve a hazai potenciális bevezetésüket elemző hatástanulmány. A jelentést az MTA közzétette a honlapján, és eljuttatta a hazai tudománypolitika és felsőoktatás szereplőihöz:

https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2023/javaslatok_a_kifogasolható_gyakorlatot_folytato_folyoiratok_cikkeinek_kezelesere-NET.pdf.

Az év végén a vizsgálatokból tanulmányok készültek a *Magyar Tudomány* folyóirat számára, amelyek 2024 januárjában jelentek meg.

MTA Életpálya Monitor kutatási program

2023-ban az MTA Életpálya Monitor kutatási program részeként elindult a Lendület program 15 éves évfordulójához kapcsolódó kutatás. 2023 májusában sor került egy előzetes tudományometriai vizsgálatra. Az év második felében elkészült a vizsgálathoz kifejlesztett, véglegesített online kérdőív tesztelése, kiküldése és feldolgozása. Az eredményeket a TTO munkatársai a 2024-es Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat keretében sorra kerülő 15 éves jubileumi Lendület Napon mutatják be.

Az osztály a TTK-val közösen egy korábbi közös OTKA-projekt eredményeinek további hasznosítása céljából kutatást indított a kutatói életpályák strukturális bibliometriai elemzésének módszertani fejlesztése, valamint a hazai doktoráltak életpályakutatása céljából (a program közvetlenül illeszkedik az Életpálya Monitor támogatott kutatáshoz).

Ugyancsak a TTK-val közös munkára vonatkozó felkérés érkezett az MTA200 kötetbe szánt, az MTA köztestületére vonatkozó felmérés készítésére az MTA200 Bizottság részéről.

Információ- és szakértői szolgáltatás az MTA és a hazai tudománypolitika szereplői számára

A TTO alapfeladatai értelmében 2023 folyamán is rendszeres szakmai információs és szakértői tevékenységet végzett az MTA, valamint a hazai tudománypolitikai szereplők számára. Ide sorolhatók az NKFIH-val lezajlott egyeztetések, illetve megbeszélések a hazai tudományos kibocsátás paramétereit témájában, szakértői közreműködés a European Innovation Scoreboard (EIS) tudományometriai dimenzióinak értelmezésében, valamint a CoARA uniós kezdeményezés gyakorlati megvalósításának lehetőségeiről.

Az EISZ tényalapú támogatása TTO-keretprojekt 2023-ban is releváns eredményeket hozott. Az első félévben lezajlott költségvetési tervezés sikerrel használta fel a TTO által készített hasznosulási és optimalizálási tanulmányok eredményeit, továbbá a TTO vezetője rendszeres tájékoztatást tartott az EISZ Programtanács tagjainak a tudományos kommunikáció releváns trendjeiről.

Elkészültek az MTA 2021-22-es időszakról szóló országgyűlési beszámolójához szükséges háttérelmzések és egyéb anyagok a hazai tudományos publikációs kibocsátás szerkezetéről és elemzéséről.

Együttműködés a Fiatal Kutatók Akadémiájával

Az év folyamán aktív együttműködés zajlott az osztály munkatársai és a Fiatal Kutatók Akadémiája között. Ennek kiemelt eredményeként Soós Sándor, a TTO vezetője meghívott előadóként vett részt a szeptemberben megrendezett „Tudománymetriai és kutatásértékelési kerekasztal” című rendezvényen (MTA Székház, szeptember 20.), amelynek apropóját a *Tudománymetria.hu* nevű, az NKFIH által pályázati döntéstámogatáshoz használt szolgáltatás nyújtotta.

Közreműködés a Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program, A magyar nyelv digitális támogatása a tudományosság szolgálatában alprogramban

A HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközponttal közös projektben vállalt feladatok körében széles körű adatgyűjtés és adatfeldolgozás készült a hazai folyóiratok idézettségi hálózatának modellezése és elemzése céljából az MTMT és a Scopus alapján. A munkálatok ugyancsak alapanyagot szolgáltatnak az osztály által vállalt projekt (A magyar nyelvű tudományos folyóiratkiadás helyzetértékelése) számára, amelynek keretében november-december hónapban elkészült számos munkacsomag (módszertan, adatforrások térképezése, a nemzetközi szakirodalom feldolgozása, algoritmikus adatfeldolgozás kialakítása és első kvantitatív elemzések).

5.2. SZÉCHENYI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI AKADEMIA

A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiát (SZIMA) 1992-ben alapította a Magyar Tudományos Akadémia azzal a céllal, hogy újból integrálja a tagjai közül 1949-ben kizárt alkotóművészeket, az irodalmi és művészeti élet reprezentatív képviselőit. A SZIMA az MTA önálló társult intézménye, önálló alapszabály szerint működik.

A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia (SZIMA) öt szakmai osztállyal működik (Irodalmi, Képző- és Iparművészeti, Zenei alkotóművészeti, Mozgóké- és színművészeti, valamint Építőművészeti Osztály), az elnöki tisztet Maurer Dóra, az ügyvezető elnöki feladatokat Ferencz Győző látja el. A szervezet adminisztratív feladatait a SZIMA Titkárságán két fő intézi, a kapcsolódó gazdálkodási, pénzügyi feladatokat az MTA Titkárság Gazdasági Osztálya látja el.

A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia 2023. december közepén tartott, tisztújító közgyűlésén új tagokat választott szakosztályaiba: 11 fő rendes tagot, 4 fő tiszteleti tagot és 2 fő címzetes tagot.

2023 folyamán 11 székfoglaló előadásra került sor.

A SZIMA 2023-ban megtartott fontosabb rendezvényei

Január 27-én Bari Károly verses estjére került sor a Felolvasóteremben.

Március 21-én nyílt a Budapesti Ír Nagykövetséggel társszervezésben „A mi Európánk” című kiállítás. A megnyitót panelbeszélgetés követte.

Az MTA Dísztermében és a Kodály-teremben rendezték meg május 22-én az Akadémiával közös kulturális eseményt koncerttel és a „Maurer Dóra és asztaltársasága” című kiállítással, majd borkóstolóval.

Az érdeklődők április 22-én este a Díszteremben hallgathatták meg Karsai György klasszika-filológus, egyetemi tanár *A hatalom természetrajza: Aiszebhülosz Leláncolt Prométhész-a, avagy a tudni nem érdemes dolgok tudománya* című értekezését.

A Szekeres György Műfordítói Érmét 2023-ban Vargyas Zoltán kapta. A díj átadásán Barna Imre laudált.

A 2022-ben alapított Román András Műemlékvédelmi Érmét 2023. szeptember 14-én adták át másodszor az MTA Székházában. Kiemelkedő műemlékvédelmi tevékenységéért 2023-ban Nagy Gergely kapta a díjat.

Szitha Tünde tartott előadást május 9-én a Díszteremben a néhai Jeney Zoltán zeneművészetéről „Experimentum, hagyomány, konstrukció és személyesség Jeney Zoltán zenéjében” címmel az MTA közgyűlés második napján.

2023. májusban új programsorozat indult „SZIMA–Építész Kávéházi Estek” elnevezéssel, és három eseményre került sor: kerekasztal-beszélgetéssel, koncerttel és előadással a FUGA Budapesti Építészeti Központban.

Az MTA Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat zárókoncertjén november 30-án a Vigadó Dísztermében az UMZE Kamaraegyüttes adott koncertet Ravel, Debussy és de Falla műveiből, Tihanyi László, a SZIMA Zenei Alkotóművészeti Osztálya elnökének vezényletével. A koncert az MTA és a SZIMA együttműködésével jött létre.

A 2013-ban elhunyt Nobel-díjas ír költő, Seamus Heaney halálának évfordulóján tartják meg azt a szerző munkásságára és személyére emlékező különleges találkozót, amelyen mindig egy-egy neves ír személyiség eleveníti fel Seamus Heaney alakját. 2023. október 5-én a X. Seamus Heaney Emlékbeszéd keretében Roy Foster ír történész tartott előadást Yeats-nek, valamint Heaney-nak az ír polgárháborúhoz és szabadságharchoz fűződő gondolatairól és hozzáállásáról. Az eseményt H. E. Ragnar Almqvist, Írország budapesti nagykövete nyitotta meg.

A SZIMA alapító tagként továbbra is részt vett az Alliance of Academies elnevezésű, több mint 60 Művészeti Akadémia részvételével, a Berlini Művészeti Akadémia kezdeményezésére megalakult összeurópai akadémiaák által szervezett online eseményeken, megbeszéléseken.

2023-ban a SZIMA két kiadványt jelentetett meg: *A Lator tanya* című 260 oldalas kötetet Lator László alapító tagról közösségi finanszírozásból, illetve a *2022. évi Seamus Heaney Emlékbeszéd* angol és magyar fordításban a sorozat hetedik köteteként a Budapesti Ír Nagykövetség támogatásával.

5.3. AZ MTA JÓLÉTI INTÉZMÉNYEI

Az MTA jóléti intézményei az Akadémiai Óvoda és Bölcsőde, valamint az MTA Üdülési Központ, amelyeknek gazdálkodási feladatait az MTA Létesítménygazdálkodási Központ látja el.

Akadémiai Óvoda és Bölcsőde

Az Akadémiai Óvoda és Bölcsőde alaptevékenysége az arra jogosult akadémiai dolgozók, valamint az MTA köztestületi tagjai 18 hónapostól 3 éves korú gyermekeinek és az akadémiai intézmények nyugállományba vonult munkatársai unokáinak bölcsődei ellátása, valamint ezen igényjogosultak gyermekeinek és unokáinak 3 éves kortól a tankötelezettség kezdetéig tartó óvodai nevelése.

A 22/2015. (XII. 15.) sz. elnöki határozat 3 § (2) d) pontja alapján térítési díj ellenében lehetőség nyílik ún. „külsős” gyermekek gondozására, nevelésére is. 2023 szeptemberétől a térítési díj mértéke a külsős gyermek, valamint az MTA rendes, levelező és köztestületi tagjainak unokái esetében is 94.000 forint/hó volt.

Az intézményben zökkenőmentes volt a nyugdíjazás miatti intézményvezetőváltás, az intézményben folyó magas színvonalú pedagógiai munkát, a differenciálás speciális lehetőségeit, a belső képalkotás, az érzelmi intelligencia fejlesztése, a tehetséggondozás feladatait az intézménymunkatársaiból kinevezett új vezető garantálja.

A férőhely-kihasználtság az óvodában: 100%, a bölcsődében: 96%. A betöltött óvodai éves átlaglétszám 75 fő, a betöltött bölcsődei éves átlaglétszám 38 fő volt. Összességében éves szinten, éves átlagban 116 fő gyermek volt elhelyezve, a teljes létszámból 42 fő gyermek igényjogosult.

Az intézménynél folyamatos az átlagkereset növekedése. Ennek oka a pedagógus életpályamodell bevezetése miatti illetménynövekedés, a garantált bérminimum összegének emelkedése. További kötelező bérelem: a bölcsődei pótlék, valamint a nevelő- és oktatómunkát közvetlenül segítő, pedagógus szakképzettséggel dolgozók pótléka, melynek emelése kormányhatáskörben van előírva.

MTA Üdülési Központ

Az MTA Üdülési Központ (ÜK) 2023-ben is folytatta alaptevékenységét: az igényjogosultak és hozzátartozóik, továbbá az akadémiai intézmények aktív és nyugállományú munkatársai üdülésének biztosítását. Fennmaradó szabad kapacitását az igényjogosultak körén túl külső vendégeknek értékesíti.

Az MTA Üdülési Központ a szálláshely- és éttermi szolgáltatás mellett konferenciákat, tudományos és kulturális rendezvényeket fogad be, illetve vállalja családi események megrendezését is. Idényszerűen jelentős az iskolai csoportoknak nyújtott szálláshely- és étkezési szolgáltatása.

A férőhely-kihasználtság alakulását ebben az évben is több tényező határozta meg, illetve befolyásolta. A Balatonudvari Társasüdülő 4 db apartmanja vezetői döntés értelmében 2023-ban vendégforgalmat nem bonyolított. Az ukrán-orosz háború kitörése miatt felsővezetői döntés értelmében az ukrán menekültek a 2022. februártól a DOMUS Collegium Hungaricum vendégházban lettek, illetve vannak elhelyezve folyamatosan. Az ukrán menekültek létszáma 2023-ban drasztikusan csökkent az előző évihez képest, így a felszabadult szobákat egyéb jogosult vendégek igénybe tudták venni. Ez közel 1500 plusz vendégéjszakát jelentett az előző évihez képest.

A férőhely-kihasználtságot az is befolyásolta még, hogy a Mátrai régióban (Mátraháza, Mátrafüred, Erdőtárcsa) az előző évihez képest kevesebb ideig voltak bezárva, sőt év végén is fogadtak az üdülőkbe vendégeket.

A Vári vendégház is egész évben nyitva állt a szállóvendégek számára. A vendégházat túlnyomó részt külsős vendégek vették igénybe. Kihasználtsági mutatója 25,9%-ról 28%-ra emelkedett.

A kiadható férőhelyek száma ezáltal 1334-gyel nőtt.

Minden üdülő és vendégház forgalmát figyelembe véve a vendégéjszakák száma az előző évi 26 160-ról 29 362-re nőtt, ezzel a kihasználtsági mutató 36,9%-ról 46%-ra emelkedett.

Ennek alapján megállapítható, hogy a vendégéjszakák száma 2022-ről 2023-re 24%-kal emelkedett.

A vendégforgalom növekedése, a vendégéjszakák emelkedése annak is köszönhető, hogy a szálláshelyeket egyéb internetes, közösségi felületeken is meghírdették.

2022-ben megtörtént a szálláshelyek minősítése:

- Erdőtársai Akadémiai Üdülő és Alkotóház – szálláshely kategóriában,
- Akadémia Panzió (volt Vári Vendégház) – panzió kategóriában,
- Mátrafüred Hotel Akadémia – szálloda kategóriában.
- A mátrafüredi Malom Fogadó és a Mátrafüredi Turistaszálló szálláshely kategóriában indulhat majd, de jelenleg még nem érte el ezt a célt.
- A Mátraházai Akadémiai Tudós Üdülőben 2023-ban festés és bútorzatcsere történt, valamint bekötötték az optikai internetet. Elkezdődött és várhatóan 2024-ben sor kerül a kültéri teraszkorlát felújítására. A minősítésre üdülőháztelep típusú szálláshely kategóriában került sor.
- A Balatonalmádi Akadémiai Üdülő minősítése egyéb szálláshely kategóriában valósult meg.

Az üdülők kihasználtsága 2023-ban

A különböző szálláshely-közvetítő oldalakon való részvételnek köszönhetően az érintett üdülők kihasználtsága növekedett (Mátrafüred Hotel Akadémia, Erdőtársai Akadémiai Üdülő és Alkotóház, Akadémia Panzió), és 2023-ban volt a legmagasabb a „külsős” platformokról érkező foglalások száma. További fejlesztéssel a foglaltság növelhető. E megalapozott marketingmunka eredményeként 407 milliós árbevételt könyvelhetett el az Üdülési Központ és minimális áremelés mellett jelentősen növelni tudta (kb. 1500) foglalt szobaéjszakáinak számát.

5.4. AZ MTA TITKÁRSÁGA

Az MTA Titkársága a Magyar Tudományos Akadémiáról szóló, 2020-ban módosított 1994. évi XL. törvény 19. §-ában foglaltak szerint „az Akadémia köztestületi feladatait szervező, az Akadémia intézményeinek igazgatási, gazdálkodási, pénzügyi, vagyonkezelési és ellenőrzési feladatait ellátó gazdasági szervezettel rendelkező köztestületi költségvetési szerv”. A Magyar Tudományos Akadémia Titkársága „az MTA testületeinek működéséhez szükséges döntéseket előkészítő, szervező, összehangoló, végrehajtó és ellenőrző tevékenységet lát el. Biztosítja a köztestületi tagok részére tagságukból eredő jogaik gyakorlásának a feltételeit”. „A Titkárság feladata, hogy az Akadémia választott vezetőinek és köztestületi szerveinek munkáját támogatva elősegítse az MTAtv.-ben megfogalmazott akadémiai feladatok megvalósítását.”

A Titkárságon 2023-ban a munkajogi zárólétszám (a munkaviszonyban állók száma) 148 fő, melyből foglalkoztatott 145 fő és 3 üres álláshely volt. A megbízási szerződéssel foglalkoztatottak száma 12 fő volt.

Az MTA Titkárságának 2022. novembertől hatályos a Szervezeti és Működési Szabályzata, így a szervezeti egységek ügyrendjének, valamint a szervezet belső kontrollrendszerének, munkafolyamatainak és a kapcsolódó kockázatértékelési rendszerének a frissítése áthúzódott 2023-ra.

A Titkárság 2023. évi beszámolójában 183 feladat szerepelt. 6 feladat esetében a végrehajtás részben teljesült, és áthúzódik 2024-re, jellemzően a korábbi járványügyi helyzet okozta szervezési problémák vagy feladattorlódás miatt.

2023-ban az Akadémia szolgálatában magas színvonalon végzett kiemelkedő munkáért 13 munkatárs részesült Főtitkári Elismerésben (https://mta.hu/mta_hirei/fotitkari-elismereseket-adtak-at-az-akademia-szolgalataban-vegzett-kivalo-munkaert-113237).

5.5. AZ MTA MŰVÉSZETI GYŰJTEMÉNYE

Az Akadémia Művészeti Gyűjteményének alapfeladata az Akadémia képző- és iparművészeti, valamint tudomány- és technikatörténeti tárgyaival kapcsolatos gyűjteményi feladatok ellátása (műtárgynyilvántartás és leltározás; kutatás; kölcsönzések; tárlatvezetések; digitalizálás és archiválás; gyűjtemény virtuális elérhetőségének létrehozása; szakmai együttműködések stb.).

A Művészeti Gyűjtemény az elmúlt években kiállításai, kiadványai, szakmai és közönségprogramjai révén eredményesen növelte láthatóságát, elősegítve az Akadémia azon céljának elérését, hogy nyisson a társadalom felé, hozzájáruljon az Akadémia művészeti értékeinek nyilvánosságra hozatalához és erősítse szakmai kapcsolatait. A Művészeti Gyűjtemény számos művészeti programmal, kiállítással (*200tárgy; „Akadémia” kiállítás a 3. emeleti megújuló Képtárban*) járul hozzá az Akadémia és Könyvtára 2025–2026. évi bicentenáriumi ünnepségeihez.

A Gyűjteményt működtető Kulturális Javak Osztálya az Akadémia küldetésének szellemében őrzi, ápolja, gondozza és gyarapítja a tulajdonába került kulturális javak, kiemelten a műtárgyak (festmények, grafikák, metszetek, érmék, tudománytörténeti tárgyak stb.) összességét, elősegíti a meglévő kulturális javak állagmegóvását, restauráltatását, közreműködik a kulturális javak gyarapításában, ideértve a kortárs művészeti értékek gyűjtését is. A Kulturális Javak Osztálya megalakulásától rendszerezi az Akadémia kulturális javait annak érdekében, hogy a kulturális javak szakmai nyilvántartása mindenkor összevethető legyen az Akadémia vagyonleltárával.

Az osztály a rendszerező munka mellett részt vesz az Akadémia műkincseit érintő szabályozások kialakításában annak érdekében, hogy az Akadémia bármely intézményében és a nem akadémiai fenntartású intézményekhez kapcsolódó, de ott őrzött, vagy külön egyedi szerződésekkel használatba adott akadémiai tulajdonú kulturális javakkal, műkincsekkel kapcsolatban meghatározhatók legyenek a kulturális javak nyilvántartásának elvi alapjai, a felelősségi viszonyok, gyakorlati eljárásrendek.

6. TUDOMÁNY ÉS TÁRSADALOM: A KUTATÁSI EREDMÉNYEK HASZNOSULÁSÁNAK BEMUTATÁSA

6.1. A MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE

A Magyar Tudományos Akadémia 2023 novemberében immáron 20. alkalommal rendezte meg a hazai tudományos élet kiemelt eseményét, a „Magyar Tudomány Ünnepe” (MTÜ) országos és határon túli programsorozatot. A rendezvények nézettsége az MTA YouTube-csatornáján elmaradt ugyan a 2022-es programok kiemelkedő sikerétől, de összességében így is a második legnépszerűbb, amióta a rendezvények hibrid módon zajlanak. **2023. december 31-ig több mint 265 ezer emberhez jutottak el az előadások**, közülük 219 ezer fizetett hirdetésekkel. A Facebook-felhasználók több mint 10 ezerszer kattintottak a bejegyzésekben található, a honlapra vagy a YouTube-csatornára vezető linkekre.

2023-ban a Székház felújításának megkezdése miatt a tudományünnepi rendezvényeknek a Humán Tudományok Kutatóháza (HTK) adott otthont. A november 3-i nyitóünnepség helyszíne a Szegedi

Tudományegyetem volt, a következő hetekben a HTK-ban 46 központi rendezvény zajlott le, míg a zárókoncertet, melynek helyszíne a Pesti Vigadó Díszterme volt, idén is a Széchenyi és Irodalmi Művészeti Akadémia szervezte.

A 20. MTÜ alkalmából összesen 474 rendezvényre került sor országszerte és határon túl.

A 2023-as MTÜ mottója: „Tudomány: válaszok a globális kihívásokra”, az eseménysorozat fővédnöke Novák Katalin, Magyarország köztársasági elnöke volt.

A Magyar Tudomány Ünnepe programsorozat célja, hogy bemutassa a legújabb tudományos eredményeket, a tudomány oldaláról feltárja a legfontosabb társadalmi problémák különböző aspektusait, megismertesse az Akadémia tudományos osztályainak tevékenységét, és felkeltse a fiatal generációk figyelmét a tudomány iránt.

A tudományünnepi rendezvényeken előtérbe kerültek a mesterséges intelligencia értelmezését, alkalmazásának lehetőségeit és hatásait elemző kérdéskörök, de továbbra is nagy érdeklődés kísérte a globális gazdasági és politikai folyamatokat, a klímaváltozást, az energetikai problémák hatásait, valamint a társadalomtudományokat érintő előadásokat. A Tudományünnep+ előadói tömören és közérthetően, míg az osztályrendezvények előadói részletesebben, több tudományterület aspektusából foglalkoztak a témákkal.

A rendezvénysorozat idén is széles együttműködésben, tudományos műhelyek, minisztériumok, oktatási intézmények közös munkájának eredményeképp valósult meg. Az MTÜ kiemelt partnereinek közreműködésével a hazai és a külföldi felsőoktatási intézményekben, a külképviseleteken és minisztériumi háttérintézményekben is számos rendezvényt szerveztek, amelyek a tudomány aktuális eredményeiről szóltak.

A kiemelt, külső partnerek programjai ezen az oldalon találhatóak meg:

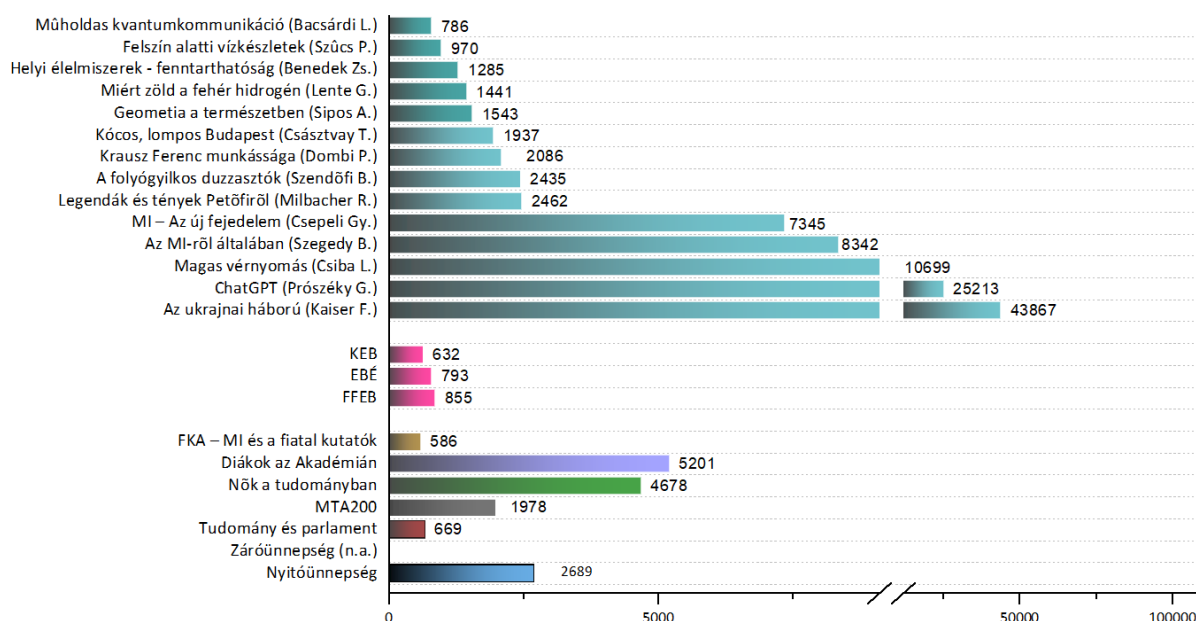
<https://mta.hu/tudomanyunnep/kiemelt-partnerek-programjai-a-2023-as-magyar-tudomany-unnepen-113271>

Kiemelt akadémiai rendezvények

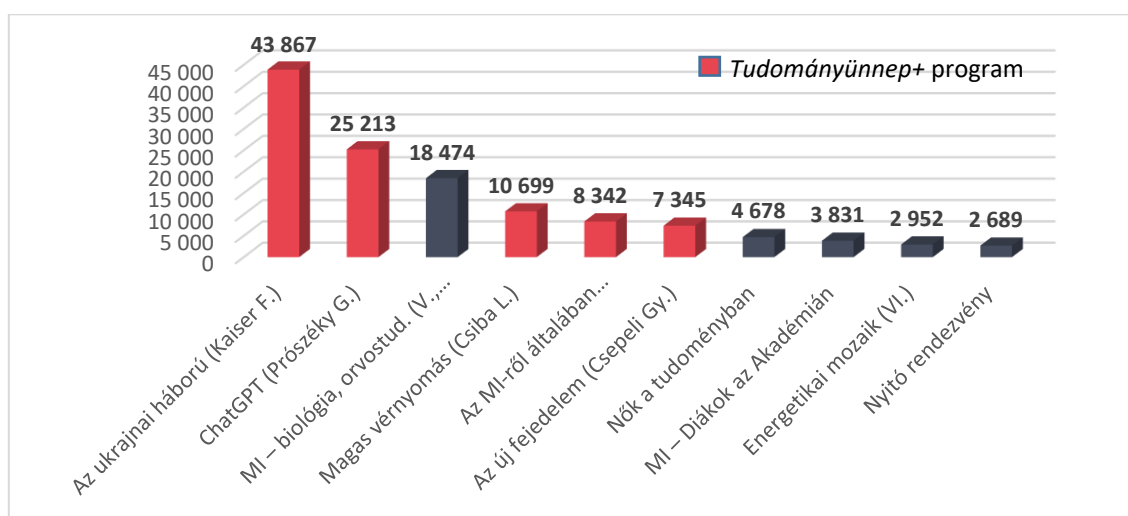
Az **osztályrendezvények** mellett ismét sor került a **Tudományünnep+** népszerűsítő előadásaira, a **Tudomány és Parlament** („A tudomány és politika határterülete: A tudományos tanácsadás tapasztalatai és lehetőségei”), a **Nők a tudományban** („Nők a tudományban – a múlttól a jövőig: új eredmények a klíma, a talaj és az emberi szervezet kutatásában”), valamint a **Diákok az Akadémián** rendezvényeire. A téma aktualitása kapcsán az osztályok programjai mellett egy egész napos programra is sor került, ahol egymásra épülő, közérthető előadások keretében mutatták be az előadók a mesterséges intelligencia alkalmazásának lehetőségeit. Külön programmal készült a **Közoktatási Elnöki Bizottság, az Egészségért Elnöki Bizottság, a Fenntartható Fejlődés Elnöki Bizottság, az Akadémia és Könyvtára 200 éves Évfordulójának Megünneplését Előkészítő Elnökségi Bizottság**, valamint a **Fiatalkutatók Akadémiája** is. *(A rendezvények megtekintésének száma az 13. ábrán, míg a 10 legnézettebb videó a 14. ábrán látható.)*

Emellett önálló programmal jelentkeztek a területi akadémiai bizottságok és a határon túli szervezetek is.

A Humán Tudományok Kutatóházában megrendezett programokról készült videófelvételek megtekinthetők az MTA YouTube-csatornáján: <https://mta.hu/tudomanyunnep2023-felvetelek>.

13. ábra: A kiemelt tudományünnepi rendezvényekről és az elnöki bizottságok üléseiről készült felvételek megtekintéseinek száma az MTA YouTube-csatornáján 2023. december 31-ig
(Forrás: MTA)

14. ábra: A 10 legnézettebb videó a HTK-ban rendezett eseményekről 2023. december 31-ig
(Forrás: MTA)

Az MTÜ immár hagyományos, **Nők a tudományban** rendezvényén a földtudományok („Hogyan hatottak a gyors klímaváltozási események Európa prehisztórikus kultúráira”), agrártudományok („Talajok közelben és távolban”), az immunológia („Az immunitás eddig rejtett szereplői”), és orvosi („Hogyan segítik a chip-eszközök az orvosi biológiai kutatásokat”) tudományok területéről hallhattak előadásokat az érdeklődők. A programokat a Nők a Kutatói Életpályán Elnöki Bizottság elnöke, Bollobás Enikő, levelező tag szervezte.

A program részletei az MTA honlapján olvashatók:

[Nők a tudományban: A múlttól a jövőig: új eredmények a klíma, a talaj és az emberi szervezet kutatásában](#) | [Eseménynaptár MTÜ](#) | [MTA](#)

A **Tudomány és Parlament** rendezvény célja, hogy elősegítse a tudomány és a szaktárcák képviselői közötti kommunikációt. A 2023-as MTÜ-n a tudományos tanácsadás volt a téma, ami nagy felelősséggel járó funkció, és amit mind a nemzeti kormányok, parlamentek, mind a nemzetközi szervezetek igénybe vesznek. Az Akadémia törvényben rögzített közfeladatainak megfelelően rendszeresen értékeli a tudományos kutatások eredményeit és irányait, és ezzel kapcsolatosan javaslatokat fogalmaz meg. Akadémiai közfeladat az is, hogy az Országgyűlés vagy a Kormány kérésére kinyilvánítja szakmai véleményét. A rendezvény előadásai áttekintést adtak az MTA tanácsadási tevékenységéről, majd kerekasztal-beszélgetés keretében nyílt konzultációs lehetőség a tudományos tanácsadás módozatairól, hazai és nemzetközi tapasztalatairól.

A program részletei megtalálhatók az MTA honlapján:

https://mta.hu/mtu_esemenynaptar/2023-11-06-tudomany-es-parlament-a-tudomany-es-politika-hatarterulete-a-tudomanyos-tanacsadas-tapasztalatai-es-lehetosegei-5180

Az immár hagyományossá vált **Diákok az Akadémián** program keretei között a középiskolások „Mesterséges intelligencia – Mi történik most, és mire készülünk?” címmel hallhattak előadásokat különböző szakterületekről (jog, informatika, nyelv stb.). A rendezvény az MTÜ és a Középiskolai MTA Alumni Program keretében valósult meg. Az előadásokat a helyszíni diákközönségnek szóló Alumni-kvíz zárta.

A program részleteiről az MTA honlapján olvashatnak:

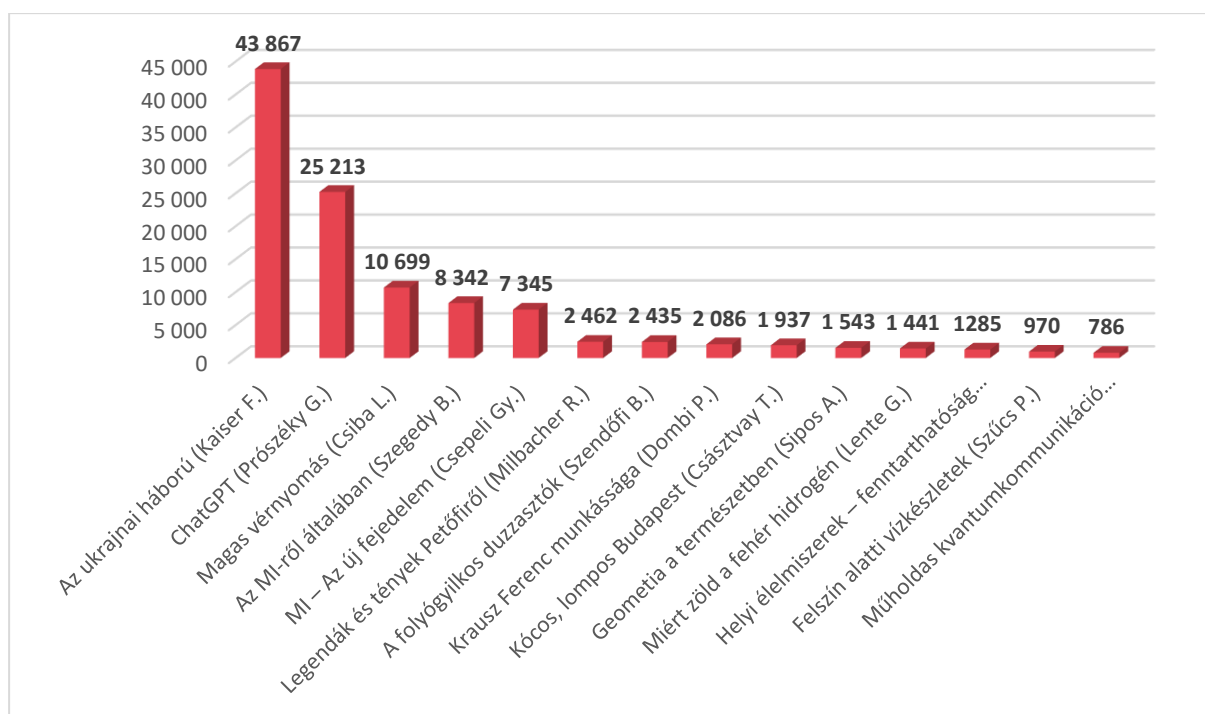
[Diákok az Akadémián: Mesterséges intelligencia – Mi történik most, és mire készülünk? | Eseménynaptár MTÜ | MTA](#)

A **Fiatalkutatók Akadémiája** (FKA) előadói ugyancsak a mesterséges intelligencia témakörét járták körbe. Rendezvényük címe: „Milyen hatást gyakorol a mesterséges intelligencia a fiatal kutatók életére?”

A program részletei megtalálhatók az MTA honlapján:

[Milyen hatást gyakorol a mesterséges intelligencia a fiatal kutatók életére? | Eseménynaptár MTÜ | MTA](#)

A **Tudományünnep+** előadói idén is a közvéleményt leginkább foglalkoztató témákat dolgozták fel dinamikus stílusban. A Tudományünnep+ keretében zajló előadásokról készült felvételek 2023. december 31-ig összesen több mint 110 400 megtekintést értek el. (Azóta a nézettség tovább nőtt). A legnézettebb tartalom Kaiser Ferenc „Az ukrajnai háború” című előadása, több mint 43 ezer nézővel, amit Prószéky Gábornak a gépi tanuláson alapuló nyelvi modellek működéséről szóló előadása követ a 25 ezret meghaladó nézettséggel. *A nézettségi adatok a 15. ábrán láthatók.*

15. ábra: A Tudományünnep+ program keretében rendezett előadások nézettsége 2023. december 31-ig
(Forrás: MTA)

A 2023. évi tudományünnep a Pesti Vigadó Dísztermében tartott zárórendezvényén az UMZE Kamaraegyüttes adott koncertet Ravel, Debussy és Manuel de Falla műveiből, Tihanyi László, a SZIMA Zenei Alkotóművészeti Osztálya elnökének vezényletével.

A zárórendezvény megtekinthető az MTA YouTube-csatornáján:

<https://www.youtube.com/watch?v=XIfRzECz4Cg&list=PLfs1ZvoZ3qYSCz3XVP8LtXElw3rNTKPhi>

6.2. AZ MTA ÁLTAL INDÍTOTT ÉS KOORDINÁLT KUTATÁSOK EREDMÉNYEINEK KÖZZÉTÉTELE A NYOMTATOTT ÉS ELEKTRONIKUS SAJTÓBAN ÉS A KÖZÖSSÉGI MÉDIÁBAN

Az MTA 192., rendkívüli Közgyűlése által 2019-ben elfogadott, megújult akadémiai küldetés szerint az „Akadémia közvetíti a tudományos kutatások eredményeit a társadalom számára. Az Akadémia kommunikációs csatornáin és rendezvényein bemutatja a tudomány eredményeit és módszereit, ösztönzi a kritikai gondolkodást. Ezáltal biztos tájékozási pontokat kínál a szélesebb közönség és a döntéshozók számára, és vonzóvá teszi a kutatói hivatást. A tudományos módszertan és eredmények széles körű megismertetése révén harcol az áltudományok és a tudománytalan nézetek ellen.”

A Magyar Tudományos Akadémia honlapja, az mta.hu

Az akadémiai kommunikáció legfontosabb fóruma az intézmény honlapja, a <https://mta.hu/>.

A folyamatosan megújuló weboldalon megtalálhatók a legfontosabb információk az MTA köztestületéről, szervezeti felépítéséről, vezetőiről, tagjairól.

Napi rendszerességgel frissülő hírfolyamából a tudomány új eredményei mellett képet kaphat az odalátogató a Magyar Tudományos Akadémia tevékenységéről, olvashatók vezető testületeinek állásfoglalásai.

A kutatók számára hasznos pályázatok mellett önálló aloldal számol be a tudománybarát társadalom és közgondolkodás előmozdításának céljából indított Alumni Programról is. Ez egyúttal fontos információs bázis a programban részt vevő iskolák számára is.

Az mta.hu kiemelten fontosnak tartja a kutatói közösség legkiválóbb, legeredményesebb tagjainak bemutatását. Állandó sorozatot jelentenek az mta.hu-n a Lendület program nyertesait bemutató portrék. Az MTA 2009-ben indított kiválósági programja által támogatott kutatók e portrékban felvázolják kutatási programjukat és megismertetnek szűkebb tudományos területük legizgalmasabb kérdéseivel is. A Lendület programban nyertes kutatókról az mta.hu a későbbiekben is rendszeresen közöl híreket új eredményeikhez kapcsolódva.

Az mta.hu-n nem csak írott tartalmak találhatók. Elérhető a honlapon az MTA YouTube-csatornája, amelyen a legfontosabb akadémiai rendezvények, konferenciák, ünnepségek felvételei is láthatók. Különösen nagy érdeklődést keltettek az akadémiai székfoglaló előadásokról készült, televíziós színvonalú felvételek, amelyeket a honlapon rövid ismertetővel és képgalériával együtt ugyancsak egy sorozat keretében publikált az MTA Kommunikációs Főosztálya.

Az Akadémia kommunikációs csatornáinak megújulását erősíti az Akadémia új logója és arculata, amelyek már jól ismertek a weboldalról. A gondosan előkészített vizuális megújulás a hagyománytisztelet mellett egy társadalmi interakcióra nyitottabb Akadémia képét hivatott hangsúlyozni.

Sigma – a holnap világa

2016. szeptember 13-án az InfoRádió és a Magyar Tudományos Akadémia Kommunikációs Főosztályának együttműködésében indult el a „Sigma – a holnap világa” című tudományos-ismeretterjesztő műsor. A hallgatók keddenként, a 19 órás hírek után hallható, több mint 20 perces adásokban első kézből kapnak tájékoztatást azokról a legfrissebb kutatási eredményekről, felfedezésekről és fejlesztésekről, amelyek ma vagy holnap megváltoztathatják az életünket és mindazt, amit a világról gondolunk. Az indulás óta a magazin szakmai támogatója lett a Magyar Tudományos Akadémia mellett a HUN-REN is.

Az adások témája alapvetően a magyar kutatói közösség – vagyis többségében az MTA körülbelül 19 ezer tagú köztestülete – legújabb tudományos eredményeihez kapcsolódik. Ugyanakkor reflektál a nemzetközi tudományos élet legfontosabb tendenciáira is.

A magyar kutatói közösség bemutatását célozza az a 2023-ban elindított sorozat, amelynek keretében az MTA kiválósági programja, a Lendület nyertes kutatócsoport-vezetőit és kutatási témáikat ismerhetik meg a hallgatók a kutatókkal készített interjúkból.

Az MTA Titkárság Kommunikációs Főosztálya a műsor szerkesztőjét rendszeresen segíti témajavaslatokkal, esetenként pedig háttéranyagokkal a beszélgetésekre való felkészülésben.

A *Sigma* nem csupán a tudomány legújabb eredményeiről, hanem a tudománypolitika fejleményeiről és a Magyar Tudományos Akadémia rendezvényeiről is beszámol. 2023-ban például

a Magyar Tudomány Ünnepe keretében rendezett előadások közül többnek a szerkesztett változata is elhangzott a műsorban.

A Magyar Tudományos Akadémia videótartalmainak fejlődése

A 2022-23-as évben újabb szintre lépett az MTA – a tudományos közeget és a nagyközönséget egyaránt megcélzó – kommunikációja: saját, magas színvonalon elkészített vizuális tartalmakkal jelentkezik a tudományos eredmények társadalom felé való közvetítése a tudomány népszerűsítése érdekében.

Ennek előzményeként, 2021–22-ben megtörtént egy szakmailag képzett stáb kialakítása, a technikai személyzet képzése, valamint a stúdió műszaki tartalmának felülvizsgálata és továbbfejlesztése. 2022 végére a rendszer képessé vált több helyszínről kiváló minőségben lebonyolítani egy többkamerás közvetítést vagy akár élő adást.

A stáb ma már egy jól kialakított, hatékony működési rend szerint dolgozik: a felvételeket tartalmi és technikai próbák előzik meg szoros együttműködésben a szervezőkkel, osztálytitkárokkal, gyakran magukkal az előadókkal. A próbákat és a rendezvényt az esemény ideje alatt is jelen lévő munkatárs segíti. Kialakult a helyes világítás, a megfelelő hangminőség, a színvonalas grafikai megjelenés, az élőszó rögzítés rendje, melynek köszönhetően a felvételek utómunkái kevesebb időt igényelnek, a rögzítés és publikálás közti idő pedig jelentősen lerövidült. A felvételek képi világa minden tekintetben jelentős minőségi fejlődésen esett át, minimálisra csökkent a technikai hibák lehetősége.

Konferenciák és tudományos ülések felvételeinek sora, a Magyar Tudomány Ünnepeinek közvetítéssorozata bizonyítja mindezt. A szakmai fejlődés egyik leglátványosabb fokmérője a 2022–23-ban rögzített több mint 70 székfoglaló előadás videós megjelenítése – múltbéli és újonnan publikált formájuk összehasonlításával lehet a legjobban érzékeltetni a változást.

A felvételek, rögzítések mellett az MTA saját videós stábja egyre több önálló forgatásra is vállalkozik, így például:

- az MTA Alumni program keretében működő iskolai előadás-sorozat egyes eseményiről is készít riportokat, összeállításokat (<https://www.youtube.com/watch?v=9GRtCw8Nsxw>);
- részben külsős szakemberek igénybevételével videós tartalmakkal erősítette a nagy sikerű országos Alumni Középiskolai Verseny népszerűsítését (lásd pl. Báldi András-interjú: https://www.youtube.com/watch?v=2j3zRgkKb_g&t=1s, Szathmáry Eörs-interjú: <https://www.youtube.com/watch?v=nDrbw6F4AnM&t=2s>);
- az MTA közgyűlésére készített portréfilm az akadémiai aranyérmes Vékás Lajos professzorról (<https://www.youtube.com/watch?v=M9ELEvF2IFI>).

Céljuk, hogy ezek az önálló, forgatott tartalmak tovább gyarapodjanak.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Jelen tájékoztató az Akadémia 2019-ben elfogadott küldetésnyilatkozata értelmében megújult szemlélet alapján foglalta össze az MTA 2023-ban végzett tevékenységét. A Magyar Tudományos Akadémia és intézményei működési feltételrendszerének, tudományos és egyéb eredményeinek, valamint az MTA köztestületi tevékenységének, a magyar társadalom és gazdaság érdekében végzett munkájának bemutatása mellett, kiemelte az MTA stratégiai és nemzeti programjait, valamint az Akadémia társadalmi, kormányzati és önkormányzati munkát segítő tanácsadói szerepét.

Az Akadémia továbbra is fontos feladatának tekinti, hogy közérthető, meggyőző és egységesen képviselhető állásfoglalásokat alakítson ki azokban a kérdésekben, amelyekben az Akadémiának nemcsak a tudományos közösség, hanem a magyar társadalom elvárásainak is meg kell felelnie.

Az Akadémia 2022-ben életre hívott egyedülálló intézményi minősítési rendszere, az MTA Kiváló Kutatóhely minősítés 2023-ban új fejezetet nyitott az ipari, vállalati kutatóhelyek számára meghirdetett pályázattal.

Az Akadémia jövőjét befolyásoló egyes kérdésekben – a kutatóhálózati ingatlanok sorsát illetően, továbbá a Székház-felújítás második ütemének állami, kormányzati támogatásának kérdésében, valamint az Akadémia korábbi támogatott kutatócsoportjai esetleges visszatérésének ügyében – az MTA vezetése 2023-ban további erőfeszítéseket tett, hogy olyan megoldások születhessenek, amelyek az Akadémia tulajdonosi jogait és érdekeit tiszteletben tartják, és egyúttal elősegítik a kutatóintézetek optimális működési feltételeinek kialakítását.

Freund Tamás, az Akadémia 196. közgyűlésén tartott elnöki beszámolójában hangsúlyozta, hogy a megújított akadémiai küldetésre építve új stratégiával és új eszközökkel kívánta visszafordítani az Akadémia térvesztésének folyamatát, valamint növelni aktivitását és befolyását. Megállapította, hogy „az Akadémia mára cselekvőképességében megerősödve, közéleti befolyását megőrizve, sőt több területen érdemben növelve tudja képviselni a magyar tudományosság és ezzel összefüggésben a saját érdekeit is.”